زنجیرەی بیروباوەڕی ئەهلی سوننە و جەماعە
(٣)

نەهێشتنی گومان
لە سەر
خوا پەرستی موسڵمانان

دانانی
پێشەوا : محمد عبد الوهاب

وەرگێڕان و لە سەر نووسینی
مامۆستا : خليل أحمد

======================

لەبڵاوکراوەکانی
سایتی بەهەشت
www.ba8.org
islam_kurd_ba8@yahoo.com
07701517378
عێراق - کوردستان - کەلار
هەمیشە لەگەڵمان بن بۆ بەرهەمی نوێ
کتێبی ژمارە (١)

ناوی کتێب : **نەهێشتنی گومان لە سەر خواپەرستی موسڵمانان** .

ناوی دانەر : پێشەوا مـــحمد عبد الوهاب .

ناوی وەرگێر و لەسەر نووس : مامۆستا خليل أحمد .

ژمارەی سپاردن : ژمارە (٥١٠)ی ساڵی (١٩٩٩) پێ دراوە لە لایەن وەزارەتی ڕۆشنبیری حوکومەتی هەرێمی کوردستانەوە .

زنجیرە : زنجیرەی (٣) سێیەم لە زنجیرەی بیروباوەڕی ئەهلی سوننە و جەماعە .

نۆرە و ساڵی چاپ : یەکەم ـ (١٤٢٨ هـ / ٢٠٠٧) .

بنکەی بڵاوکردنەوە : کتێبخانەی سوننە / سلێمانی / کوردستانی عێراق .

چاپخانە : چاپەمەنی سیڤا / سلێمانی ، شەقامی مەولەوی .

قال الإمام الشافعي رحمهُ الله :

كُلُّ العُلومِ سِوَى القُرآنِ مَشغَلَة   إلاَّ الــحَدِيثَ وإلاَّ الفِقْــهَ في الدِّينِ

العِلمُ ما كانَ فيهِ قال حَدَّثَــنا   وما سِوَى ذَاكَ وَسواسُ الشَّياطيــنِ

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشەکی وەرگێڕ :

سوپاس و ستایش بۆ پەروەردگاری جیهان ، پەروەردگاری خاوەن میهرەبانی و بەزەیی ، خاوەنی ڕۆژی پاداشت و سزا ، پەرستراوی ڕاستەقینەی هەر بوو و بەردەوامی هەتاهەتایی ، ڕاگری ئاسمانەکان و زەوی و هەموو بونەوەر ، ئەو خوایەی کە تەنها سەربەرزی لە گوێڕایەڵی ئەودا بەدەستدێت ، دڵان خۆش و چاك و سەرفراز نابن تەنها بە ناسین و پەرستن و خۆشەویستی ئەو و شوێنکەوتنی سوننەتی پێغەمبەرەکەی ئەو نەبێت ، شایەتی ئەدەم کە تەنها (**الله**) شایستەی پەرستن و ملکەچیە ، تاك و تەنهایە لە سیفاتی مەزنێتی و تەواوێتیدا هیچ هاوبەش و هاوتایەکی نییە ، خاوەنی نیعمەتێکی یەکجار زۆرە کە لە ژماردن نایەت ، وە شایەتی ئەدەم کە (**محمد** ﷺ) بەندە و پێغەمبەری خوایە ،چاکترین کەسە کە بەندایەتی و ملکەچی بۆ ئەنجام دابێ ، درود و سەلامی خوای لە سەر بێت.

خوێنەری بەڕێز : خوای گەورە شتێکی لە سەر بەندەکانی پێویست نەکردووە وەك پێویست کردنی تاککردنەوەی خوا لە پەرستندا (توحید) و باوەڕبوون بە پەروەردگارێتی خوا و ناسینی ناو و سیفەتەکانی .

هەرکات بەندە هەستا بە ئەرکی (تەنها خواپەرستی) و دورکەوتەوە لە هەموو ئەوانەی کە جگە لە خوا دەپەرسترێن ئەوا ڕزگاری دەبێت لە دونیا و ڕۆژی دوایىدا ، وەك خوای گەورە دەفەرموێت : ﴿الَّذِينَ آمَنُواْ وَلَمْ يَلْبِسُواْ إِيمَانَهُم بِظُلْمٍ أُوْلَئِكَ لَهُمُ الأَمْنُ وَهُم مُّهْتَدُونَ﴾ [سورة الأنعام : (٨٢)] واتە : ئەوانەی باوەڕیان هێناوە و یەکخواپەرستن و شیرکیان تێکەڵ بە خواپەرستیەکەیان نەکردووە ئەوانە لە ئاسایش و ئاسودەییدا دەبن و ڕێنمونی کراون .

هەروەها تەواوی پێغەمبەران بۆ ڕاگەیاندنی ئەم ئەرکە هاتوون وەك خوای گەورە دەفەرموێت : ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ﴾ [سورة الأنبياء : (٢٥)] واتە : ئەی موحەمەد لە پێش تۆ هیچ پێغەمبەرێکمان نەناردووە ئیللا (وەحی) سروشمان بۆ ناردووە کەوا هیچ پەرستراوێك نییە شایستەی پەرستن بێت جگە لە من (**الله**) نەبێت بۆیە تەنها من بپەرستن .

خواپەرستی بنچینەیەکی ڕەسەنە لە نێو گۆمەڵگەی ئادەمیزاددا ئەو هەوێنەیە کە لە گەڵ پەیدابوونی مرۆڤەوە هەر بووە وەك (ابن عباس) دەفەرموێت : (كان بين آدم ونوح عشرة قرون كلهم على التوحيد) واتە : کۆمەڵگەی ئادەمیزاد هەر لە ئادەمەوە تا سەردەمی نوح هەموویان خواپەرست بوون و شیرك ئەنجامدان نەبوو .

بۆیە هاوبەشدانان شتێکی نامۆ و دەرەکیە پەیدا کراوە و ڕەسەن نییە ، مێژووی پەیدا بوونی دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی نوح سەلامی خوای لە سەر بێت ـ وەك باسمان کرد ـ بە هۆی زیادەڕەوی لە پیاوچاکاندا ، ئەمە وەك سەرەتای پەیدا بوونی لە مێژووی ئادەمیزاددا بە گشتی ، بەڵام لە مێژووی ئاینی ئیسلامدا و لە دوای هاتنی ئاینی ئیسلامی پیرۆزەوە کە خواپەرستی بە تەواوترین شێوە لە زەویدا چەسپا و هاوبەشدانان بۆ خوا ـ کە لە پێش ئیسلامدا هەبوو ـ لە گۆڕنرا و بنەبڕکرا ، ئەم حاڵەتە تا چوار سەدە درێژەی هەبوو بەڵام دوای سەدەی چوارەمی کۆچی لە سەر دەستی ڕەشی عوبەیدییەکان (بە ناو فاطمییەکان) لە وڵاتی میسر (مصر) جارێکی تر ڕەواجی پێدرا و کارئاسانی بۆ کرا ، هەروەها کاتێك سۆفیگەریی لاڕێبوو زیادەڕەوییان کرد لە شێخەکان و تەریقەتەکاندا ئەمانیش ڕۆڵێکی خراپیان هەبوو لەم بوارەدا .

ئەمانە و چەندین کەسایەتی و مەزهەبی نامۆی تر کاریگەرییان هەبوو بۆ بڵاوکردنەوەی بیروباوەڕی نامۆ و دور لە ڕاستی لە ناو موسڵمانانندا ، بەڵام خوای گەورە بڕیاری داوە بە پاراستنی ئەم دینە پاکە بەوەی کە هەر ماوەیەك جارێ لە سەر دەستی زانایانی چاکساز و بانگەوازکارانی نوێخوازدا نوێیکاتەوە و ئەوەی نامۆ و دەرەکی و زیادکراوە بۆ ئاینی پیرۆزی ئیسلام ڕەتکاتەوە ، کەسانێك کە لە هەموو سەدساڵ جارێك دەیانکاتە نوێکاری (الـمُجَدِد) ئەم دینە تا ڕۆژی قیامەت وەك پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی : ((إنَّ الله يبعث لـهذه الأُمَّة على رأس كل مائة سنة مَنْ يُجدد لـها دينها))* واتە : خوای گەورە لە هەموو سەد ساڵ جارێکدا کەسانێك دەنێرێت بۆ ئەم ئوممەتە کەوا ئاینەکەیان بۆ نوێکاتەوە .

کەوابوو **ڕێگای ڕاست** شوێنکەوتو و پارێزەری بەردەوامی دەبێت .

یەکێك لەو زانایانە شێخ (موحەمەدی کوڕی عبدالوهاب)ە کە خەڵکی لە سەردەمی ئەودا سەرقاڵی بیدعە و ئەفسانە و هاوبەشدانان و داواکردن لە گۆڕەکان بوون ، کاتێك دانەر ـ ڕەحمەتی خوای لێبێت ـ کەسی نەبینی بەو ئەرکە هەستێت بۆیە نەیتوانی بێدەنگ بێ و دەستی کرد بە بانگەواز کردن بۆ خواپەرستی و گەڕانەوە بۆ قورئان و سوننەتی (صەحیح) و پاککردنەوەی بیروباوەڕی موسڵمانان لە هەموو ئەو شتانەی لکاون پێیەوە و دیمەن و جوانییان شێواندووە ، بۆیە لەم پێناوەدا توشی چەندین ناڕەحەتی و دەرکردن بوو ، چەندەها نامەی بۆ زانایان و کاربەدەستانی ئەو سەردەمە نووسیوە ، چەندین کتێبی داناوە و وەڵامی پرسیار و گومان و شوبهەکانیانی داوەتەوە ، لە کتێبە بە نرخەکانی (كتـاب التوحيـد) یەکێکە لە گرنگ ترین کتێبەکانی کە بۆ سەلماندنی یەکخواپەرستی نووسیویەتی و درێژەی بە جۆرەکانی پەرستن داوە و لە سەر ڕێگەی پێشینان نووسیویەتی کە تەنها بریتیە لە قورئان و فەرموودە و دوورە لە زانستی مەنتیق و کەلام.

هەروەها ئەم کتێبەی کە لە بەردەستتدایە وەڵامە بۆ هەندێ لەوانەی کە لە سەردەمی شێخدا خۆیان بە زانا دانابوو ، ئەوانەی کە ڕەخنەیان لێگرتووە ! چونکە شێخ ـ ڕەحمەتی خوای لێبێت ـ کاتێك هەستا بە ڕونکردنەوەی خواپەرستی و بانگەوازکردن بۆی و ڕونکردنەوەی جۆرەکانی خواپەرستی و دۆستایەتی و دژیاتی لە سەر ئەو بنچینەیە و ڕونکردنەوەی حاڵی زۆر لەو کەسانەی کە شیرکیان دەکرد بە ڕاشکاوی ، بۆیە هەندێك نەزانی خۆ بە (زانا) زان ، شەیتان ئاسا چەندین گومان و شوبهە و ڕەخنەیان لە سەر بانگەوازەکەی دروستکرد و تۆمەتی ئەوەیان بۆ کرد کە گوایە شێخ تەکفیری موسڵمانان دەکات !!! بەڵام ئەوە مەنهەجی ئەو نییە و زۆر دوورە لێی ، شێخ تەکفیری کەسێك دەکات کەوا شتێکی کوفری بکات و دوای جێگیرکردنی بەڵگە (إقامة الـحجة) لە سەری ، بۆیە دانەر ـ ڕەحمەتی خوای لێبێت ـ بەم کتێبە وەڵامی شوبهەکانیان دەداتەوە و گومانەکانیان لەناو دەبات بە چەشنە بەڵگەیەك لە قورئان و سوننەت کە دڵ پێیان ئارام دەبێت و فێنکدەبێتەوە ، دوای ئەوەی پێشەکییەك دەنووسێت لە ڕونکردنەوەی حەقیقەتی ئاینی پێغەمبەران و بانگەوازەکانیان ، وە حەقیقەتی ئەوەی موشریکەکان لە سەری بوون ، وە موشریکەکانی سەردەمی خۆی درێژە پێدەر و شوێنکەوتووی موشریکەکانی پێشوون .

ئەم کتێبەی ناو ناوە بە (**كَشفُ الشُبهات**) ، ئێمەش پێشتر بە کوردی ناومان لێنابوو (لابردنی شوبهەکان) بەڵام ئێستا ناوەکەم گۆڕی بۆ (**نەهێشتنی گومان لە سەر خواپەرستی موسڵمانان**) .

---

* صحيح أبـي داود رقم : (٤٢٩١) وسلسلة الأحاديث الصحيحة رقم : (٥٩٩) .

مەبەست بە (**كَشف**) واتە : لابردنی پەردە لە سەر شت ، خوای گەورە دەفەرموێت : ﴿فَكَشَفْنَا عَنكَ غِطَاءكَ﴾ [سورة ق : (٢٢)] .

(**شُبهات**) كۆی (**شُبهة**)یە كە بریتیە لە : شتی ئاوێتەی لەیەكچوو كە نەزانیت دروستە یان نا ، وەك پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی : ((إنَّ الحَلالَ بَيّن والحَرام بَيّن ، وبينهما أمورٌ **مشتبهات** لا يعلمها كثيرٌ من الناس ، فمَن اتقَى **الشُّبهات** فقد استبرأَ لدينهِ وعرضهِ))[*] واتە : شتی ڕەوا ڕون و ئاشكرایە و شتی ناڕەوایش ڕون و ئاشكرایە ، بەلاّم لە نێوانیاندا چەندین شتی لەیەكچوو هەن زۆر كەس نایزانن ، هەر كەس خۆی پاراست لەوانە ئەوە دین و سومعەتی پاراستووە .

(**مشتبهات**) واتە : شتە لەیەكچووەكان ، مەبەست لێیان ئەو شتانەیە كە نازانرێت حەلاَڵن یان حەرام بە هۆی جیاوازی بەڵگەكانەوە كە تەنها كەسانی تایبەت واتە : زانایان دەیزانن .

كەوابوو (**شُبهات**) لێرە مەبەستمان پێی ئەو شتانەیە كە كەسانێك بۆ ساختە (تَلبيس) و چەواشەكاری (تَضليل) و خەڵەتاندن (تَمويه)ی خەڵكی تر بەكاری دێنن بۆ بەرژەوەندییەكانیان لە كاتێكدا وایان لێدەكەن كە وابزانن ئەو شتانە (ڕەوا)ن و ئەنجامدانیان لە خوا نزیكبونەوی تێدایە لە كاتێكدا بە پێچەوانەوە شتانێكی دور لە حەقیقەت و (ناڕەوا)ن ! بۆیە (**كَشفُ الشُّبهات**) بریتیە لە ڕونكردنەوەی نابەجێیی و نادروستی بەڵگەكانیان كە لە ڕاستیدا بەڵگە نین بەڵكو گومانن ، ئەو شوبهانەش كە زۆر لە خەڵكی خۆیانیان پێوە سەرقاڵ دەكەن بریتین لەوانەی دەربارەی پەرستنی گۆڕ و داوای كۆمەكی كردنە لێیان كە كارێكی ناڕەوایە .

بۆیە لە بەر بە سودی ئەم كتێبە وەرمگێڕا و هەندێ ڕونكردنەوەی زیاترم لە سەر نووسی ، هەروەها وەكو پاشكۆیەك لە كۆتایی كتێبەكەدا كورتەی شوبهەكان و وەلاّمەكانم نووسیوەتەوە بۆ زانین و مانەوەیان لە مێشكی خوێنەردا .

تێبینی : ئەبوایە پێش ئەم كتێبە (**كتێبی یەكخوا پەرستی/ كتاب التوحيد**)م پێشكەشی خوێنەران بكردایە ، بەلاّم لە بەر ئەوەی وەرگێڕانی كتێبی (**كَشفُ الشُّبهات**) پێش چەند ساڵێك كرابوو بۆیە پێشخرا ، داواكارم لە خوای گەورە یارمەتیم بدات بۆ تەواوكردنی (**كتێبی یەكخوا پەرستی/ كتاب التوحيد**) و باقی ئەو كتێبانەی وەعدم بە خوێنەران داوە كە پێشكەشیان بكەم .

هەروەها داوام لە پەروەردگارم ئەوەیە لێم ببورێت لە هەر كەموكورییەك هەمبووە و لێرەبەدواش ئەمبێت و داوام ئەوەیە مانەوە و مردنم لە سەر **ڕێگای ڕاستی** ئیسلام بە قیسمەت بكات .

وەرگێڕ و لەسەرنووس

خليل أحمد

كەلار

---

[*] صحيح البخاري رقم : (٢٠٥١) وصحيح مسلم رقم : (١٥٩٩) .

بسم الله الرحمن الرحيم(١)

ئەم کتێبە دەنووسم بەناوی خوای بەخشندە و میهرەبان تەنها داوای یارمەتی و کۆمەکی لەو دەکەم :

ئەی بەندەی خوا (٢) ڕەحمەتی خوات لێبێ (٣) ، پێویستە بزانیت یەکخواپەرستی : بریتیە لە تاککردنەوەی خوای گەورە لە پەرستندا (٤) ، ئەمەش خودی ئەو ئاینەیە کە خوا پێغەمبەرانی پێ ناردووە بۆ بەندەکانی ، یەکەمی ئەو پێغەمبەرانەش (نوح)ە (٥) سەلامی خوای لەسەر بێ ، خوای گەورە ڕەوانەی

---

(١) نوسینی ئەم کتێبەی دەستپێکردوە بە (بسم الله الرحمن الرحيم) ئەمەش سوننەتە ، پێغەمبەر (ﷺ) کاتێ نوسراوێکی بناردایە بۆ کەسێك پێشەکی (بسم الله الرحمن الرحيم)ی دەنوسی ، هەروەها وتاری بۆ هاوەڵەکانی بدایە وتارەکەی بە (بسم الله الرحمن الرحيم) دەستپێدەکرد ، هەروەها قورئانی پیرۆزیش بەوە دەستپێکراوە ، مەبەستیش لە نوسینی ئەم بڕگەیە بۆ فەڕ و بەرەکەتە چونکە موبارەکە و کردنی دەبێتە بەرەکەت بە سەر باقی بڕگەکانی ترەوە ، هەروەها بۆ پشت بەستن بە ناوی خوا بۆ نوسین و تەواوکردنی بەکاردێت ، بڕوانە کتێبی : ((زاد المعاد في هدي خير العباد))ی ابن القيم لە باسی نوسراوەکانی پێغەمبەر (ﷺ) بۆ پاشایان ...

(٢) یان ئەی خوێنەر یان ئەی قوتابی عیلم ـ ئەم بڕگەیەش بۆ ئاگادارگردنەوە بەکاردێت ـ هەر وەك چۆن لەزمانی کوردیدا (بزانە) بەکارهاتووە ، نمونەشی لە قورئاندا زۆرە لەوانە : ﴿فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾ [سورة محمد : ١٩] .

واتە : بزانە هیچ پەرستراوێك نییە شایستەی پەرستن بێت جگە لە خوا ، وە بۆ گوناهی خۆت و پیاوان و ئافرەتانی ئیماندار داوای لێبوردن لە خوا بکە .

(٣) ئەمە پاڕانەوەیە لە نوسەرەوە بۆ خوێنەر و قوتابی عیلم ، بەزەیی ودڵسۆزی و قسەخۆشی تێدایە بەرامبەر بە خوێنەر .

(٤) یەکخواپەرستی لە پەرستندا نەك تەنها لە پەروەردگاریتیدا ، شێخ ڕەحمەتی خوای لێبێت وەڵامی کەسانێك دەداتەوە کە (توحید) بە شێوازێکی تر تەفسیر دەکەن، خەڵکی

لە تێگەیشتنی (توحید)دا چەندین بۆچونی جیاوازیان هەیە :

ـ لەوانە موشریکەکان : (توحید) تەنها لە پەروەردگاریتیدا ئەنجام دەدەن : ﴿قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّن يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَن يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَن يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾ [سورة يونس : ٣١] ، واتە : بڵێ : چ کەسێ لە ئاسمان و زەوی ڕۆزیتان ئەدا ؟ وە یا چ کەسێ خاوەن و بەدیهێنەری گوێ و چاوەکانە ؟ وە چ کەسێ زیندو لە مردو یا مردو لە زیندو دەردێنێ ؟ وە چ کەسێ کاروباری دونیا بە ڕێوە دەبات ؟ جا دەڵێن خوا ، بڵێ : ئەی بۆ تەقوا ناکەن و ناترسن لە خوا ؟

ـ لەوانە : موعتەزیلەکان ، هەموو موعتەزیلە پێکهاتوون لە سەر پێنج بنەمای عەقیدەیی کە کردویانە بە بنچینەیەکی گرنگ بۆ مەزهەبەکەیان ! ئەو پێنج بنەمایەش بریتین لە : (١- التوحيد ، ٢- العدل ، ٣- الوعد والوعيد ، ٤- المنزلة بين المنزلتين ، ٥- الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر) ، مەبەستمان لەم باسە (توحید)ە ، (توحید) لای موعتەزیلە بریتییە : لە زانیاری و باوەڕ بوون بەوەی خوای گەورە تەنهایە و شەریکی نییە لە بوون و نەبوونی سیفاتدا کە شایستەی ئەوە ! لەم پێناسە دووشتمان دەستدەکەوێت :

١- پێناسە نەکردنی (توحید) بە (توحید)ی یەکخواپەرستی !

٢- نەفی کردنی کۆمەڵە سیفاتێکی زۆر لە سیفەتەکانی خوای گەورە بەگومانی خۆیان بۆ ئەوەی خوای گەورە نەشوبهێنرێت بەهیچ کەس وشتێك !

(٥) نوح سەلامی خوای لەسەر بێت یەکەم پێغەمبەرە کە ئاینی خوا بە خەڵك ڕابگەیەنێت دوای ڕودانی هاوبەشدانان بۆ خوا لەسەر زەویدا .بڕوانە : (شرح كشف

كردووه بۆ نەتەوەكەی لە كاتێكدا كە زیادەڕەوییان كرد لەحەقی ئەم پیاوچاكانەدا (وَدّ ــ سُوَاع ــ يَغُوث ــ يَعُوقَ ــ نَسْر)[٦] ، وە دوایینی ئەو پێغەمبەرانەش موحەمەدە سەلامی خوای لە سەر بێ ، ئەویش بوو بتی ئەو پیاو چاكانەی تێك شكاند [٧] .

الشبهات)ی صالــح الفوزان .

شێخ ابن العثيمين ڕەحمەتی خوای لێبێ دەفەرموێ : ئەمە ڕاستە هیچ پێغەمبەرێك پێش نوح سەلامی خوای لەسەر بێت نەنێرراوە ، بەم ڕاستییەش هەڵەی مێژونوسان دەزانین ئەوانەی وتویانە : ئیدریس سەلامی خوای لەسەربێ پێش نوح هاتووە ، چونكە خوای گەورە دەفەرموێت : ﴿إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِن بَعْدِهِ﴾ [سورة النساء : ١٦٣] واتە : بەڕاستی ئێمە سروشمان بۆ تۆ كرد هەروەكو بۆ نوح و پێغەمبەرانی دوای ئەو سروشمان كردووە .

هەروەها لەو فەرمووده صەحیحەدا لەباسی شەفاعەتدا هاتووە : ((أنَّ الناس يأتون إلــى نوح فيقولون له : أنت أوّل رســول أرسله الله إلــى أهل الأرض)) رواه البخاري : (٤٧١٢) ومسلم: (٣٢٧) واتە : خەڵكی لە ڕۆژی قیامەتدا دێن بۆ لای نوح و پێی دەڵێن : تۆ یەكەم پێغەمبەری خوای گەورە ڕەوانەی كردوی بۆ خەڵكی سەر زەوی .

كەوابوو پێش نوح پێغەمبەر نەهاتووە بە كۆڕای زانایان ، نوح سەلامی خوای لەسەر بێت یەكەم پێغەمبەرە ڕەوانە كرابێت [دوای ڕودانی هاوبەشدانان بۆ خوا لەسەر زەویدا]* بە بەڵگەی قورئان وسوننەت و ئیجماع . بڕوانە : (شرح كشف الشبهات) ل : (٦٣) .

* ئەم بەندە پێویستە ، چونكە باوكە ئادەم لەم باسە بەدەرە لە بەر ئەوەی ئادەم ـ سەلامی خوای لێبێ ـ یەكەم پێغەمبەرە ڕەوانە كرابێت بۆ نەوەكانی بۆ ئەوەی شەریعەتی خوایان پێڕابگەیەنێت و فێری چۆنێتی خواپەرسییان بكات ، ئەنجا نەوەكانی بەردەوام بوون لە سەر خواپەرستی بە تەنها تا نەوەی دەیەم وەك (ابن عباس) دەفەرموێت : (كان بين آدم ونوح عشرة قرون كلهم على التوحيد) واتە : كۆمەڵگەی ئادەمیزاد هەر لە ئادەمەوە تا سەردەمی نوح هەموویان خواپەرست بوون و شیرك ئەنجامدان نەبوو .

ئەنجا دوای ئەوەی شیرك ئەنجامدان سەری هەڵدا بە هۆی زیادەڕەوی كردن لەو پێنج پیاوچاكەدا كە باسیان دەكەین خوای گەورە پێغەمبەر نوحی ڕەوانە كرد بۆیان بۆ ئەوەی بانگەوازی خواپەرستیان پێڕابگەیەنێت و ڕێگریان لێبكات لە شیرك .

شێخ (ابن باز ـ ڕەحمەتی خوای لێبێ ـ) لەم بارەیەوە دەفەرموێ : (هەموو پێغەمبەران نێردراون بۆ ئومەتەكانیان مـوژدەدەر و ورياكەرەوەيان بوون ، لە یەكەمیانەوە تا دواهەمینیان ، یەكەمیان (نوح)ە خوا ناردوویەتی بۆ قەومەكەی كاتێك شیرك تیایاندا ڕوویدا ، وە لە پێشیەوە ئادەم بوو كە بەڕاستی ئەویش هەواڵ پێدراو (نَبي) و نێردراو (رسول) و ئەركی گەیاندنیشی لەسەر بووە ، خوا ناردویەتی بۆ نەوەكەی بۆ ئەوەی خوا بپەرستن بەو شەریعەتەی كە باوكە ئادەمیان پێی هاتبوو دروود و سەلامی خوای لێبێ ، ئەوانیش بەردەوام بوون لەسەر ئیسلام و ڕێگای ڕاست تاوەكو شیرك ڕویدا لە نێو قەومەكەی نوح دا دروود و سەلامی خوای لێبێ ، پاشان كاتێك شیرك ڕویدا لە نێو قەومەكەی نوح دا خوای گەورە نوحی بۆ ڕەوانە كردن دروود و سەلامی خوای لێبێ ، كەواتە نوح یەكەم پێغەمبەرە خوا ناردویەتی بۆ خەڵكی سەر زەوی دوای ڕودانی شیرك) بڕوانە (شرح ثلاثة الأصول) ل : (٧٢) .

[٦] عن ابن عباس رضي الله عنهما قال : (صارت الأوثان التـي كانت في قوم نوح في العرب بعد ، أمّا ودّ فكانت لكلب بدومـة الجندل ، وأمّا سواع فكانت لـهُذيل ، وأمّا يغوث فكانت لـمراد ثُمَّ لبنـي غطيف بالـجرف عند سبأ ، وأمّا يعوق فكانـت لـهمذان ، وأمّا نسر فكانت لـحِمْيَر لآل ذي الكلاع ، أسماء رجال صالـحين من قوم نوح ، فلما هلكوا أوحى الشيطان إلـى قومهم أنْ أنصبوا إلـى مجالسهم التي كانوا يـجلسون أنصاباً وسمّوها بأسمائهم ففعلوا ، فلم تُعْبَدْ حتّى إذا هلك أولئك وتنسّخ العلم عُبِدَتْ) رواه البخاري برقم : (٤٩٢٠) (كتاب التفسير / باب : ود وسواع ويغوث ويعوق ونسر) .

واتە : ئەو بتانەی لە سەردەمی نوح دا هەبوون لە سەردەمی عەرەبی پێش ئیسلامیشدا پەرستران ، بتی (وَدّ) هی هۆزی (كلب) بوو لە (دومة الجندل) ـ شارێكە لە وڵاتی شام نزیكی سنوری عێراق ـ ، بتی (سُوَاع) هی هۆزی (هُذيل) بوو ـ كە لە نزیكی شاری

خوا ناردوویەتی بۆ خەڵکانێك [٨] کە پەرستن و سەردانی ماڵی خوا و خێر و ماڵ بەخشین و زیکری خوایان دەکرد [٩] بەڵام لەکاتی پەرستندا هەندێ لە دروستکراوەکانی خوایان دەکردە نێوەند لە نێوان خۆیان و خوادا ، دەیانگوت هیچمان مەبەست نیە بەم کارەمان تەنها دەمانەوێ نزیك ببینەوە لە خوا و شەفاعەتمان بۆ بکەن لای ئەو ، بۆ نمونە ئەو دروستکراوانەش وەك فریشتەکان و عیسا و مەریەم و هەندێکی تر لە پیاوچاکان .

مەککە نیشتەجێبوون ئەم بتە لە جێگایەك بوو پێی دەگوترا (رُهاط) لە وڵاتی (حِجاز / سعودیەی ئێستا) لە بەشی کەناری دەریای سور ـ ، بتی (**يَغُوث**) هی هۆزی (مُراد) بوو کە باپیرەگەورەی (غَطیف)ـە پاشان هی هۆزی (غَطیف)ـە لە (جُرف) لە شاری بەلقیس (سبـأ) لە یەمەن ، بتی (**يَعُوق**) هی هۆزی (همذان) لە وڵاتی یەمەن ، بتی (**نَسْر**) هی هۆزی (ذو الكـلاع) لە خاکی (حِمْیَر) لە یەمەن.

ئەمانە ناوی چەند پیاوچاکێکن لە قەومی پێغەمبەر نوح ـ سەلامی خوای لە سەر بێت ـ دوای ئەوەی مردن شەیتان چپەی ئەوەی بۆ قەومەکانیان کرد کە چەند پەیکەر و بتێك لەو جێگایانەدا دروستکەن کە تیایدا دادەنیشتن وە بە ناوی خۆیانەوە ناویان بنێن ئەوانیش کردیان ئەو کاتە کەس نەیپەرستن تا ئەوانەش مردن کە زانیاری دەربارەیان نەما و لە بیرچوون دوای ئەمە پەرستران .

[٧] لەساڵی هەشتی کۆچی لە رزگارکردنی کەعبەدا بوو ، عەبدوللای کوڕی مەسعود دەیگێڕێتەوە و دەفەرموێت : (دخل النبيّ (ﷺ) مكة وحول البيت ستّون وثلاثـمائة نصب ، فجعل يطعنها بعود في يده ويقول : ﴿**جَاء الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا**﴾) رواه البخاري برقم : (٤٧٢) كتاب التفسير ٠

واتە : لە رزگار کردنی مەککەدا کاتێك پێغەمبەر (ﷺ) هاتە ناو کەعبەوە لەو کاتەدا سێسەد و شەست بت بە دەوری کەعبەدا هەبوو ، پێغەمبەری خوا (ﷺ) دارێکی بەدەستەوە بوو لێی دەدان و دەیگوت : حەق هات و سەرکەوت ناحەقیش نەما و تیاچوو بەڕاستی ناحەق تیاچووە و دۆڕاوە .

ئەی خوێنەری بەڕێز (خوا بتپارێزێ) : بڕوانە شوێنەوار و ڕەگ و ڕیشاڵی شیرك چەند ترسانەکە و کاتێك مرۆڤەکان توشی دەبن زۆر بە ناڕەحەتی رزگاریان دەبێت ، هەروەها بزانە ئەم بتانە لەو ڕۆژەی دەپەرستران ماونەتەوە تا ئەو کاتەی خوای گەورە پێغەمبەری (ﷺ) نارد و تێکی شکاندن ، لەم کاتەوە یەکخواپەرستی بەردەوام بوو ، تا سەردەمی جێنشینەکان و هەر سێ سەدەی پێشینە چاکەکان ، لە گەڵ تەواو بونی ئەم سێ سەدەدا سۆفیگەری و شیعەگەرێتی پەرەی سەند و شیرك و هاوبەشدانان وگۆڕپەرستی و زیادەڕەوی لە پیاوچاندا پەیدا بوو ، خوای گەورە کەسانێکی وەك (ابن تيمية و محمد عبد الوهاب) و کەسانی تری بۆ ئامادە دەکات کە بە بەڵگەی ڕون و ئاشکرا شوبهەکانیان پوچەڵ بکەنەوە و بیانوی کەس نەهێڵن و خەڵك چاوڕۆشن بکەن ، کەوابو لە سەر قوتابی عیلم و بانگەوازکار واجبە گرنگی و بایەخ بدەن بەم مەسەلەیە و بانگەواز بۆ یەکخواپەرستی و ڕەتکردنەوەی شیرك و پوچەڵ کردنەوەی شوبهەکان لە پێشەکی بانگەوازەکەیان دابنێن .

[٨] واتە : لەناو نەتەوەیەکدا هاتوە ئەوە سیفەتیان بووە ، ئەگینا پێغەمبەر (ﷺ) بۆ هەموو خەڵکی هاتووە نەك بۆ نەتەوەیەك یان چەند نەتەوەیەك بە تەنها ، بەڵکو بۆ هەموو نەتەوەکان هاتووە بە گشتی : ﴿**قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا**﴾ [سـورة الأعراف : ١٥٨] واتە : بڵێ ئەی خەڵکینە من پێغەمبەری خوام بۆ ئێوە هەمووتان.

[٩] بەڵام هیچ سودی پێیان نەگەیاند چونکە یەکخواپەرست نەبون ، یەکێك لە مەرجی وەرگرتنی پەرستنەکان لای خوا یەکخواپەرستبونە ، بەڵام چەندین نێوەندیان دادەنا بۆیە پەرستنەکانیان لێوەرنەگیرا .

له بەر ئەم هۆیە خوای گەورە پێغەمبەر (ﷺ)ی بۆ ناردن بۆ ئەوەی ئاینی باوکە گەورەیان (ئیبراهیم) بۆ نوێکاتەوە و خەبەریان باتێ ئەم نزیك بوونەوە لە خوا و ئەم بیروباوەڕە تەنها مافی خوایە و هیچ کام لەمانە بۆ جگە لە خوا نابێ نە بۆ فریشتەی نزیك کراو لە خوا و نە بۆ پێغەمبەری ڕەوانە کراو چ جای کەسانی تر .[١٠]

ئەمە بوو ئەگینا موشریکەکان شایەتی و گەواهی ئەوەیان دەدا کە تەنها خوا بەدیهێنەرە و هاوبەشی نیە و هیچ کەس توانای ڕۆزیدانی نیە ئەو نەبێ ، هیچ کەس توانای زیندوکردنەوەی نیە ئەو نەبێ ، هیچ کەس توانای مراندنی نیە ئەو نەبێ ، هیچ کەس کارەکان بەڕێوە نابات ئەو نەبێ ، شایەتی ئەوەیان دەدا هەموو ئاسمانەکان و ئەوەی تێیدایە و هەر حەوت زەویەکە و ئەوەی لە ناوی دایە هەمووی بەندە و مل کەچە و لە ژێر ڕکێف و دەسەڵاتی ئەودایە [١١] .

ئەگەر بەڵگەی ڕوون و ئاشکرات ویست لەسەر ئەوانەی پێغەمبەر (ﷺ) جەنگی لە گەڵ کردن لە گەڵ ئەوەشدا شایەتی و گەواهییان دەدا بەوەی بۆم باس کردی ، ئەم ئایەتە پیرۆزە بخوێنەوە کە خوا دەفەرموێ : ﴿قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ أَمَّن يَمْلِكُ السَّمْعَ والأَبْصَارَ وَمَن يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيَّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَن يُدَبِّرُ الأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللّهُ فَقُلْ أَفَلاَ تَتَّقُونَ﴾ [سورة يونس : ٣١] .

واتە : بڵێ : چ کەسێ لە ئاسمان و زەوی ڕۆزیتان ئەدا ؟ وە یا چ کەسێ خاوەن و بەدیهێنەری گوێ و چاوەکانە ؟ وە چ کەسێ زیندو لە مردو یا مردو لە زیندو دەردێنێ ؟ وە چ کەسێ کاروباری دونیا بە ڕێوە دەبات ؟ جا دەڵێن خوا ، بڵێ : ئەی بۆ تەقوا ناکەن و ناترسن لە خوا ؟

هەر وەها ئەم ئایەتە : ﴿قُل لِّمَنِ الْأَرْضُ وَمَن فِيهَا إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ (٨٤) سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ (٨٥) قُلْ مَن رَّبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ (٨٦) سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ (٨٧) قُلْ مَن بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ (٨٨) سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ (٨٩)﴾ [سورة المؤمنون].

واتە : زەوی و ئەوانەی کە لە زەویدان هی کێیە ئەگەر دەزانن ؟ لە وەڵامدا دەڵێن : هەمووی هی خوایە ، بڵێ : ئایا بیرناکەنەوە ؟ بڵێ : چ کەسێ پەروەردگاری حەوت ئاسمان و عەرشی گەورەیە ؟ لە وەڵامدا دەڵێن : هەمووی هی خوایە ، بڵێ : ئایا خۆپارێزی ناکەن و لە خوا ناترسن ؟ بڵێ : چ کەسێ فەرمانڕەوایی هەموو

---

[١٠] چونکە قورەیش و دەورو بەری نەوە و پاشماوەی ئەون ، لە سەر یەکخواپەرستی بوون ، تیایاندا لاواز بوو و نەما بە هۆی (عمرو)ی کوڕی (لوحەی)یەوە کە بتەکانی لە (جدە) دەرهێنا دوای خنکانی نەتەوەکەی نوح سەلامی خوای لەسەر بێت ، دوای دەرهێنانی بە هەموو لایەکدا لە نێو عەرەبدا بڵاوی کردەوە . بڕوانە : (أخبار مكة : (٥ / ١٦١) ، ومعجم البلدان : (٥ / ٣٦٨) نقلاً عن : "شرح كشف الشبهات" للشيخ ابن العثيمين رحمه الله تعالى) .

[١١] شيخ محمد بن ابراهيم آل الشيخ ڕەحمەتی خوای لێبێت دەفەرموێت : ئەوموشریکانە ملکەچی تەوحیدی پەروەردگارێتی بون و سەرپێچییان نەدەکرد و لێرەشەوە تێ نەکەوتبون چونکە خوایان دەناسی و بڕێك عیبادەتیان دەکرد ، بەڵکو لەوێوە تێکەوتبون کە واسیتەیان دانابوو لە نێوان خۆیان وخوادا بەگومانی خۆیان کە ئەوانە لە خواوە نزیکترن !

شتێکی بەدەستە و بێپەنایان پەنا ئەدا و کەسیش ناتوانێت کەس پەنا بدات لە خوا ئەگەر بزانن ؟ لە وەلآمدا دەڵێن : [هەموو ئەوانە] هی خوان ، بڵێ : جا چۆن ئێوە سیحر و جادو لێکراون ؟

وە چەندەها ئایەتی تر .

(لەگەڵ ئەمەشدا کاتێك پێغەمبەر (ﷺ) پێیوتن : بڵێن : (لَا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ) وتیان : ﴿أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ﴾ [سورة ص : ٥] واتە : ئایا هەموو خواکانی کردووە بە یەك خوا ؟! بەڕاستی ئەمە شتێکی سەرسوڕهێنەرە !

ئەگەر زانیت کە نەزانی کافرەکان مانای یەکخواپەرستیان دەزانی ئەو کاتە سەرسوڕمان لە کەسانێك کە خۆیان بە موسڵمان دەزانن لە کاتێکدا لە مانای ئەم وشەیە بە قەد نەزانی کافرەکان نازانن ! بەڵکو وادەزانن تەنها وتنی بە زمانە بە بێ دڵ پەیوەستکردن بە ماناکانی ئەم وشەیە) [١٢] .

ئە گەر بە جوانی لێکۆڵیتەوە کە ئەو موشریکانە باوەڕیان هەبووە بەم مەسەلەیە و لە گەڵ ئەوەشدا نەی خستنە ناو بازنەی یەکخواپەرستیەوە (ئەوەی کە پێغەمبەر (ﷺ) بانگیانی دەکرد بۆی) .

وە ئەگەر زانیت ئەو یەکخواپەرستیەی کە ئینکاریان دەکرد بریتی بوو لە یەکخواپەرستی خوا لە خوایەتیدا [١٣] ، ئەوەی کە موشریکەکانی سەردەمی ئێمە ناوی دەنێن (الأعتقاد)[١٤] واتە : (بیروباوەڕ) هەروەها شەو و ڕۆژ دوعایان دەکرد ، لە گەڵ ئەوەشدا هەندێکیان هاواری دەکردە فریشتە لەبەرچاکێتی و

---

[١٢] ئەم ڕستانەی نێوان ئەم دووکەوانە ( ) ، لەو نوسخەیەدا هاتووە کە شێخ فوزان شەرحی کردوە .

[١٣] مشت ومڕی موشریکەکان لە گەڵ پێغەمبەردا (ﷺ) لە پەرستنی خوای گەورە بوو بەتاك و تەنهایی وەك لە چیرۆکی سەرە مەرگی (أبو طالب) دەردەکەوێت :

عن سعيد ابن المسيب عن أبيه قال : ((لـما حضرت أبا طالب الوفاة جاءه رسول الله (ﷺ) فوجد عنده أبا جهل وعبدالله بن أبي أمية بن المغيرة ، فقال : أي عم قُلْ لا إلهَ إلاَّ الله كلمة أحاج لك بها عند الله ، فقال أبو جهل وعبدالله بن أبي أمية : أترغب عن مِلَّة عبد المطلب ؟ فلم يزل رسول الله (ﷺ) يعرضها عليه ويعيدانه بتلك المقالة حتى قال أبوطالب آخر ما كلَّمهم : على مِلَّة عبد المطلب وأبَى أنْ يقول لا إلهَ إلاَّ الله ...)) رواه البخاري في كتاب التفسير / سورة القصص برقم : (٤٧٧٢) .

واتە : کاتێك (أبو طالب) لە سەرەمەرگدا بوو پێغەمبەر (ﷺ) هات بۆ سەردانی بینی (أبو جهل) و (عبدالله بن أبي أمية بن المغيرة) لای (أبو طالب)ن ، پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمووی : ئەی مامی خۆم بڵێ **(لا إلـهَ إلاَّ الله)** ، تەنها ووشەیەکە لای خوا دەیکەمە بەڵگە بۆت ، (أبو جهل) و (عبدالله بن أبي أمية) ووتیان : ئەی (أبو طالب) ئەتەوێ لە ئاینی (عبد المطلب) وازبێنی ؟ پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەردەوام ئەو داواکارییەی دووبارە دەکردەوە لە مامی ، ئەو دوانەش قسەی خۆیان دووبارە دەکردەوە ، تا دوا ئەنجام (أبو طالب) ووتی : لە سەر ئاینی (عبد المطلب) دەمێنمەوە و خۆی گرتەوە لەوەی وشەی **(لا إلـهَ إلاَّ الله)** بڵێت ... (ملة عبد المطلب) : ئاینی (عبد المطلب) : واتە : بتپەرستی و شەریك دانان بۆ خوا لە پەرستندا .

[١٤] شێخ محمد بن ابراهيم آل الشيخ دەفەرموێ : موشریکەکانی سەر دەمی ئێمە ئەڵێن : (فلان فيه عقيدة) واتە : عەقیدەمان پێیەتی سودمان پێببەخشێت بۆ کەسێك ئەگەر بانگەشەی ئەوەیان بۆ کرد عەقیدەت پێ هەبێت . بڕوانە (شرح كشف الشبهات) ل : (٨٠) .

نزيكييان له خوا بۆ ئەوەی شەفاعەتی بۆ بكەن یان هاواری دەكردە پیاوچاكێ وەك (اللات) یان پێغەمبەرێك وەك عیسا.

وە ئەگەر زانیت پێغەمبەر (ﷺ) لە سەر ئەم جۆرە هاوبەشدانانە جەنگی لە گەڵ كردن ، وە بانگی كردن بۆ پاككردنەوە و بێ خەوشكردنی پەرستن ، وەك خوای گەورە دەفەرموێ : ﴿فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا﴾ [سورة الجن : ١٨] واتە : جا لە گەڵ خوادا هاوار بۆ كەسی تر مەبەن و كەسی تر مەپەرستن .

وە فەرمویەتی : ﴿لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِ لاَ يَسْتَجِيبُونَ لَهُم بِشَيْءٍ﴾ [سورة الرعد : ١٤] واتە : هاوار و پەرستن تەنها شایستەی خوایە ، وە كەسانێك كە داوا لە جگە لە خوا دەكەن ئەوانەی داوایان لێدەكرێ هیچ وەڵامیان نادەنەوە .

وە ئەگەر بە تەواوی و بێگومان زانیت پێغەمبەر (ﷺ) جەنگی لە گەڵ كردن لە بەر ئەوەی : پاڕاننەوە و داواكردن و نەزر و سەربڕین و داوای كۆمەكی كردن و هەموو جۆرەكانی پەرستن بۆ خوا بێت ، وە ئەگەر زانیت دان پێدانان و باوەڕ بوونیان تەنها بە پەروەردگاریتی خوا (الربوبيّة) نەی خستنە ناو بازنەی موسڵمانێتیەوە ، وە ئەگەر زانیت داواكردنیان لە فریشتەكان و پێغەمبەران و پیاوچاكان تەنها شەفاعەت كردن و نزیك بوونەوە بوو لە خوا [١٥] لە كاتێكدا ئەمە خوێن وماڵیانی حەڵاڵ كرد :

ئەو كاتە ئەو یەكخواپەرستیە دەزانیت كە پێغەمبەران هەموویان بانگەوازییان بۆ كردووە و موشریكەكان دانیان پێدانەناوە و باوەڕیان پێ نەبووە و بەرهەڵستیان كردووە .

ئەم خواپەرستییە بە تاك و تەنهایی بریتیە لە واتای وشەی (**لا إِلَـهَ إلاَّ اللَّـه**) ، چونكە پەرستراو (**إِلَـه**) لای موشریكەكانی پێشوو بریتی بوو لەوەی جێگەی مەبەست بێ لە داواكردنی شەفاعەت و ڕووتێكردن و داواكاری ئەگەر ئەو پەرستراوە فریشتەیەك بێ یان پێغەمبەرێك یان دۆستێكی خوا یان دارێك یان گۆڕێك یان جنۆكەیەك) ، مەبەستیان بە (**إِلَـه**) بەدیهێنەر و ڕۆزی دەر و هەڵسوڕێنەری بونەوەر نەبوو ، ئەوان زۆر چاك دەیانزانی هەمووی بە دەستی خوایە وەك پێشتر لێی دووام ، بەڵكو مەبەستیان بە(**إِلَـه**) ئەوە بوو كە موشریكەكانی ئێستا پێی دەڵێن (سەیید) [١٦] ، ئەوە بوو پێغەمبەر (ﷺ) هات و بانگی كردن بۆ

---

[١٥] وەك لەم سەردەمەدا ئەڵێن ئەگەر تۆ بچیت بۆ لای كاربەدەستێك دەبێت بچیتە پرسگە و لای كەسانێك كە لەو پلەیان نزمترە ، نازانن ئەو كاربەدەستە لە بەر لاوازی و كەمتوانایی خۆی ئەو شتانەی داناوە ، ئەگەر چەند كەسێك بە یەكەوە داواكارییەكانی خۆیانی بخەنە بەر دەست ناتوانێ بە یەكەوە تێیانبگات چ جای وەڵامیان باتەوە ، ئەنجا خوای گەورە جیاوازی لە نێوان بەندەكانیدا دروست نەكردوە و لە یەككاتیشدا هەموو سكاڵایەك دەبیسێت و دەتوانێت لە یەككاتدا وەڵامی هەموو بەندەكانی بداتەوە ، كەوابوو برای موسڵمان خوای گەورە لە هەموو كەس لە تۆ نزیكترە ، دەبیسێت و دەبینێت و بە توانایە ئەوەی داوای دەكەیت بۆتبكات بەڵام جگە لەو نەدەبیسن ، نەدەبینن ، نەتواناشیان هەیە هیچت بۆ بكەن تەنها ساختەی شەیتانە و بەس .

[١٦] ئەگەر وتیان سەیید واتە پەرستراو ئەگەر بەخۆشیان نەزانن بەڵام واتاكەی لای ئەوان كەسێكە شایستە بێت بۆ ئەوەی ببێتە نێوەند لە نێوان خۆیان و خوادا و عەقیدە بوون پێی سودی دەبێت گەر داوای لێ بكەیت داوای پێویستییەكان لە خوا بكات ، مەبەستیان پێی (وەلی)یە و جێگەی بیر و باوەڕیانە بەو مانایەی گەر باوەڕت پێی هەبوو سودت پێ دەگەیەنێت ...) . ئەمە قسەی شێخ (محمد بن إبراهيم آل الشيخ)ـە . بڕوانە : شرح كشف الشبهات ل : (٨٩) .

ووشەی مەزنی یەکخواپەرستی کە بریتیە لە (**لا إِلَهَ إلاَّ اللَّه**) ، مەبەست و ئاکامیش لەم ووشەیە واتاکەیەتی نەك تەنها ووتن و گۆکردنی ، بێ باوەڕە نەفامەکان چاك دەیانزانی مەبەستی پێغەمبەر (ﷺ) لەم ووشەیە بریتیە : لە تاککردنەوەی خوای گەورە بە دڵ بەستن تەنها بە خوداوە .. وە باوەڕ نەبوون بەوانەی کە جگە لە خوا دەپەرسترێن و دور کەوتنەوە لێیان ، چونکە کاتێك پێغەمبەر (ﷺ) پێی وتن : بڵێن : (**لا إِلَهَ إلاَّ اللَّهُ**) لە وەڵامدا ووتیان : ﴿**أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ**﴾ [سورة ص : ٥] .

واتە : ئایا هەموو خواکانی کردووە بە یەك خوا ؟! بەڕاستی ئەمە شتێکی سەرسوڕهێنەرە !

ئەگەر زانیت نەفامی بێ باوەڕەکان (جُهال الكُفَّار) ئەم راستییە دەزانن ئەوجا جێگەی سەرسوڕمانە ئەوەی لاف و گەزافی ئیسلامەتی لێدەدات و لە هەمان کاتدا بەقەد ئەوان مانای ئەم وشەیە نازانێت ، بەڵکو وا گومان دەبات مەبەست لەم وشەیە (**لا إِلَهَ إلاَّ اللَّهُ**) تەنها گۆکردن (تَلَفُظ)ی پیتەکانیەتی بە بێ دڵ پەیوەست کردن بەواتاکانی ئەم ووشەیە .

بەهرەمەند [١٧] و شارەزاترینی ئەمانە واگومان دەبات کە واتای ئەم ووشەیە بریتیە لەوەی کە (جگە لە خوا کەس بەدیهێنەر و ڕۆزیدەر نییە) کەوابوو قەت ئەو کەسە خێری تێدا نیە و چاك نیە کە نەفامی بێ باوەڕان لە واتای (**لا إِلَهَ إلاَّ اللَّهُ**)دا لەو زاناتر بن .

ئەگەر ئەوەت زانی کە بۆم باس کردی بەزانینی دڵ [١٨] ، وە هاوبەشدانانت بۆ خوا ناسی کە لە باسیدا دەفەرموێ : ﴿**إِنَّ اللَّهَ لاَ يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاءُ**﴾ [سورة النساء : (١١٦)] .

واتە : بەڕاستی خوا لە کەسێ خۆش نابێت کە هاوبەشی بۆ دابنێ بەڵام خۆش دەبێت لە جگە لە شیرك بۆ هەر کەسێ بیەوێ .

وە ئەگەر ئاینی خوات ناسی کە خوا جگە لەوە لە هیچ کەسێك شتی تر قەبووڵ ناکات ئەو ئاینەی کە پێغەمبەرانی پێ ناردووە و هەر لە یەکەمیانەوە تا دواین پێغەمبەریان .

وە لە گەڵ ئەمانەدا زانیت زۆربەی زۆری خەڵکی چەند نەفامن بەم مەسەلەیە[١٩] ، ئەوا ئەمانە دوو سودت پێدەگەیەنن :

بۆ حوکمی بەکار هێنانی وشەی سەید بڕوانە کتێبی (معجم المناهي اللفظية) نوسینی شێخ بكر أبو زيد ل : (٣٠٦ - ٣١١) زۆر گرنگە .

[١٧] ئەمە لەوەی پێشوو کە (وادەزانێ تەنها گۆکردنی پیتەکانیەتی ...) شارەزاترە بەڵام بەواتایەکی هەڵە مانای دەکات ئەڵێت (جگە لەو کەس بەدیهێنەر و ڕۆزیدەر و ... نییە) بەم شێوە مانا کردنی هەڵەیە ، یان هەندێ کەس دەڵێن واتاکەی بریتییە لە (لا معبودَ إلاَّ الله) واتە : هیچ پەرستراوێك لە بونەوەردا نییە ، ئەمەش هەڵەیە ، ئەنجا وانییە چونکە شتانێکی زۆر هەن جگە لە خوا دەپەرسترێن لە بونەوەردا ، بەڵام واتای دروست بۆ (**لا إِلَهَ إلاَّ اللَّهُ**) ئەوەیە بڵێیت : هیچ پەرستراوێك نییە شایستەی پەرستن بێت جگە لە خوا .

[١٨] واتە زانین بە دڵ نەك تەنها بە زمان بڵێت : لە ماناکەی گەیشتووم ، زانایان پێناسەی زانستیان کردووە بەوەی کە بریتییە لە : دڵدابەستن و باوەڕبونێکی بێ گومان و دەقاودەق وەك لەبوندا هەیە . داناکان وتوویانە زانست بریتییە لە : بەدەستهێنان و بوونی ڕەسمی شت لە ئەقڵدا . بڕوانە : (معجم التعريفات)ی (الجرجاني) ل : (١٣٠) .

يەكەم : دڵ خۆش بوون بەبەخشش و ڕەحم و سۆزی خوا وەك خوای گەورە دەفەرموێت : ﴿قُلْ بِفَضْلِ اللّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُواْ هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ﴾[٢٠] [سورة يونس : (٥٨)] واتە : بڵێ : بە فەزڵ و ڕەحمەتی خوا ئەبێ شاد بن چونكە فەزڵ و ڕەحمەتی خوا باشترە لەوەی كۆی دەكەنەوە .

دووەم : ترسانێكی زۆر ، چونكە ئەگەر تۆ زانیت ئینسان بەیەك ووشە كە بەزمانی بیڵێت ، كافر بێتەوە لەوانەیە ئەو وشەیە بڵێت و حوكمیشی نەزانێت بەڵام ئەو نەزانینە نابێ بەبیانو [٢١] ، هەندێ جار ئەو كوفرە دەكات و واش دەزانێ لە خوا نزیكی دەكاتەوە وەك موشریكەكان گومانیان وابوو . بە تایبەت ئەگەر خوای گەورە مانای ئەوەت فێركات لە گێڕانەوەی بەسەرهاتی قەومەكەی موسا [٢٢] هەر چەندە پیاو چاك و شارەزابون كە هاتن بۆ لای موسا داوایان كرد و وتیان : ﴿اجْعَل لَّنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ﴾[سورة الأعراف : (١٣٨)] .

واتە : تۆیش پەرستراوێكمان بۆ دابنێ هەروەك چۆن ئەوان چەندین پەرستراویان هەیە .

ئەگەر ئەمانەت زانی ئەو كاتە پێداگری و ترست لە دڵدا گەورە دەبێ بۆ ئەوەی لەم شتانە و جۆری ئەمانە ڕزگارت بكەن ، ئەوەش بزانە لە دانایی خوا ئەوەیە كە هەر پێغەمبەرێكی ناردبێ بەم

---

[١٩] واتە نەفامن بە یەكخواپەرستی (توحید) و هاوبەشدانان (شرك) تەنانەت نازانن جیاوازی لە نێوانیاندا بكەن ! بەڵكو قسەو تانەو تەشەر دەگرن لە یەكخواپەرستان و شوێنی موشریكەكان دەكەون .

[٢٠] ﴿بِفَضْلِ اللّهِ﴾ واتە : بە ئیسلام ، ﴿وَبِرَحْمَتِهِ﴾ واتە : قورئان ، ﴿فَلْيَفْرَحُواْ﴾ واتە : دڵخۆشبونی سوپاس و دانان بە نیعمەتەكانی خوا ، ئەم خۆشییەش دروستە چونكە سوپاسی خوایە لەسەر نیعمەتی یەكخواپەرستی و ناسینی شیرك . بڕوانە (شرح كشف الشبهات)ی شێخ فوزان ل : (٦٨) .

[٢١] شێخ محمد بن صالح العثیمین ڕەحمەتی خوای لێبێت دەفەرموێت : (قسەی ئێمە لەسەر ئەم ڕستەیەی دانەر ڕەحمەتی خوای لێبێت ئەمەیە : واگومان نابەم شێخ ڕەحمەتی خوای لێبێت باوەڕی وابێت كە نەزانین بیانوو نەبێت (العذر بالـــجهل) مەگەر بۆ كەسێك كەمتەرخەمبێت لە وەرگرتن و فێربونی زانستدا بۆ نمونە : كەسێك هەق دەبیسێت بەڵام بایەخی پێنادات و هەوڵی فێربونی نادات ئەم جۆرە كەسانە پاساویان لێ قەبوڵ ناكرێت ، كاتێك دەڵێم گومان نابەم شێخ وابڵێت چونكە قسەیەكی تری هەیە بەڵگەیە لەسەر هەبوونی بیانوو لە كاتی نەزانیندا ، پرسیاری لێ كراوە ڕەحمەتی خوای لێبێ دەربارەی ئەوشتانەی جەنگی لەسەر بكرێ ؟ و ئەو شتانەی كەسی لەسەر تەكفیر بكرێت ؟ ئەویش لە وەڵامدا فەرموویەتی : پایەكانی ئیسلام پێنجن ، یەكەم پایە بریتییە لە شایەتومان ، پاشان چوار پایەكەی تر ، ئەم چوار پایە ئەگەر كەسێك باوەڕی پێیان هەبوو بەڵام وازی لێیان هێنا ئێمە با جەنگی لە گەڵ بكەین لەسەر نەكردنی بەڵام تەكفیری ناكەین تەنها بە نەكردنی . لە كاتێكدا زانایان ڕایان جیاوازە لە حوكمی كەسێك ئەم چوار پایانە نەكات بە تەمەڵی و بەبێ نكوڵی كردن ، ئێمەش كەس بە هیچ شتێك تەكفیر ناكەین ئەو شتانە نەبێت زانایان كۆڕان لەسەری وەك شایەتومان . ئەمەش كاتێك خەڵكی لەسەر تەكفیر دەكەین دوای پێناساندن ، ئەگەر ناسی و ئینكاری كرد ...) . بڕوانە (شرح كشف الشبهات) ل : (٩٩) زۆر گرنگ و پێویستە .

[٢٢] قەومی موسا واتە : بەنی ئیسرائیل ئەوانەی باوەڕیان بە موسا هێنابوو ، لە كەڵ موسادا سەلامی خوای لەسەربێ لە میسر هەڵهاتبوون لە دەستی فیرعەون ، كاتێك بەلای كەسانێكدا تێپەڕین خۆیان دابوو بەسەر چەند بتێكدا دەیانپەرستن ، ئەمانیش هاتن بۆ لای موسا و وتیان ﴿اجْعَل لَّنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ﴾ ئەویش سەرزەنشتی كردن و وتی : ﴿إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ﴾ واتە : بەڕاستی ئێوە كەسانێكی نەفام و نەزان كارن .

یەکخواپەرستییە چەندەها دوژمنی بۆ داناوە [٢٣] وەك دەفەرموێ : ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نِبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الإِنسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا﴾ [سورة الأنعام : (١١٢)] واتە : ئەی پێغەمبەر هەروەك چۆن بۆ هەموو پێغەمبەرێك دوژمنمان داناوە ئاوایش بۆ تۆ دوژمنمان داناوە لە شەیتانەکانی مرۆڤ و جنۆکە کە قسەی ڕازێنراوە و فریودەر و بێبنەوا بە نهێنیەوە بە یەکتر دەگەیەنن .

زۆر جار دوژمنانی یەکخواپەرستی خاوەنی چەندین زانیاری و پەڕاو وبەڵگەن [٢٤] وەك خودا دەفەرموێ : ﴿فَلَمَّا جَاءتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِندَهُم مِّنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُون﴾ [سورة غافر : (٨٣)] واتە : کاتێ پێغەمبەرەکانیان بە بەڵگەی ڕونەوە دەهاتنەلایان ئەوان دڵشادبوون بەو زانینەی کە لایانبوو ، وە ئەو سزایەی کە بە گاڵتەیان دائەنا دایانیگرتەوە .

گەر ئەوەت زانی کەباس کرا ، وە زانیت ڕێگەی بەرەو خوا چوون چەندین دوژمنی خاوەن ڕەوانبێژی و زانیاری هەیە لە سەر ئەو ڕێگەیە دانیشتوون بەردەوام بۆ لادان و گومڕا کردنی خەڵکی ، ئەوا پێویستە لەسەرت [٢٥] ئەوەندە فێربیت لەم ئاینە کە ببێتە سیلاحێك بۆ جەنگین لە گەڵ ئەو شەیتانانەی کە

---

[٢٣] چونکە بونی دوژمن هەق پاك و ڕۆشن دەکاتەوە بە هۆی ململانێ کردنیان ، کە نەیار هەبوو بەڵگەی کەسی دووەم بەهێزتر دەبێت ، ئەمەی خوای گەورە بۆ پێغەمبەرانی داناوە بۆ شوێنکەوتوانی ئەوانیشی داناوە ، ئەو تاوانکار و ستەمکارانە دەستدرێژی دەکەنە سەر پێغەمبەران و شوێنکەوتوانیان و ئەوەی هێناویانە بۆ خەڵك ، ئەوەش بە دوو شت : یەکەم : گومان و دوودڵی دروستکردن ، دووەم : دوژمنکاری و دژایەتی .

خوای گەورە لەبەرامبەر گومان و دوودڵی دروستکردندا دەفەرموێ : ﴿وَكَفَى بِرَبِّكَ هَادِيًا﴾ واتە : خوا بەسە بۆ ڕێنماییکردنی کەسانێك دوژمنانی پێغەمبەران بیانەوێ لەخشتەیان ببەن .

وە خوای گەورە لەبەرامبەر دەستدرێژی و دوژمنکاریدا دەفەرموێ : ﴿وَنَصِيرًا﴾ واتە : خوا بەسە بۆ سەرخستنی کەسانێك دوژمنانی پێغەمبەران بیانەوێ دایان بمرکێننەوە و کۆتاییان پێبهێنن . بڕوانە (شرح كشف الشبهات)ی ابن العثيمين ل : (١١٤) بە کورتی

[٢٤] زانست هەرکاتێك لە قورئان و سوننەتدا بەکارهێنرا مەبەست پێی زانستی شەرعیە . وەك شێخ ابن باز دەفەرموێت لە کتێبی (العلم وأخلاق أهله) زانستی شەرعی : بریتییە لەو میراتەی لە پێغەمبەرانەوە بە جێماوە ، بەڵام زانستی دوژمنانی یەکخواپەرستی بریتییە لە خەون بینین و شتی بەتاڵ و بێ بنەما ، جاری واش هەیە دەنوسێن بە بەڵگەیەکی (صحيح)ەوە بەڵام لێی تێناگەن و لەڕاستیشدا بەڵگە نییە بۆ ئەو بەتاڵەی دەیانەوێت و بەڵکو بەڵگەیە لەسەریان .

[٢٥] فێربونی زانست و حوکمە شەرعییەکان بە پێی ئەنجامدەر لە زانستی ئوسوڵدا دەبێتە دوو بەشەوە :

یەکەم : فەرزی (عَين) کە لە سەر هەموو موسڵمانێك پێویستە .

دووەم : فەرزی (كفاية) کە لەسەر هەموو موسڵمانان پێویستە ئەگەر هەندێك لە موسڵمانان کردیان لەسەر ئەوانیتر دەکەوێت .

فەرزی (عَين) دەکرێتە دووبەشەوە :

یەکەم : فەرزی عەینی گشتی و هاوبەش : ئەم بەشە لەسەر هەموو تاکێکی موسڵمان واجبە ، هەموو کەسێك لە موسڵمانان پێویستە بیزانێت وەك : پایەکانی ئیسلام و حەرامکراوە ئاشکراکان ... هتد .

دووەم : فەرزی عەینی تایبەت : بریتیە لە تەواوی ئەو حوکمانەی کە پەیوەندن بەو واجبەی کە لە سەر کەسی تایبەت واجب بووە ، نمونەی کەسێك کە ناتوانێت زەکات بدات یان حەج بکات واجب نیە لەسەری هەموو حوکمەکانی زەکات یان حەج بزانێت بە پێچەوانەی ئەو کەسەی کە دەتوانێت بیانکات ئەوە واجبە لە سەری بە وردی حوکمەکانیان بزانێت ، (ابن أبـي العز) لە (شەرحی

پێشەواكەیان بە خوای پەروەردگاری ووتووە : ﴿لأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ (١٦) ثُمَّ لآتِيَنَّهُم مِّن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَن شَمَآئِلِهِمْ وَلاَ تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ (١٧)﴾ [سورة الأعراف] واتە : من لە سەر ڕێگای ڕاستی تۆ بۆیان دادەنیشم بۆ لادانیان لە هەموو لایەكەوە بۆیان دێم : لە پێشیانەوە و لە پشتیانەوە و لای ڕاستیانەوە و لای چەپیانەوە و ناشبینیت زۆربەیان سوپاسگوزار بن .

بەڵام لە گەڵ ئەمەشدا ئەگەر ڕووبكەیتە خوا[٢٦] و گوێ ڕاگریت بۆ بەڵگە و ڕونكردنەوەكانی ، ئەوا هیچ مەترسە : ﴿إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا﴾ [سورة النساء : (٧٦)] واتە : بەڕاستی فرۆفێڵی شەیتان لاواز و بێهێزە

عەوامێكی یەكخواپەرستان سەردەكەوێت بە سەر هەزار زانای موشریكەكان [٢٧] وەك خوا دەفەرموێ : ﴿وَإِنَّ جُندَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ﴾ [سورة الصافات : (١٧٣)] واتە : بەڕاستی سەربازەكانی ئێمە سەركەوتوون .

سەربازانی خوا [٢٨] سەركەوتوون لە بەڵگە و زماندا وەك چۆن لە شمشێربازیدا هەمیشە سەركەوتوون .

طحاوية)دا دەفەرموێ (... فمن وجب عليه الحج والزكاة مثلا ، يجب عليه من الايمان أنْ يعلم ما أمر به ، ويؤمن بأنّ الله أوجب عليه ما لا يجب على غيره الإيمان به إلاَّ مجملاً ، وهذا يجب عليه فيه الإيمان المفصّل ، وكذلك الرجل أول ما يسلم إنّما يجب عليه الإقرار المجمل ، ثمّ إذا جاء وقت الصلاة كان عليه أنْ يؤمن بوجوبها ويؤدّيها فلم يتساو الناس فيما أمروا به من الإيمان ...) ل : (٣٧٧ ــ ٣٧٨) چاپی المكتب الإسلامي ، بڕوانە : مجموع الفتاوى : (٢٨/ ٨٠) .

[٢٦] شێخ محمد بن ابراهيم آل الشيخ ڕەحمەتی خوای لێبێت دەفەرموێت : (ئەگەر ڕوبكەیتە خوا) بەدڵ و بەگیان و شەیتان بزانێت بۆ لای خوا گەڕاویتەتەوە و تەنها پشتت بە ئەو بەستووە و بە تەواوەتی گوێڕاگریت بۆ بەڵگەكانی قورئان و سوننەت ، ئەو كاتە هیچ خەمبار مەبە و مەترسە لەو دوژمنانەی ڕێگرن لە سەر **ڕێگای ڕاست** ، چونكە تۆ ئەوەندە توێشووت پێیە بتپارێزێت لەو دژایەتی و ڕێگرتنە ، كاتێك ترست لەسەرە دوور بیت و پشتهەڵكەیت لە بەڵگەكانی خوا ، دڵتەنگی و ترس كاتێك ڕوت تێدەكەن كە دڵت ڕوونەكەیتە خوا و گوێنەگریت ، بەڵام ئەگەر بگەڕێیتەوە بۆ لای خوا ئەو كاتە ﴿إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا﴾ ، هەر چەندە بەش و چارەنوسی شەیتان لە هەزاردا (٩٩٩) نۆ سەد و نەوەد و نۆیە ، زۆریی حیزبی شەیتان بە هۆی هێزی هەڵخەڵەتاندن و ساختەی شەیتانەوە نییە ، بەڵكو هەڵخەڵەتاندنی لاوازە ، بەڵام زۆربەی خەڵكی گوێڕایەڵی دەكەن و دۆستایەتی دەكەن و زاڵی دەكەن بەسەر خۆیاندا ... بڕوانە (شرح كشف الشبهات) ل : (١١٨) .

[٢٧] شێخ فوزان دەفەرموێ : خەڵكی سێ بەشە : =

١- كەسێك زانستی دروست و فیترەتی بێخەوشی پێبێت : ئەم بەشە بەرزترین پلەیە ، ئەم كەسەش كەسێكە دڵی ڕووكردووەتە خوا و گوێی ڕاگرتووە بۆ بەڵگەكانی خوا ، بۆیە زانستی دروست و فیترەتی بێ خەوشی بۆ پەیدا بووە .

٢- كەسێك زانستی پێنەبێت بەڵام فیترەتی بێ خەوشی هەبێت ئەم كەسە عەوامی یەكخواپەرستانە .

٣- كەسێك نەزانستی دروستی پێبێت نە فیترەتی پاك و بێخەوش بەڵكو تراویلكە(سراب)ی بێ هەقیقەت : ئەم كەسە لە بەرامبەر عەوامەكەدا دەدۆڕێت چ جای لە بەرامبەر زانایەكدا زانستی دروست و فیترەتی پاكی هەبێت ؟!

ئەم ڕونكردنەوەیە ئەوەت فێردەكەن كە فێربوونی زانستی سودبەخش دەبێتە سیلاح بۆ ئیماندار لە بەرامبەر دوژمنانی خوا و پێغەمبەردا (ﷺ) . (شرح كشف الشبهات) ل : (٨٠ – ٨١) .

[٢٨] دانەر ڕەحمەتی خوای لێبێت ئاماژە دەكات بۆ ئەوەی سەربازانی خوا ، بەندە ئیماندارەكانی ئەوانەی خوا و پێغەمبەری خوا (ﷺ) سەردەخەن ، بە دوو شت لە گەڵ خەڵكدا جیهاد دەكەن :

یەكەم : بەڵگە و ڕونكردنەوە ئەمەش بەرامبەر مونافیقەكان .

بەڵام تەنها ترس لەسەر ئەو یەکخواپەرستەیە کە سیلاحی (بەڵگە)ی پێنیە [٢٩] .

خوای گەورە مننەتی خۆی لێناوین بەوەی قورئانی دابەزاندوە کە گێڕاویەتی بەوەی کە : ﴿تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ﴾ [سورة النحل : (٨٩)] واتە : ڕونکەرەوەیە بۆ هەموو شتێك و هۆی ڕێنمایی و ڕەحمەت و موژدەیە بۆ موسڵمانان .

هیچ خاوەن ناڕەواییەك بەڵگەیەك ناهێنێتەوە ، بە مسۆگەری لە قورئاندا ئایەت هەیە هەڵیبوەشێنێتەوە و پوچەڵییەکەی بەڕوونی دەرخات وەك خوا دەفەرموێ : ﴿وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا﴾ [سورة الفرقان : (٣٣)] واتە : هیچ نموونەیەك (بەڵگەیەك)ت بۆ ناهێننەوە ئیللا ئێمە ڕاستی و باشترین ڕونکردنەوەت بۆ دێنین ، هەندێ لە ڕاڤەکاران ووتوویانە : (ئەم ئایەتە گشتیە بۆ هەموو بەڵگەیەك کە ئەهلی بەتاڵ بیهێنێتەوە تا ڕۆژی قیامەت) .

من چەند شتانێکت بۆ باس دەکەم [٣٠] لەوانەی کە خوا لە قورئاندا باسی کردووە وەك وەڵامێك بۆ ئەو قسانەی کە موشریکەکانی ئەم سەردەمە دەیکەنە بەڵگە بەسەرمانەوە بۆیە دەڵێم :

وەڵامی ئەهلی بەتاڵ بە دوو ڕێگە دەبێ بە کورتی (مُجمل) و بە ورد و درێژی (تفصيل) ، وەڵامدانەوە بە کورتی شتێکی مەزنە و سوودێکی گەورەیە بۆ ئەو کەسەی لێی تێبگات ، وەڵامیش بە کورتی ئەم ئایەتەیە کە خوای گەورە دەفەرموێ : ﴿هُوَ الَّذِيَ أَنزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُّحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاء الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاء تَأْوِيلِهِ﴾ [سورة آل عمران : (٧)] واتە : هەر خوایە قورئانی دابەزاندووە بۆ سەر تۆ ـ ئەی محمد (ﷺ) ـ هەندێ لە ئایەتەکانی موحکەمن ئەم جۆرە ئایەتانەش بنەڕەتی ئایەتەکانی ترن ، وە هەندێ ئایەتیش هەن موتەشابیهن ، جا ئەوانەی کە دڵیان نەخۆشە شوێنی ئەم ئایەتە موتەشابیهانە دەکەون بە مەبەستی ئاشوب نانەوە و گۆڕینی ماناکانیان بەوەی دڵیان دەیخوازێت بۆ لادانی خەڵك لە سەر **ڕێگای ڕاستی** ئیسلام .

هەروەها بە (صحيح) گەیشتووە لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) کە فەرمویەتی : ((إذا رأيتم الذين يتبعون ما تشابه منه فأولئك الذين سَمَّى الله فاحذروهم)) رواه البخاري ومسلم [٣١] عن عائشة رضي الله عنها.

واتە : ئەگەر ئەو کەسانەتان بینی کە شوێنی بەڵگە لەیەکچووەکان دەکەون ئەوانە ئەو کەسانەن کە خوا ناوی لێناون بە شوێنکەوتوانی ئاژاوە و گۆڕینی مانای بەڵگەکان بۆ لادانی خەڵك لە سەر **ڕێگای ڕاستی** ئیسلام .

دووەم : بە شمشێر و سیلاحی جەنگ ئەمەش بەرامبەر کافرەکان ئەوانەی بێباوەڕی خۆیان ئاشکرا کردووە .

[٢٩] بڕوانە پەراوێزی ژمارە : (٢٥) .

[٣٠] هەر لە سەرەتای کتێبەکەوە تا ئێرە پێشەکی بوو لە ڕونکردنەوەی ڕاستێتی ئاینی پێغەمبەران و بانگەوازەکانیان ، لە بەرامبەریشدا ڕونکردنەوەی نادروستی ئاینی موشریکەکان ، ئەم ڕستەیە بابەت و ناوەڕۆکی کتێبەکەمان بۆ ڕوندەکاتەوە کە بریتیە لە ڕەتکردنەوە و هەڵوەشاندنەوەی ئەو گومان و شوبهانەی هەندێك لە موشریکەکان خستبویانە نێو خواپەرستییەوە .

[٣١] صحيح البخاري : (٤٥٤٧) ، وصحيح مسلم : (٢٦٦٥) .

[گومانی یەکەم]

نموونەی ـ ئەو کەسەی گەڕا بەدوای دەقی (مُتشابە) و وازی لە (مُحکَم) [٣٢] هێنا و تۆش بە (مجمل) وەڵامی بەیتەوە ـ ئەوەیە کە : ئەگەر هەندێ موشریك پێیان ووتی : ﴿أَلا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللهِ لاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ [سورة يونس : (٦٢)] واتە : دۆستانی خوا ـ لە مردن بەدواوە ـ نەترسیان لە سەرە و نە خەم دەخۆن ـ بۆ ئەوەی بە جێیان هێشتووە لە کەسوکاریان ـ ، یان وتیان شەفاعەت ڕاستە و پێغەمبەران ڕێز و تەقدیریان هەیە یان هەر فەرمودەیەکی پێغەمبەریان (ﷺ) بۆ باس کردی و کردیانە بەڵگە بۆ هەرشتێکی پوچەڵیان و تۆ ماناکەت نەزانی وەڵامیان بدەوە و بڵێ خوای گەورە باسی ئەوانەی کردووە کە گومڕاییان لە دڵدایە بەوەی کە واز لە (مُحکَم) دێنن و شوێنی (مُتشابە) دەکەون ، وە ئەوەشیان پێ بڵێ کە پێشتر باسم کرد کە خوا ئەوەی بۆ باسکردین کە موشریکەکان باوەڕیان بە پەروەردگارێتی خوا هەبوو وە کافر بوونیان بە هۆکاری دڵ پەیوەست بوونیان بە فریشتەکان و پێغەمبەران و پیاوچاکانەوە بوو لە گەڵ ئەوەشدا دەیان ووت : ﴿هَؤُلاءِ شُفَعَاؤُنَا عِندَ اللَّهِ﴾ [سورة يونس : (١٨)] واتە : ئەمانە تکاکار و شەفاعەتکارمان لای خوا ، ئەم مەسەلەیە شتێکی (مُحکم)ە و ئاشکرایە و هیچ کەس ناتوانێ ماناکەی بگۆڕی ، ئەوەی باست کرد بۆ من ئەی موشریك لە قورئان و فەرمودەی پێغەمبەر (ﷺ) واتاکەی نازانم کە ئەو مانایە بدات کە تۆ مەبەستە [٣٣] بەڵام بێگومان باوەڕم وایە فەرمایشتەکانی خوا دژ بەیەك نین و فەرمودەکانی پێغەمبەریش (ﷺ) پێچەوانەی قورئانی پیرۆز نین .

---

[٣٢] ئایەتی موحکەم بریتیە لەو ئایەتەی دەلالەتی ڕونبێت و ئالوگۆڕ و گۆڕانکاری بەسەردا نەیەت واتە : تخصيص و تأويل و نسخ . ئەم وشەیە (مُحکم) لە قسەی عەرەبەوە وەرگیراوە کە گوتوویانە (بناءٌ مُحکم) واتە : توند وتۆڵ بێت کە ترسی داڕوخانیت نەبێت .

ئایەتی (مُتشابە) بەو ئایەتە دەگوترێت کە دەلالەتی لە خودی ئایەتەکەدا شاراوەیە ، هەڵوێستمان بەرامبەر بەم دوانە ئاوایە :

مُحکم : باوەڕ بوون پێی ، زانینی واتاکانی ، کارپێکردنی .

مُتشابە : باوەڕ بوون پێی ، تەفسیر نەکردنی بە شتێك پێچەوانەی مُحکم بێت و دەبێت بە مُحکم تەفسیر بکرێت .

[٣٣] بۆ نمونە ئێمەی سەلەفی لە پێشەکی ساڵەکانی نەوەد لە سەدەی ڕابردوو کاتێك دەمانگوت حزبایەتی و جیاوازی و دروستکردنی حیزب بە ناو ئیسلامەوە کارێکی خراپ و نارەوایە ، بە چەندین بەڵگەی قورئان و سوننەت لەوانە : ﴿وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ (٣١) مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ (٣٢)﴾ [سورة الروم] واتە : وەك موشریکەکان نەبن ئەوانەی ئاینەکەی خۆیان پەرتەوازە کردووە و بوونە بە چەند پێڕێکەوە و هەموو یەکێك لەو پێڕ و گروپانەش شانازی بە بەرنامەکەی خۆیەوە دەکات ، خەڵکانێك هەبوون لە بەرامبەر ئەم ئایەتانەدا باوەڕتان هەبێت ئایەتی : ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾یان دەکردە بەڵگە !!! دەیانگوت وشەی (نَعْبُدُ) کۆیە ، کەوابوو دروستە ئێمەش کۆمەڵێك بین و حزبێکمان هەبێت ، ئێمەش زۆر بە ئاسانی ئەو شوبهەیەمان بەتاڵ دەکردەوە و دەمانگوت : وشەی (نَعْبُدُ) کۆیە و دەگەڕێتەوە بۆ هەموو موسڵمانان نەك موسڵمانان پارچە پارچە بن بۆ چەند حیزبێك . بۆ ئەم مەسەلەیە کتێبی : (حكم الإنتماء إلى الفرق والجماعات الإسلامية) و (الدعوة إلى الله بين التجمع الحزبي والتعاون الشرعي) ، هەروەها کتێبی : (**فەتوای گەورە زانایانی هاوچەرخی ئەهلی سوننە و جەماعە سەبارەت بە ڕوونکردنەوەی حوکمی حزبایەتی و جیاوازی و پارچە پارچەگەرێتی**) بخوێنەوە زۆر بە سودن إنْ شاء الله .

ئەمە وەڵامێکی ڕاست ودروستە [٣٤] بەڵام تەنها ئەوانە لێی تێدەگەن کە خوا یارمەتیان بدات ، کەوابوو ئەم وەڵامە بە کەم مەزانە وەك خوا دەفەرموێ : ﴿وَمَا يُلَقَّاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلَقَّاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ﴾ [سورة فصلت : (٣٥)] واتە : هیچ کەس ناگاتە ئەم پلەیە مەگەر کەسانێ نەبێت کە خۆڕاگر بن ، وە تەنها کەسانێ دەگەنە ئەو پلەیە کە بەشێکی گەورەیان هەبێ لە بڕاوا و ئاکاری چاك .

بەڵام وەڵامی دور و درێژ ئەوەیە : دوژمنانی خوا چەندین ڕەخنە و بەرهەڵستییان هەیە لەوەی پێغەمبەران هێناویانە کە بەوانە خەڵکی لە **ڕێگای ڕاستی** پێغەمبەران دەگێڕنەوە و لاڕێیان دەکەن ، یەکێك لەو بەرهەڵستییانە ئەوەیە کە دەڵێن : ئێمە شەریك بۆ خوا بڕیار نادەین بەڵکو شایەتی دەدەین کە هیچ کەس توانای بەدیهێنان و ڕۆزیدان وسودبەخشین و زیانگەیاندنی نیە جگە لە خوا ، هیچ هاوەڵێکی نیە ، وە شایەتی دەدەین کە محمد (ﷺ) سودبەخشینی بەدەست نیە و ناتوانێ زیان لە خۆی دووربخاتەوە چ جای (عبد القادر)[٣٥] ، یان غەیری ئەو ، بەڵام من مرۆڤێکی تاوانبارم و پیاوچاکان پلە و پایەیان لای خوا هەیە بۆیە بەواسیتەی ئەوان داوا لە خوا دەکەم .

کەوابوو تۆیش بەو شێوەیە وەڵامی بدەوە کە لە پێشتردا باسکرا ، کە بریتیە لەوەی : ئەوانەی (پێغەمبەر ﷺ) جەنگی لە گەڵ کردن ئەوەی تۆ دەیڵێی ئەوانیش دەیانگوت و دانیان بەوەدا دەنا کە بتەکانیان هیچ شتێکیان بەدەست نیە تەنها پلە و پایەیان مەبەست بوو ، ئەنجا ئایەتەکانی قورئانیان بەسەردا بخوێنە کە بەڵگەن بۆ ئەم مەسەلەیە و ڕونیکردوەتەوە .

---

[٣٤] واتە : ئەو وەڵامەی لە بەرامبەر نەیارەکەتدا بڵێیت : قسەکانی خوا نەساز و دژ بەیەك نین ، فەرموودەکانی پێغەمبەر (ﷺ) موخالەفەی قورئان ناکات ، واجبیش لەسەرمان ئەوەیە ماناکردنی (مُتشابە) بگێڕینەوە بۆ لای (مُحکم) . بڕوانە : شرح كشف الشبهات لابن العثيمين ل : (١٣٦) .

[٣٥] ناوی (عبد القادر)ی کوڕی (مُوسَى)ی کوڕی (عبد الله)یە ، نازناوی (أبو محمد مُحي الدين)ی گەیلانیە ، دامەزرێنەری تەریقەتی قادرییە ، یەکێکە لە گەورە زاهیدان و سۆفیەکان ، لە ساڵی (٤٧١) لە گەیلان کە دەکەوێتە پشتی (تەبرستان)ەوە لە دایك بووە ، لە تەمەنی لاوێتیدا لە ساڵی (٤٨٨)دا ڕۆیشتوە بۆ شاری (بەغداد) ، لەوێ گەیشتوە بە مامۆستایانی زانست و تەصەوف ، و لە شێوازەکانی وتار و ئامۆژگاریدا هەڵکەوت ، و خۆی شارەزا کردوە لە شەریعەت ، و گوێبیستی فەرموودەش بوو ، و ئەدەبیشی خوێند ، و ناوبانگی دەرکرد ، و خواردنی دەستی خۆیی دەخوارد ، ئامادەی وانە وتنەوە و فەتوادان بوو لە (بەغداد)دا لە ساڵی (٥٢٨)دا ، و حەنبەلی مەزهەب بووە ، وە لە ساڵی (٥٦١)دا هەر لە شاری (بەغداد) مردوە ڕەحمەتی خوای لێبێت ، چەندین کتێبی هەیە لەوانە : (الغنية لطالب طريق الحق) جگە لەمەش ، ئیمامی (الذهبي) لە کتێبی (سير أعلام النبلاء)دا (٢ / ٤٥١) بە دور و درێژی باسی ژیانی کردوە و لە کۆتاییەکەیدا فەرموویەتی : (بە گشتی شێخ عبد القادر پلەوپایەی گەورەیە و چەند ڕەخنەیەکی لە سەرە سەبارەت بە هەندێ لە وتەکانی و هەندێ لە بانگهێشتەکانی ، وە هەندێ لەوانەش زیادەڕۆی تێدا کراوە ، والله أعلم) .

[گومانی دووەم]

ئەگەر ووتی : ئەو ئایەتانە بۆ ئەو کەسانە دابەزیوە کە بتیان دەپەرست ، چۆن پیاوچاکان دەبەنە ڕیزی بتەکانەوە ؟ یان چۆن پێغەمبەران دەکەنە بت ؟ ئەوا بەوەی پێشوو وەڵامی بدەوە [٣٦] .

کەوابوو ئەگەر دانی بەوەدا نا کە بێ باوەڕەکان شایەتی پەروەردگارێتی بۆ خوا دەدەن و تەنها مەبەستیان شەفاعەت بوو لەو بتانە ، بەڵام ئەم موشریکەی ئێستا بەم شوبهەیەی دەیەوێت جیاوازی بخاتە نێوان کردەوەکەی خۆی و ئەوانەی موشریکەکانی پێشوو دەیانکرد ، تۆش ئەوەی بۆ ڕونکەوە کە بێباوەڕان تێیاندا هەبووە هاواری کردووەتە بتەکان و هی واشیان هەبووە هاواری کردووەتە دۆستانی خوا (أولیـــاء)[٣٧] ئەوانەی کە خوا باسیان دەکات : ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ﴾ [سورة الإســراء : (٥٧)] .

واتە : ئەوانەی کەوا دەیانپەرستن (داوایان لێ دەکەن) خۆیان لە هۆیەك دەگەڕێن کە خۆیانی پێ لە پەروەردگاریان نزیك بکەنەوە .

وە هاواریان دەکردە عیسای کوڕی مەریەم و دایکی ، خوای گەورە دەفەرموێ : ﴿مَّا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلاَّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلاَنِ الطَّعَامَ انظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الآيَاتِ ثُمَّ انظُرْ أَنَّى يُؤْفَكُونَ (٧٥) قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللّهِ مَا لاَ يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلاَ نَفْعًا وَاللّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (٧٦)﴾ [سورة المائدة] .

واتە : مەسیح (عیسا)ی کوڕی مەریەم هیچ نیە تەنها پێغەمبەرێك نەبێت پێش ئەویش پێغەمبەری تر هەبوون ، وە دایکیشی ڕاستگۆ بوو ، هەردووکیان خۆراکیان دەخواد [واتە : خوا نەبوون بەڵکو بەندەی خوا بوون] بڕوانە چۆن نیشانەکانی خوا ڕوندەکەینەوە ؟ ئەنجا بڕوانە چۆن لە هەق دەگەڕێندرێنەوە ، بڵێ : ئایا بێجگە لە خوا شتێك دەپەرستن نە زیانێکی هەیە و نە سودێك لە کاتێکدا خوای گەورە بیسەر و زانایە .

وە ئەم ئایەتەیانەی بۆ باس بکە کەخوای گەورە دەفەرموێ : ﴿وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهَؤُلَاء إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ (٤٠) قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنتَ وَلِيُّنَا مِن دُونِهِم بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُم بِهِم مُّؤْمِنُونَ (٤١)﴾ [سورة سبأ] واتە : ڕۆژێ هەموویان کۆدەکەینەوە ، ئەنجا خوای گەورە بە فریشتەکان دەڵێ :

---

[٣٦] بڵێ هەر کەسێ غەیری خوای پەرست ، ئەوە (وَثَن)ی کردووە بە پەرستراوی خۆی چ جیاوازییەك هەیە لە نێوان کەسێکدا بت بپەرستێت یان پێغەمبەران و پیاوچاکان ، لە کاتێکدا هیچ کەس لەوانە نەتوانێت هیچ شتێك بۆ بەندەکانی بکات . وتەی شێخ ابــن العثیمین ل : (١٤٢) .

[٣٧] بەم وەڵامە ساختە و درۆکەی ئاشکرا دەبێت کە دەڵێت موشریکەکان تەنها بتیان دەپەرست ، بەڵام جەنابی دۆستانی خوا و پیاوچاکان دەپەرستێت .

یەکەم : ئەو ساختەیەی دەیکات ڕاست نییە ، چونکە لەو موشریکانە هەبوو پیاوچاکانی دەپەرست .

دووەم : گریمان ئەو موشریکانە تەنها بتیان دەپەرست ، ئەو کاتەیش هیچ جیاوازی لە نێوان ئەم و موشریکەکانی پێشودا نییە ، چونکە هەموو کەسانێك دەپەرستن هیچ سودیان پێ نابەخشن .

ئایا ئەمانە ئێوەیان دەپەرست ؟ فریشتەکان دەڵێن : خوایە تۆ پاك و بێگەردی و تەنها تۆ پشتیوانی ئێمەی نەك ئەوان ، بەڵکو جنۆکەیان دەپەرست و زۆربەیان بەوانە بڕوادار بوون .

وە ئایـەتی : ﴿وَإِذْ قَالَ اللّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ أَأَنتَ قُلتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَهَيْنِ مِن دُونِ اللّهِ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ إِن كُنتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلاَ أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنتَ عَلاَّمُ الْغُيُوبِ﴾ [سورة المائدة : (١١٦)] .

واتە : خوای گەورە فەرمووی : ئەی (عیسای کوڕی مەریەم) ئایا تۆ بە خەڵکت وتووە من و دایکم بکەن بە دوو پەرستراو جگە خوا ؟ عیسا ئەڵێ : پاکی و بێگەردی بۆ تۆ خوایە بۆ من ناشێ شتێ بڵێم کە هەقی من نیە ، ئەگەر وتبێتم ئەوا بەڕاستی تۆ دەیزانیت ، دەزانیت چی لە دەروونمدایە و من نازانم چی لە نەفسی تۆ دایە ، بەڕاستی هەر تۆ زانای بە سەر نهێنییەکاندا .

ئەنجا پێی بڵێ لەمیانەی ئەم ئایەتانەوە زانیت ئەوانەی کە دەگەڕانەوە بۆ لای بتەکان خوا بە کافری حسێب کردن ، هەروەها ئەوانەش کە گەڕانەوە بۆ لای پیاوچاکان هەر بەکافری حسێب کردن ، وە پێغەمبەر (ﷺ) لەسەر ئەوە جەنگی لە گەڵ کردن .

[گومانی سێیەم]

ئەگەر ووتی : کافرەکان دەیان پەرستن بەڵام من شایەتی دەدەم کە تەنها خوا قازانج و زیانی بەدەستە و هەموو شتێك بەدەستی ئەوە ، وە هیچ شتێکم لە جگە لەو ناوێ ، وە پیاوچاکان هیچ شتێکیان بە دەست نیە ، بەڵام بۆیە دەگەڕێمەوە بۆ لایان ، بۆ ئەوەی لای خوای گەورە شەفاعەتم بۆ بکەن !

وەڵام بۆ ئەم شوبهەیە ئەوەیە بڵێیت : ئەمە دەقاودەق قسەی بێ باوەڕەکان بوو ، ئەنجا ئەم ئایەتەی بە سەردا بخوێنەوە : ﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى﴾ [سورة الزمر : (٣)] واتە : ئەوانەی جگە لە خودا دۆستانێکیان بۆ خۆیان پەیدا کردبوو و هاواریان تێکردن و دەیانپەرستن بە بیانووی ئەوەی پێداویستیەکانیان بەرزبێتەوە بۆ لای خودا و شەفاعەتیان بۆ بکەن ـ واتە : دەیانگوت ئێمە دەزانین ئەوانە هیچ دروست ناکەن و ڕۆزی نادەن و هیچیان بە دەست نییە ، بەڵام بۆ ئەوە دەیانپەرستین کە لە خوامان نزیك بکەنەوە ـ .

وە ئایەتی : ﴿وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِندَ اللَّهِ﴾ [سورة يونس : (١٨)] واتە : موشریکەکان دەیانگوت: ئەوانەی داوایان لێ دەکەین تکاکارمانن لای خودا.

پێویستە بزانیت ئەم سێ شوبهەیە[٣٨] لە هەموو شوبهەکانیان گەورەترن ، کەوابوو ئەگەر زانیت خوای گەورە لە قورئاندا باسی کردوون، وە بە باشی لێیان تێگەیشتی ئەوە ئەوانی تر زۆر ئاسان ترن.

---

[٣٨] شوبهەی یەکەم : ئێمە بت ناپەرستین ، بەڵکو پیاوچاکان دەپەرستین .

شوبهەی دووەم : ئێمە مەبەستمان خوایە کە داواین لێدەکەین و خوادەپەرستین .

شوبهەی سێیەم : ئێمە نایانپەرستین بۆ ئەوەی سودمان پێبگەیەنن یان زیانمان پێببەخشن ، چونکە سود و زیان بەدەستی خوایە ، بەڵکو بۆ ئەوەی لە خوامان نزیککەنەوە ، ئێمە مەبەستمان ئەوەیە شەفاعەتمان بۆ بکەن . بڕوانە (شرح كشف الشبهات) لابن العثيمين ل : (١٥٠) .

[گومانی چوارەم]

ئەگەر ووتی : من هیچ کەس ناپەرستم جگە لە خوا ، ئەو گەڕاننەوە و داواکردنە لە پیاوچاکان پەرستن نیە .

تۆش پێی بڵێ : ئایا تۆ دان بەوەدا دەنێی کە خودا دڵسۆزیی (إخلاص)ی لەپەرستندا فەرز کردووە لە سەرت ؟ وە مافی خۆیەتی بەسەرتەوە ؟ ئەگەر ووتی : بەڵێ .

تۆش پێی بڵێ : ئەو دڵسۆزیەی کە فەرزە لە سەرت (لە پەرستنی خوادا بە تاك و تەنهایی) کە مافی خوایە بە سەرتەوە بۆم ڕوونکەرەوە ، بێگومان نەدەزانێ پەرستن چیە و نەجۆرەکانی دەزانێ .

تۆ ڕوونی کەوە و بڵێ خوای گەورە فەرمویەتی : ﴿ادْعُواْ رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾ [سورة الأعراف : (٥٥)] واتە : داوا لە پەروەردگارتان بکەن بە ملکەچی و هێمنییەوە - بە بێ هاوار و خۆدەرخستن - بەڕاستی خودا لە سنور دەرچووانی خۆش ناوێت .

ئەگەر ئەوەت پێ ڕاگەیاند کە داواکردن پەرستنە ، ئەنجا پێی بڵێ : ئایا زانیوتە ئەم پەرستنە بۆ خوایە ؟

ناچار دەبێ بڵێ : بەڵێ نزا و پاڕاننەوە کاکڵی پەرستنە [٣٩] ، ئەنجا پێی بڵێ : ئەگەر دانت بەوەدا نا کە نزا و پاڕاننەوە پەرستنی خوایە و بە شەو و ڕۆژ و بە ترس و بە تەماوە داوات لە خوا کرد ، پاشان لە پێویستییەکدا داوات لە پێغەمبەرێك یان کەسێکی تر کرد ، ئایا کەسێکی ترت نەکردووە بە هاوەڵی خوا لەو پەرستنەدا ؟ ناچار دەبێ بڵێ : بەڵێ [٤٠] .

---

[٣٩] ئەو فەرموودەیەی کە هەندێ لە زانایانی فەرموودەناس ریوایەتیان کردووە کە ئەمە دەقەکەیەتی : (الدعاءُ مُخُّ العبادة) ئەم فەرموودەیە هەر چەندە ماناکەی دروستە چونکە داواکردن کرۆك و پوختەی پەرستنە و داواکار کاتێك داوا لە خوا دەکات کە هیوای بە کەس نامێنێت تەنها بە خوا نەبێت ، ئەمەش خواپەرستی و دڵسۆزی ڕاستەقینەیە و هیچ پەرستنێك لەمە مەزنتر نیە ، بەڵام وەکو فەرموودەی پێغەمبەر (ﷺ) فەرموودەیەکی لاوازە (ضعیف)ـە ، ئیمامی (الترمذي) ریوایەتی کردووە لە (ئەنەسی کوڕی مالیکەوە) لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) کە فەرموویەتی : (الدعاءُ مُخُّ العبادة) ، ئیمامی (الترمذي) دوای ریوایەت کردنی هەر خۆی ئاماژەی بۆ لاوازێتی کردووە بەم وتەیە : (هذا حديث غريب من هذا الوجه ، لا نعرفهُ إلاَّ من حديث ابن لهيعة) ، هەروەها (المباركفوري)ش لە کتێبی (تحفة الأحوذي)دا : (٩ / ٢٨٧ ـ ٢٨٨) ، هەروەها فەرموودەناسی سەردەمیش پێشەوا (الألباني) لەم کتێبانەدا : (ضعيف سنن الترمذي) رقم : (٣٣٧١) و (ضعيف الترغيب والترهيب) رقم : (١٠١٦) و (ضعيف الجامع الصغير) رقم : (٣٠٠٣) .

بەڵام هەر لەم بارەیەوە ئیمامی (الترمذي) لە پاش ئەم فەرموودە فەرموودەیەکی تری بە (صەحیح)ی ریوایەت کردووە لە (نەعمانی کوڕی بەشیر)ەوە کەوا پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی : ((الدعاءُ هو العبادة)) واتە : داواکردن و پاڕانەوە پەرستنە ، ئیمامی (الترمذي) دوای ریوایەت کردنی فەرموویەتی : (هذا حديث حسن صحيح) ، هەروەها پێشەوا (الألباني) بە (صەحیح)ی داناوە لەم کتێبانەدا (صحيح سنن الترمذي) رقم : (٢٩٦٩) و (٣٢٤٧) و (٣٣٧٢) و (صحيح أبي داود) رقم : (١٤٧٩) و (صحيح الترغيب والترهيب) رقم : (١٦٢٧) و (صحيح الجامع الصغير) رقم : (٣٤٠٧) .

[٤٠] ئەمە ئەگەر کەسێك جارێك لە پێویستییەکدا داوا لە جگە لە خوا بکات ، ئەی ئەوانە حاڵیان چۆنە کە شەو و ڕۆژ لە هەموو هەڵس و کەوتێکیاندا دەڵێن : (یا ئیمام حسین) .. (یا شێخ عبد القادر) .. (یا غەوث) .. (یا پیری ..) ... هتد !!!

تۆش پێی بڵێ : ئەگەر کارت بەم ئایەتەی خوا کرد کە دەفەرموێ : ﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ﴾ [سورة الكوثر : (٢)] **واتە : نوێژ بۆ خودا بکە و حەیوان بۆ ئەو سەر بڕە ، وە گوێڕایەڵی و سەر بڕینت بۆ خوا کرد** [41] **، ئایا ئەمە پەرستنە یان نا ؟ ناچار دەبێ بڵێ : بەڵێ .**

تۆش پێی بڵێ : ئەگەر حەیوانێك بۆ دروست کراوێك سەر بڕیت پێغەمبەرێك بێت یان جنۆکەیەك یان شتانی تر ئایا لەم پەرستنەدا هاوەڵت بۆ خوا بڕیار داوە ؟ ناچار دەبێ دانی پێدا بنێت و بڵێ : بەڵێ ڕاستە.

ئەنجا دیسان پێی بڵێ : ئەو موشریکانەی کە قورئان لەسەریان هاتە خوارێ ئایا فریشتەو پیاوچاکان و (لات) و شتانی تریان دەپەرست ؟ ناچار دەبێ بڵێ : بەڵێ .

---

[41] ئەمە نموونەیەکی ترە لە سەر هەمان بابەت ، مەبەستیش لەم دووبارەکردنەوەیە بە هێزکردن و تێرکردنی بابەتەکەیە ئەگینا مرۆڤی ژیر ئاماژەیەکی بەسە .

ئەنجا ئەوەش بزانە سەربڕین چەند جۆرێکی هەیە وەك شێخ (محمد بن صالح العثيمين) دەفەرموێت :

(یەکەم : بە مەبەستی گەورە ڕاگرتنی ئەو کەسەی حەیوانەکەی بۆ سەردەبڕیت و خۆت بە بچوکی ئەو دەزانیت و مەبەستت بەو کارەت نزیکبوونەوەیە لە کەسی ناو براو ، ئەم جۆرە پەرستنە تەنها ئەبێت بۆ خوای گەورە بێت بەو شێوەی خوای گەورە فەرمانی پێکردووە و ئەنجامدانی بۆ جگە لە خوا هاوبەشدانانی گەورەیە بۆ خوا ، خوای گەورە دەفەرموێت : ﴿**قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (١٦٢) لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ (١٦٣)**﴾ [سورة الأنعام : (١٦٢)] واتە : بڵێ ئەو نوێژانەی دەیکەم و ئەوەی سەری دەبڕم لەو حەیوانانەی کە فەرمانم پێکراوە و ئەوەی لە ژیانمدا دەیکەم و ئەوەی بەسەرمدا دێت و ئەوەی لەسەرم نووسراوە لە مردنمدا هەمووی بۆ خوایە و هی ئەوە ، ئەو خوایە هیچ شەریك و هاوەڵێکی نییە ، وە تەنها بەوەش فەرمانم پێکراوە ، وە من یەکەم کەسم کە ئەنجامیان بدەم .

دووەم : سەربڕین بە مەبەستی ڕێزنان لە میوان یان بۆ شایی و مارەبڕین و بۆنەکانی لەم شێوەیە ، ئەم جۆرەیان فەرمانی پێکراوە واجبە یان سوننەت ، بە بەڵگەی فەرموودەی پێغەمبەری خوا (ﷺ) کە دەفەرموێت : ((مَنْ كان يؤمنُ باللهِ واليومِ الآخرِ فلْيُكرِمِ ضَيفَهُ)) [رواه البخاري رقم : (٦٠١٨) ومسلم رقم : (٤٧ و ٤٨)] واتە : هەر کەس باوەڕی بە خوای گەورە و ڕۆژی دوایی هەیە با ڕێز لە میوانەکەی بگرێت .

هەروەها بەڵگەی فەرموودەی پێغەمبەر (ﷺ) کە کاتێك (عبد الرحمن)ی کوڕی (عەوف) ژنی هێنا پێی دەفەرموێت : ((أَولِمْ ولو بشاةٍ)) [رواه البخاري رقم : (٢٠٤٨) ومسلم رقم : (١٤٢٧)] واتە : دەعوەتی شایی بکە ئەگەر بە مەڕێکیش بێت .

[ئەڵێم (وەرگێڕ) : ئەوەش بزانە : ئەو سەربڕینانەی کە بۆ کاربەدەستان دەکرا بۆ نموونە لە کاتی هاتنیدا دەیەها حەیوان سەردەبڕا و بەجێدەما لە شوێنی سەربڕینەکەی ئەوە کارێکی ناڕەوایە و نابێت ئەنجام بدرێت ، بۆ ئەم مەسەلەیە بڕوانە کتێبی : (القول المفيد على كتاب التوحيد) (١ / ١٧٢) باب ما جاء الذبح لغير الله] .

سێیەم : بە مەبەستی سود وەرگرتن لێی بە خواردن و بازرگانی پێوەکردن و چەندین مەبەستی تر لەم چەشنە ، ئەم بەشە دروستە ، ئەسڵ و بنەوا تیایدا حەڵاڵە بە بەڵگەی ئایەتی : ﴿**أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ (٧١) وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ (٧٢)**﴾ [سورة يس] واتە : باشە ئەو خەڵکە سەرنجیان نەداوە کە بە دەستی خۆمان ماڵاتمان بۆ دروستکردوون و ئەوانمان کردووە بە خاوەنی ، ئەنجا ئەو ماڵاتەمان رام هێناوە بۆیان هەندێکی بۆ سواری بەکاردەهێنن و لە گۆشتی هەندێکیشیان دەخۆن .

ئەم بەشەش جاری واهەیە پێویستە و جاری واش هەیە قەدەغە کراوە بە پێی شوێنی بەکارهێنانی . (شرح كشف الشبهات) لابن العثيمين ل : (٨٤ ــ ٨٥) .

تۆش بڵێ : ئایا پەرستنی ئەوانە تەنها لە نزا و پاڕاننەوە و سەر بڕین و پەنا بۆ بردن و ئەو شتانەی وەکو ئەمانەن نەبوو ؟ ئەوان دانیان بەوەدا دەنا بەندەی خوان و لە ژێر دەسەڵاتی ئەودان ، وە تەنها خودایە کاروباری بونەوەر بەڕێوەدەبات ، بەڵام تەنها داوایان لێدەکردن و پەنایان بۆ دەبردن بە مەبەستی پلەوپایە و شەفاعەت بۆ کردن ئەمەش زۆر ڕون و ئاشکرایە.

[گومانی پێنجەم]

ئەگەر وتی ئایا تۆ ئینكاری تكاكاری (شەفاعەت)ی پێغەمبەر (ﷺ) دەكەیت و باوەڕت پێی نیە [٤٢]؟!

تۆش بڵێ : نا من ئینكاری تكاكاری (شەفاعەت)ی پێغەمبەر (ﷺ) ناكەم و بێ گومان باوەڕم پێیەتی ، بەڵكو پێغەمبەر (ﷺ) تكاكارە و (شافع)ە و تكاكردنەكەشی قەبوڵ دەكرێ ، وە من هیوام هەیە شەفاعەتم بۆ بكات ، بەڵام ئەوە بزانە (شەفاعەت) هەمووی بە دەستی خوایە ، وەكو دەفەرموێ : ﴿قُل لِّلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا﴾ [سورة الزمر : (٤٤)].

واتە : پێیان بڵێ : تكاكار و تكاوەرگرتن و تكاكردن هەمووی بە دەستی خوایە ـ ئەو كەسەی تكا دەكات خۆی لە خوا دەترسێ تا خودا ئیزنی نەدات ناتوانێ تكا بكات ـ .

وە ئەوەش بزانە تكاكردن (شەفاعەت) ناكرێ تەنها ئەو كاتە نەبێ كە خودا ئیزن بدات وەكو دەفەرمووێ : ﴿مَن ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلاَّ بِإِذْنِهِ﴾ [سورة البقرة : (٢٥٥)] واتە : كێیە ئەوەی دەتوانێت تكا بكات لە لای خوا بە بێ مۆڵەتی ئەو ؟

وە پێغەمبەر (ﷺ) تكا بۆ هیچ كەسێ ناكات مەگەر بۆ ئەو كەسەی كە خوا بیەوێ پێغەمبەر (ﷺ) شەفاعەتی بۆ بكات خوای گەورە دەفەرمووێ : ﴿وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَى وَهُم مِّنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ﴾ [سورة الأنبياء : (٢٨)] .

واتە : فریشتەكان تكا ناكەن تەنها بۆ ئەو كەسانە نەبێت خوا لێیان ڕازیە و فریشتەكان دەترسن و ناوێرن هیچ سەرپێچیەك بكەن .

وە خوای گەورە تەنها بە یەكخواپەرستی ڕازیە وەكو دەفەرمووێ : ﴿وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الإِسْلاَمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ﴾ [سورة آل عمران : (٨٥)] .واتە : ئەوەی جگە لە ئاینی ئیسلام پەیڕەوی هەر ئاینێكی تر بكات لێی وەرناگیرێت .

ئەگەر تكاكردن هەمووی بە دەستی خودا بێت و بەدی نەیەت مەگەر دوای ئیزنی ئەو نەبێت و پێغەمبەر (ﷺ) و كەسی تریش تكا بۆ هیچ كەس نەكەن هەتاوەكو خودا ئیزنییان نەدات بۆ كەسێ كە تكای بۆ بكرێ وە خوداش تەنها ئیزن بۆ یەكخواپەرستان دەدات ئەو كاتە بۆت ڕوون دەبێتەوە كە (تكاكردن) هەمووی بە دەستی خوایە .

منیش تەنها داوا لە خوا دەكەم و دەڵێم :خوایە بێبەشم نەكەی لە تكای پێغەمبەر (ﷺ) ، خوایە بیكەی بە تكاكارم لە ڕۆژی قیامەتدا [٤٣] یان چەندەهای وەكو ئەم پاڕانەوەیە .

---

[٤٢] ئەهلی سوننە و جەماعە ئینكاری شەفاعەتی پێغەمبەر (ﷺ) ناكەن ، بەڵكو باوەڕیان پێیەتی و هیوایان بەرزە كە پێغەمبەر (ﷺ) شەفاعەتیان بۆ بكات ، تاقمە گومڕاكان ئینكاری شەفاعەتی پێغەمبەر (ﷺ) دەكەن وەك خەوارج و موعتەزیلە ، لە گەڵ ئەوەشدا ئەهلی سوننە تەنها لە خوا داوای شەفاعەت دەكەن ، هەروەها ئەهلی سوننە باوەڕیان بە هەموو جۆرەكانی شەفاعەت هەیە كە لە قورئان و سوننەتدا هاتوون بە تێگەیشتنی سەلەفی صالح لە هاوەڵان و شوێنكەوتوانیان و شوێنكەوتوانی ئەوانیش بە چاكە ، ڕەزا و ڕەحمەتی خوا لە هەموویان بێت .

[گومانی شەشەم]

ئەگەر ووتی : پێغەمبەر (ﷺ) تکا کردنی پێدراوە بۆیە داوای لێدەکەم لەوەی کە خوا پێی داوە تکام بۆ بکات ، وەڵامی ئەوەیە : ڕاستە خودا شەفاعەتی پێداوە بەڵام نەهی لێ کردوویت کە داوا لەو بکەیت ، وەکو خوا دەفەرموێ : ﴿فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا﴾ [سورة الجن : (١٨)] واتە : لە گەڵ خوادا داوا لە کەسی تر مەکە ، ئەگەر تۆ دەتەوێ خوای گەورە پێغەمبەر (ﷺ) بکاتە تکا کارت گوێڕایەڵی پێغەمبەرەکەی بە (ﷺ) [٤٤] لەم ئایەتەدا : ﴿فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا﴾ ، ئەنجا تکا کردن تەنها نەدراوە بە پێغەمبەر (ﷺ) بەڵکو فریشتەکان تکا دەکەن و دۆستانی خوا تکا دەکەن [٤٥] و منداڵانی موسڵمانان تکا دەکەن [٤٦] ، ئایا دروستە بڵێی خودا تکا کردنی پێداون منیش داوایان لێدەکەم تکام بۆ بکەن ئەگەر ئەمەت ووت ئەوا دەگەڕێیتەوە بۆ پەرستنی

---

[٤٣] نابێ موسڵمان پاڵداتەوە و بڵێت پێغەمبەر (ﷺ) تکا و شەفاعەتم بۆ دەکات یان لەم دونیایە بڵێت : (یا رسول الله : ئەی پێغەمبەری خوا) تکام بۆ بکە یان بمخەرە بەر شەفاعەتی خۆت یان لە تاوانەکانم خۆشبە یان فریامکەوە یان پەنامبدە لەوەی ستەمم لێدەکات ! لە کاتێکدا ئەمە بۆ پێغەمبەر (ﷺ) دروست نەبێت بێ گومان بۆ کەسانی جگە لە پێغەمبەر (ﷺ) ڕونتر و ئاشکراترە کە دروست نیە ، وە نابێت قسەی هەندێ لە شاعیرەکان لە خشتەمان ببات کە دەڵێن :

يا أكرم الخلقِ ما لي مَنْ ألوذُ بهِ   سواكَ عند حلولِ الحادثِ العَمَمِ !

واتە : ئەی بەڕێزترین مرۆڤ من کەس نییە لە کاتی نارەحەتیدا خۆم بدەمە پەنای تەنها تۆ نەبێت !

ئەم قسەیە گومڕایی و شیرکە ، زۆر جار بیستومانە شاعیرێك پێی دەڵێت :

لُذْ بالإلهِ ولا تَلُذْ بسواهُ   مَنْ لاذَ بالمَلِكِ الجَليلِ كَفاهُ

واتە : پەنا بگرە بە خوا و پەنا مەگرە بە جگە لەو ، هەرکەس پەنابگرێت بە خوای گەورە بەسیەتی .

بڕوانە : (تطهير الجَنان والأركان عن دَرَن الشرك والكُفران) نووسینی شێخ (آل بوطامي) ل : (٩٦ ــ ٩٧) .

[٤٤] ئەگەر ئەتەوێ پێغەمبەر (ﷺ) تکاکارت بێت لە قیامەتدا ئەوا شوێنی سوننەتی ئەو بکەوە و لە خۆتەوە بیدعە مەکە ، ئەنجا گەیشتن بە شەفاعەتی پێغەمبەر (ﷺ) بە گرتنەبەری **ڕێگای ڕاست** دەبێت نەك بە پەلە کردن و ئەنجامدانی شتێك هیچ کەس لە هاوەڵانی پێغەمبەر (ﷺ) نەیانکردبێت ، بە پێچەوانەوە داوای شەفاعەت کردن لە پێغەمبەر (ﷺ) دەبێتە مایەی بێبەشکردن لە شەفاعەتی ئەو ، چونکە خوای گەورە حەڵاڵی نەکردووە لە دونیادا داوا لە جگە لەو بکەیت : ﴿وَلاَ تَدْعُ مِن دُونِ اللّهِ مَا لاَ يَنفَعُكَ وَلاَ يَضُرُّكَ فَإِن فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذًا مِّنَ الظَّالِمِينَ﴾ [سورة يونس : (١٠٦)] واتە : هانا و هاوار نەبەیت بۆ کەسێك یان شتێك جگە لە خوا بۆ شتانێك نەقازانجت پێدەگەیەنێت و نەزیان ، ئەگەر ئەوەت کرد ئەوا تۆ لە موشریکەکانیت .

[٤٥] ئەبو سەعیدی خودری ـ خوای لێ ڕازی بێت ـ لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) دەیگێڕێتەوە کە فەرموویەتی : ((... فيقول الله عزَّ وجل : شفعت الملائكة وشفع النبيّون وشفع المؤمنون ...)) [رواهُ البخاري رقم : (٧٤٣٩) ومسلم رقم : (١٨٣)] واتە : خوای گەورە دەفەرموێت : فریشتەکان تکایان کرد و پێغەمبەران تکایان کرد و ئیماندارانیش تکایان کرد ...

[٤٦] منداڵانی موسڵمانان : بەوانە دەگوترێ کە پێش باڵغ بوون دەمرن ، بەڵگەی ئەم مەسەلەیە فەرموودەی (أبو هريرة)یە ـ خوای لێ ڕازی بێت ـ لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) دەیگێڕێتەوە کە فەرموویەتی : ((لا يَموتُ لمُسلمٍ ثلاثة من الوَلَدِ فيلج النار إلاّ تَحِلَّةَ القَسَمِ)) [رواهُ البخاري رقم : (١٢٥١) ومسلم رقم : (٢٦٣٢)] .

واتە : هیچ موسڵمانێك نییە سێ منداڵی بمرێت و بچێتە ئاگرەوە تەنها ئەوەندە نەبێت کە خوای گەورە سوێندی لە سەر خواردووە .

وە لە ئەبو سەعیدی خودری و (أبو هريرة)وە ـ خوا لێیان ڕازی بێت ـ لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) دەیگێڕنەوە (أبو هريرة) فەرموویەتی پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی : ((لَم يبلغُوا الحِنْثَ)) [رواهُ البخاري رقم : (١٢٥٠) ومسلم رقم : (٢٠٢٩)] واتە : منداڵانێك پێنەگەشتو بن ، واتە : باڵغ نەبوبن .

پیاوچاكان كه خوا له قورئاندا باسی كردووه ، وه ئەگەر بلێی : نا داوایان لێناكەم ئەوە ئەو قسەیەت بەتاڵ دەبێتەوە كه دەتووت خوا تكا كردنی پێداوه منیش داوای لێدەكەم* .

[گومانی حەوتەم]

جا ئەگەر ووتی : من هیچ هاوبەشییەك بۆ خوا بڕیار نادەم بەڵام پەنابردن بۆ پیاوچاكان شیرك و هاوبەش دانان نییه .

تۆش پێی بڵێ : ئەگەر دان بەوەدا دەنێی كه خودا شیركی حەرام كردووه گەورە و گرانتر له حەرامێتی (زینا)كردن ، وه دان بەوەدا دەنێی كه خوا لێی خۆش نابێ (٤٧) ، كەوابو ئەمە چییه كه خوا حەرامی كردووه

---

* ئەگەر تكاكردن له پێغەمبەر (ﷺ) دروست بوایه ئەوا هاوەڵانی پێغەمبەر (ﷺ) ئەو كارەیان دەكرد ، بەڵكو (علي بن حسين بن علي بن أبي طالب) ئینكاری ئەوەی كرد كاتێك كابرایەكی بینی دەڕواته بۆشاییەك كه لای گۆڕی پێغەمبەردا (ﷺ) هەبوو لەوێدا نزاوپاڕانەوە دەكات ئەویش وتی : ئایا فەرموودەیەكتان بۆ باس نەكەم كه له باوكمەوە (حسين) بیستومه ئەویش له باپیرمەوە (علي) له پێغەمبەرەوە (ﷺ) فەرموویەتی : ((لا تـجعلوا قبري عيداً ، ولا تـجعلوا بُيُوتَكم قبوراً ، وصلُّوا عليَّ وسلِّموا حيثما كنتم ، فسيبلغني سلامكم وصلاتكم)) واته : گۆڕەكەم مەكەن به جێگای كۆبونەوەتان ، وه ماڵەكانتان مەكەن به گۆڕ ، وه سەڵاواتم له سەر بدەن و سەلامم لێبكەن له هەر شوێنێك بن ، سەلام و سەڵاواتتان پێم دەگات [رواهُ إسماعيل القاضي في كتاب : "فضل الصلاة على النبي ﷺ " ص : (٣٤) وصححهُ الألباني في نفس المرجع وله طُرق وروايات ذكرها في كتابهِ : "تـحذير الساجد من اتـخاذ القبور مساجد" ص : (١٤٠)] .

(٤٧) بێ گومان وەڵامی ڕاستی پێ نییه چونكه باوەڕی وایه داوای تكا و شەفاعەت كردن له پێغەمبەر (ﷺ) شیرك نییه هەر ئەوە بەڵگەیه كه نازانێت شیرك چیه كه خوای گەورە دەربارەی دەفەرموێت : ﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ [سورة لقمان : (١٣)] واته : هاوبەشدانان ستەمێكی گەورە و گرانه .

وه بەڵگه زۆره له سەر گەورەیەتی تاوانی هاوبەشدانان و له سەر ئەوەی خوای گەورە لێی خۆشنابێت ئەگەر له سەری بمرێت ، لەوانه ئایەتی : ﴿إِنَّ اللّهَ لاَ يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاء وَمَن يُشْرِكْ بِاللّهِ فَقَدِ افْتَرَى إِثْمًا عَظِيمًا﴾ [سورة النساء : (٤٨)] واته : خوای گەورە خۆش نابێت لەوەی شیركی بۆ بڕیار بدرێت ـ ئەگەر له سەری بمرێت و تەوبه نەكات ـ بەڵام له شیرك بچوكتر ئەوا لێی خۆش دەبێت بۆ كەسێك بیەوێت ، وه هەر كەسێك شەریك بۆ خوا دابنات ئەوا بەڕاستی تاوانێكی گەورەی كردووه .

ئەم ئایەته بەڵگەیه له سەر گەورەیەتی و لێ خۆشنەبوون له تاوانی شیرك و هاوبەشدانان : بڕگەی ﴿لاَ يَغْفِرُ﴾ : بەرامبەر لێ خۆشنەبوون .

بڕگەی ﴿مَا دُونَ ذَلِكَ﴾ : بەرامبەر گەورەیەتی شیرك چونكه شیرك له هەموو تاوانێك گەورە تره .

وه له (ابن مسعود)ەوە ـ خوای لێ ڕازی بێت ـ فەرموویەتی : ((سألت رسول الله (ﷺ) أي الذنب أعظم عند الله ؟ قال : أنْ تـجعلَ لله نداً وهو خلقك ، قلت : إنَّ ذلك لَعظيمٌ ! قلتُ : ثُمَّ أي ؟ قال : أنْ تَقتُلَ ولدك مَخافةَ أنْ يطعمَ معك ، قلتُ : ثُمَّ أي ؟ قال : أنْ تُزانـيَ حَليلةَ جارك)) [رواهُ البخاري رقم : (٤٤٧٧) ومسلم رقم : (٨٦)].

واته : پرسیارم كرد له پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئایا گەورەترین تاوان لای خوا كامەیه؟ فەرمووی : گەورەترین تاوان ئەوەیه كه شەریك بۆ خوا ئەنجامبدەیت له كاتێكدا خوا دروستی كردویت، منیش وتم : بەڕاستی ئەوه زۆر گەورەیە، وتم: پاش ئەوه چی تر؟ فەرمووی: منداڵی خۆت بكوژی له ترسی ئەوەی له گەڵتدا بخوات ، وتم : پاش ئەوه چی تر ؟ فەرمووی : زینا لە گەڵ هاوسەری دراوسێتدا بكەیت .

و بڕیاری داوە کە لێی خۆش نابێ ، دەبینی نازانێ وەڵام بداتەوە ، ئەنجا پێی بڵێ : چۆن هاوبەش دانان لەسەر خۆت لادەبەیت لە کاتێکدا هاوبەش دانان ناناسیتەوە ؟ یان چۆن خوا هاوبەش دانانی لەسەر حەرام کردویی و باسی ئەوەی کردووە کە لێی خۆش نابێ و تۆ پرسیار دەربارەی ناکەیی و نایناسیتەوە [٤٨] ؟

ئایا گومانت وایە کە خوا حەرامی کردووە و ڕوونی نەکردووەتەوە بۆمان؟

[گومانی هەشتەم]

ئەگەر ووتی : شیرك بریتییە لە پەرستنی بت و ئێمە بت ناپەرستین ، تۆش پێی بڵێ : ئایا واتای بت پەرستی چییە ؟ ئایا واگومان دەبەی موشریکەکان بیروباوەڕیان وابوو کە ئەو دار و بەردەی دەیان پەرستن بە دیهێنەر و ڕۆزیدەر و بەڕێوەبەر و ڕێکخەری کار و باری بوونەوەر بوون؟ باش بزانە قورئان ئەم گومانە بە درۆ دەخاتەوە.

ئەگەر ووتی : شیرك بریتیە لە پەرستنی دار و بەرد و سەر گۆڕ و شتی وا کە هاواریان پێ دەبەن و سەر بڕینیان بۆ ئەنجام دەدەن و دەڵێن لە خوامان نزیکدەکەنەوە و بە بەرەکەتی سودمان پێدەگەیەنن و زیانمان لێ دوور دەخەنەوە [٤٩] .

تۆش بڵێ : ئەم قسەیە ڕاستە و شیرکی ئێوەش هەر ئەمەیە کە بۆ بەرد و دروستکراوی گۆڕستان ئەنجامی دەدەن ! کەوا بوو دانی بەوەدا نا کە ئەم کارەیان بریتییە لە بت پەرستی ، ئێمەش مەبەستمان ئەوەیە ئەمە ڕونکەینەوە ، ئەنجا پێی دەگوترێ : ئەو قسەیەت کە دەڵێی (شیرك بریتییە: لەبت پەرستی) ، ئایا مەبەستت ئەوەیە کە هاوبەش دانان تایبەت کراوە بە پەرستنی دار و بەردەوە ؟ پشت بەستن و هاوار بردن بۆ پیاوچاکان بە شیرك ناژمێردرێ [٥٠] ؟ ئەم تێگەیشتنە دژ بەوەیە کە خوای گەورە لە قورئاندا باسی

---

[٤٨] لەم بڕگانە سودی ئەوەمان دەستدەکەوێت کە پێش گوفتار و ڕەفتار و کردەوە زانست و پرسیار کردنە ، کەسی ڕزگار بوو کەسێکە پێش وەخت زانستی هەبێت و خۆی هەوڵی فێر بوون بدات و هەنگاوەکانی بە زانستەوە بنێت یان پرسیار بکات ئەگینا توشی گومڕایی و لاڕێبوون دەبێت خوا بمانپارێزێت .

[٤٩] بەداخەوە ئەم بیروباوەڕە لە ناو کوردەواریدا بەربڵاوبوو کەم ماڵ هەبوو نووشتە و چاوەزار و پەڕۆ و ناڵ و مورو و شتانی وای لە ماڵدا نەبووبێ لە کاتێکدا نە لە قورئان و نە لە سوننەتیشدا شتی وا نیە و پیاوی ژیر و عاقڵیش شتی وا ناکات ، بەڵام بە فەزڵی خوا پاشان دوای بڵاوبوونەوەی بانگەوازی تەنها خواپەرستی و بانگەواز بۆ سوننەت و وازهێنان لە ئەفسانە و شیرك و بیدعە ، خەڵکی کوردستان بەرەو هۆشیاری و شارەزا بوون ڕۆشتن و دەڕۆن ، بە ڕاستی مێژوویەکی تاڵ گوزرا بە دەستی ئەفسانە و شەخس پەرستی و ساختەی کەسانێکی هەلپەرست بە ناوی کەرامات و ئەولیاوە ، بەشکو چی تر خەڵکی کوردستان هۆشیار و وریا بن لە ساختەی ئەوانەی ئاین ئەکەنە وەسیلەیەك بۆ تێر کردنی ئارەزووەکانیان .

[٥٠] بۆ ئەبێ ترسان لە بە ناو شێخەکان و سەردانەواندن و کڕنوش بردن بۆیان شیرك نەبێ ؟! یان خواردنەوەی ئاوی دەستنوێژ و ماچکردنی عاباکانیان یان تایبەتکردنی بەشێك لە کشتوکاڵ و خەلە و خەرمان و بەروبوومەکان بۆیان شیرك نەبێ ؟! یان سوێند خواردن پێیان کە خەڵکی وا هەیە سوێند بە خوا دەخوات و درۆ دەکات بەڵام بە درۆ سوێند بە شێخ ناخوات بۆ ؟! تەنها ئەوەیە لە شێخەکە دەترسێت شتێکی لێبکات ؟! منیش دەڵێم : لەوانەیە شتێکی لێبکات چونکە جنۆکەی یاریدەدەری هەیە بۆ

كوفری ئەوانە دەكات كە دڵیان دەبەستن بە فریشتەكان و عیسا پێغەمبەر ـ سەلامی خوای لە سەر بێ ـ و پیاوچاكانەوە .

ئەنجا ناچار دەبێ دان بەوەدا بنێ كە هەر كەسێ لە پەرستنی خوادا یەكێك لەو پیاوچاكانە بكات بە هاوبەشی خوا ئەوە بریتییە لەو هاوبەش دانانەی كە لە قورئاندا باس كراوە ، ئێمەش مەبەستمان ئەمەیە .

نهێنی و پوختەی ئەم مەسەلەیە ئەوەیە كە ئەگەر بڵێ [٥١] : من هاوبەش بۆ خوا بڕیار نادەم ! تۆش پێی بڵێ : ئەی ئایا هاوبەش بڕیار دان كامەیە ؟ ئایا بۆم تەفسیر ناكەی؟

ئەگەر ووتی : بریتییە لە پەرستنی بتەكان ، تۆش بڵێ : ئەی ئایا واتای بت پەرستی چیە و بۆم تەفسیر بكە؟ ئەگەر ووتی : من تەنها خوا دەپەرستم جگە لەو ناپەرستم ، پێی بڵێ : ئایا واتای تەنها خوا پەرستی چیە بۆم تەفسیر بكە ؟ ئەگەر هاتوو بەو شێوەیەی كە قورئان تەفسیری كردووە تەفسیری كرد ئەوا باشە و هەر ئەوەمان مەبەستە ، بەڵام ئەگەر نەی زانی ، ئەی چۆن بانگەشەی شتێك دەكات و نایزانێ .

وە ئەگەر بە پێچەوانەی واتا دروستەكەی تەفسیری كرد [٥٢] ئەوا ئەو ئایەتانەی قورئانی بۆ ڕونكەرەوە كە بە ڕونی باسی هاوبەش دانان بۆ خوا و بت پەرستی دەكەن ، ئەوەش كە لەم زەمانەدا دەیكەن بریتیە لەبتپەرستی ، ئەوەی ئینكاری دەكەن پەرستنی خوای گەورەیە بە تاك و تەنهایی ، وە هاوارو بۆڵە دەكەن

گومڕاكردنی تۆڵەی لێ‌دەسێنێ ، ناڵێم هەموو شێخێك جنۆكەی هەیە ، بەڵام خەڵكی كوردستان دەزانن كەسانێك جاری وا هەبووە قسە و جنێویان بە شێخێك داوە لە لایەن ئەو شێخەوە ئازار دراون بە ڕێگەی ناردنی جنۆكە بۆیان .

كەوابوو لە وەڵامدا ئەڵێم : بەڵێ ئەمانە و جۆری تریش زۆرن ، هەمووشیان شیرك و هاوبەش پەیداكردنن بۆ خوای گەورە .

[٥١] وەك دەبینیت دانەر ـ ڕەحمەتی خوای لێ‌بێت ـ وەڵامی یەك یەكی شوبهەكانی دایەوە بەڵام ئەمجارەیان بە ئوسلوبێكی تر وەڵامیان دەداتەوە كە لە زمانی عەرەبیدا لە زانستی ڕەوانبێژی (البلاغة)دا پێی دەگوترێ (اللف والنشر) ، بۆ نموونە خوای گەورە دەفەرموێت : ﴿وَمِن رَّحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ [سورة القصص : (٧٣)] واتە : بەشێك لە ڕەحمەتی خوایە ئەوەی كە شەو و ڕۆژی بۆتان دروست كردووە بۆ ئەوەی لە شەودا ئارامبگرن و لە ڕۆژدا بەدوای رزق و ڕۆزیتان بگەڕێن كە چاكەی خوایە بە سەرتانەوە بۆ ئەوەی سوپاس و شوكری بكەن ، ئەم ئوسلوبە لێرەدا پێی دەگوترێت (اللف بعد النشر) .

[٥٢] سێ وەڵامە و چوارەمی نیە چونكە یان دەزانێت یان نا ، ئەگەر زانی بە دروست تەفسیری دەكات ئەو كاتە ئەوەیە كە قورئان باسی كردووە ، یان بە هەڵە تەفسیری دەكات كە پێویستە مانا دروستەكەی بۆ باس بكرێت .

ئەگەر نەیزانی ئەی چۆن بانگەشەی شتێك دەكات و نایزانێ ، بەڕاستی زانست بریتییە لە دروستكردنی وشە و كرۆكی شت لە زەین و هۆشدا و حوكم دانیش لقێكە لەو گواستنەوەیە لە واقیعەوە بۆ زەین بۆیە بانگەشە كردن كارێكی ئاسان نیە .

كەوابوو وەڵام بۆ ئەم جۆرە كەسانە ئەبێ لە ڕوویاندا بووەستیت ، لە سێ حاڵەتیش بەدەر نیە :

یەكەم : ئەگەر وەستا وەڵامی نەبوو ئەوا پێی دەڵێین : تۆ ناتوانی حەق وبەتاڵ لەیەك جیا بكەیتەوە ، ئەمە بەسە بۆ لە كاركەوتنی شوبهەكەی .

دووەم : ئەگەر بەو شێوەیە تەفسیری كرد كە قورئان دەیكات ئەوە خۆی بە دەستی خۆی ماڵی خۆی دەڕوخێنێت .

سێیەم : ئەگەر بە پێچەوانەوە تەفسیری كرد ئەو كاتە ئایەتەكانی قورئانی بۆ بەیان دەكەیت لە باسی شیرك و پەرستنی جگە لە خوا .

لەم یەکخواپەرستیە وەکو براکانیان کردیان کاتێك ووتیان : ﴿أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ﴾ [سورة ص : ٥] واتە : هەموو خواکانی کردووە بە یەك خوا بەڕاستی ئەوە شتێکی سەرسوڕهێنەرە .

ئەگەر زانیت ئەوەی کە موشریکەکانی ئەم سەردەمەی خۆمان ناوی دەنێن بیروباوەڕی گەورە (کبیر الأعتقاد) [٥٣] بریتییە لەو هاوبەش دانانەی کە قورئان بۆی دابەزیووە ، وە پێغەمبەر (ﷺ) جەنگی لە گەڵ خەڵکدا لەسەر کردووە ، ئەوە بزانە شیرکی موشریکەکانی پێشوو ئاسانتر بوو لەمەی سەردەمی خۆمان لە دووشتدا :

یەکەمیان : موشریکەکانی کۆن هاوەڵیان بۆ خودا بڕیار نەئەدا و لە گەڵ خوادا هاواریان بۆ فریشتەکان و پیاوچاکان و ئەو شتانەی دەیان پەرست نەدەبرد مەگەر لە کاتی خۆشی و ئاساییدا نەبێت ، بەڵام لە کاتی نارەحەتی و تەنگانەدا بە دڵسۆزی خودایان دەپەرست [٥٤] وەکو خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَإِذَا مَسَّكُمُ الْضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَن تَدْعُونَ إِلاَّ إِيَّاهُ فَلَمَّا نَجَّاكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الإِنْسَانُ كَفُورًا﴾ [سورة الإسراء : (٦٧)].

واتە : کاتێك لە دەریادا ناخۆشی و تەنگانە توشتان دەبێت هەر چی پەرستراو هەیە لە بیر و هۆش و باوەڕتاندا نامێنێت و ون دەبێت جگە لە خوا ، تەنها هانا و هاوار بۆ ئەو دەبەن ، بەڵام کاتێك ڕزگارتان

---

[٥٣] هەڵگرانی ئەم بیروباوەڕە خۆیان بە موسڵمان دەزانن و لە سەر ئیسلامیش حیساب کراون چونکە نوێژ و ڕۆژو و عیبادەتیان هەیە بەڵام لە ڕاستیدا تەنها ناوە و ناوەڕۆك و شیرکیان لە موشریکەکانی پێشوو گەورە تر و خراپ ترە ، ئەوانەی گۆڕ دەپەرستن و شەخسەکان دەکەنە مەزارگە و هاواریان لێدەکەن و دەیان کەنە واسیتە لە نێوان خۆیان و خوادا موشریکەکانیش هەر ئەمەیان دەکرد ، تەنانەت شوێنی شت و شەخسی وا کراوە بە جێگەی عیبادەت زۆر سەیرە بۆ نمونە لە کوردستان دەبینین شوێنی وامان هەیە دەڵێن پیاوچاکێك تیایدا پشووی داوە یان دەست نوێژی تێدا گرتووە یان تیایدا تێپەریوە یان شیری خواردووە یا ... یان ...) بەڕاستی ئەمانە مایەی شوێنکەوتنی گەنجەکانمانە بۆ ڕێگەی خراپە و نەیارەکانی ئیسلام وادەزانن ئیسلام بریتییە لەمانە !

نا وا نییە ئیمامی عومەر ـ خوای لێ ڕازی بێت ـ کاتێ ماچی بەردە ڕەشەکە(حجر الأسود)ی کرد وتی : (حجر الأسود دەزانم بەردی والله گەر پێغەمبەر (ﷺ) ماچی تۆی نەکردایە منیش ماچم نەدەکردی .

یان بڕینی ئەو دارەی هاوەڵەکان لە ژێریدا بەیعەتیان دا بە پێغەمبەر (ﷺ) .

لە هەمووی سەیر تر ئەوەیە چەندین مەزارگەمان هەیە کەس نازانێت کەسی ناو گۆڕەکە کێیە و کوڕی کێیە موسڵمانە یان نا ؟!

کاتێ ئەم قسانە دەکەم نامەوێت سوکایەتی بە کەسی ناو گۆڕەکە بکەم هەرکەسێ هەیە ، بەڵام مەبەستم ئامۆژگاری کردنی موسڵمانانە بۆ ئەوەی بە ناوی ئاینی ئیسلامەوە ئەفسانەی وا بە عیبادەت و پیاوچاکێتی نەزانن .

[٥٤] چەندین جار ئەوەم بیستووە لەو کەسانەی شەخس پەرستن کە ئەڵێن بارمان لە سەر حەیوان و چارەواکانمان دەکەوتە خوارێ یان وڵاخەکەمان لە قوڕدا دەچەقی هەر جارێك هاوار و داوامان لە شێخ فلان بکردایە بە خێرا حەیوانەکەمان دەردەهات و ڕزگارمان دەبوو یان ... هتد !!!

بۆ دروستی و نادروستی ئەم قسەیە گوێ ڕاگرە بۆ مەجلیس و دیوەخانی ئەو کەسانەی باسی تەنگانەکانی خۆیان دەکەن بە گومانی خۆیان بە کەرامەت و پیاوچاکان ڕزگاریان بووە ! باوەڕناکەم کەسێك هەبێت ئەمانەی نەبیستبێت .

بۆ ڕاوەستان لە سەر وەڵامی ئەم جۆرە قسە و کردەوانە بڕوانە کتێبی: (**خوا پەرستی نەك شەخس پەرستی**) لە نووسیی مامۆستا (عبد اللطيف) ل : (٢٣٥ ـ ٢٦٦) .

دەكات و دەتانخاتە وشكانیەوە ئێوە پشت لە بەرنامەكەی خوا دەكەن و ڕوو وەردەگێڕن و نایناسن بەڵكو زۆربەی مرۆڤەكان سپڵە و ناشوكرن.

وە ئایەتی : ﴿قُلْ أَرَأَيْتُكُم إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ أَغَيْرَ اللَّهِ تَدْعُونَ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ (٤٠) بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ وَتَنسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ (٤١)﴾ [سورة الأنعام] واتە : بە خوا نەناسان بڵێ : هەواڵم بدەنێ ئەگەر سزای خوا یەختان پێبگرێت یان قیامەت یەختان پێبگرێت ئا لەو كاتانەدا هانا و هاوار بۆ هیچ كەس دەبەن جگە لە خوا ئەگەر ئێوە ڕاست دەكەن كە جگە لە خوا فریاتان دەكەوێت ؟ نەخێر بەڵكو لەو كاتەدا تەنها هانا و هاوار بۆ خوا دەبەن كە بەڵا و ناخۆشییەكان لە سەرتان لادەبات ئەگەر بیەوێت ، جا لەو كاتەدا هەر شتێك كە بە شەریكی ئەوی دادەنێن لە بیرتان دەچێت .

وە ئایەتی : ﴿وَإِذَا مَسَّ الْإِنسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِن قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَندَادًا لِّيُضِلَّ عَن سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ﴾ [سورة الزمر : (٨)] واتە : ئەگەر ناخۆشی و زەرەر توشی ئادەمیزاد هات هانا و هاوار بۆ پەروەردگاری دەبات و بەدڵشكاوی لێی دەلاڵێتەوە ، پاشان كاتێك خوا دەرووی لێكردەوە و ناز و نیعمەتی پێبەخشی دوعا و نزا و هانا و هاوارەكانی ئەوسای فەرامۆش و لە بیر دەكات و چەندەها هاوەڵ و شەریك بۆ خوا بڕیار دەدات بۆ ئەوەی خەڵكی لە ڕێبازی خوا وێڵ بكات ، بەو جۆرە كەسانە بڵێ : كەمێك بە خوا نەناسی ڕابوێرە بەڵام دڵنیا بە كە تۆ نیشتەجێی ناو ئاگری دۆزەخیت .

وە ئایەتی : ﴿وَإِذَا غَشِيَهُم مَّوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾ [سورة لقمان : (٣٢)] واتە : كاتێك لە دەریادا شەپۆلێك ئابلۆقەی موشریكەكان بدات وەك كێوەكان گەورە بێت ئەوە هانا و هاوار هەر بۆ خوا دەبەن و زۆر بە دڵسۆزانە پەرستنی بۆ دەكەن .

هەر كەسێ لەم مەسەلەیە تێبگا كە خوای گەورە لە قورئاندا ڕوونی كردۆتەوە ، ئەویش ئەوەیە ئەو موشریكانەی كە پێغەمبەر (ﷺ) جەنگی لە گەڵ كردن تەنها لە كاتی خۆشی و ئاسایی‌دا لە گەڵ خوا هاواریان لە كەسانی تر دەكرد ، بەڵام لە كاتی زیان پێ گەیشتن و ناڕەحەتی و تەنگانەدا تەنها هاواریان بۆ خوا دەبرد و گەورەكانی خۆیانیان لە بیر دەچوو ، ئەوا جیاوازی موشریكەكانی ئەم سەردەمەی خۆمانی لە گەڵ موشریكەكانی سەردەمی پێغەمبەردا (ﷺ) بۆ ڕوون دەبێتەوە ، بەڵام لە كوێن ئەو كەسانەی كە بە دڵ لەم مەسەلەیە تێبگەن بە تێگەیشتنێكی تەواو ؟ واللهُ المستعان .

دووەم : موشریكەكانی سەردەمی پێغەمبەر (ﷺ) كەسانێكیان دەپەرست لە گەڵ خودا و هاواریان لێ دەكردن كە لە خواوە نزیك بوون پێغەمبەران یان پیاوچاكان یان فریشتەكانی خوا بوون ، وە داوایان لە دار و بەرد دەكرد كە گوێڕایەڵ و مل كەچن بۆ خوا و هەرگیز سەرپێچی فەرمانی خوا ناكەن ، پاك ترین كەسن ، وە ئەوانەی ئەمان هاواریان لێ دەكەن ئەوانەن كە چەندین خراپەكارییان لێ دەگێڕنەوە وەكو داوێن

پیسی وڕزی کردن و وازهێنان لە نوێژ کردن و چەندین شتی تر [٥٥] !

کەسێ باوەڕی بە پیاوچاکێك یان شتێك کە سەرپێچی خوا ناکات هەبێ وەکو دار و بەرد ئاسانترە لە کەسێك باوەڕی بە کەسێك هەیە بە چاوی خۆی تاوان و خراپەکاری لێدەبینێت و باسیشی دەکات .

[گومانی نۆیەم]

ئەگەر زانیت ئەوانەی پێغەمبەر (ﷺ) جەنگی لە گەڵ کردن لەم موشریکانەی سەردەمی خۆمان ژیرییان باشتر بوو ، وە ئەو هاوبەش دانانەیان ئاسان تر بوو .

ئەمجا پێویستە بزانی شوبهەیەکیان هەیە کە بریتیە لە گەورەترین شوبهەکانیان ، جا گوێ بگرە بۆ وەڵامی ئەو شوبهەیە ، ئەویش ئەوەیە کە دەڵێن :

ئەو موشریکانەی قورئانیان تێدا دابەزی شایەتی یەکخواپەرستیان نەئەدا و باوەڕیان بە پێغەمبەر (ﷺ) نەبوو ، وە بە درۆیان دەخستەوە و باوەڕیان بە زیندوو بوونەوە نەبوو ، وە باوەڕیان بە قورئان نەبوو ، وە بە جادوویان دائەنا [٥٦] ، بەڵام ئێمە شایەتی ئەوە دەدەین کە هیچ خوایەك شایەنی پەرستن نیە تەنها ئەو

---

[٥٥] بەڵکو هی وایان هەیە هانا و هاوار دەبات بۆ کەسانێك کە خراپترین بێباوەڕن بەڵکو لە گاور و جولەکە خراپترن بۆ نموونە :

١ ـ (ابن عربـي) پێشەوای بیروباوەڕی (وحدة الوجود) ، ناوبراو گۆڕەکەی لە وڵاتی (شام)ـە و ئێستا گومەزێکی لە سەر دروستکراوە ، ئەم شەخسە خاوەنی چەندین بیروباوەڕ و قسەی ناقۆڵایە لەوانە :

بیروباوەڕی وایە خوا دروستکراوە و دروسکراویش خوایە هەردوکیانیش یەکتر دەپەرستن بۆیە ئەڵێت : (فيحمدنـي وأحمـدهُ ويعبدنـي وأعبدهُ) !!!

واتە : خوا سوپاس و ستایشی من دەکات منیش سوپاس و ستایشی ئەو دەکەم ، وە خوا من دەپەرستێت و منیش ئەو دەپەرستم !!!

یان ئەڵێت : (إنَّ الرجل حين يُضاجع زوجته إنَّما يُضاجع الـحق) !!!

واتە : پیاو کاتێك لە گەڵ خێزانیدا جووت دەبێت ئەوا لە گەڵ خوادا جووت بووە !!

٢ ـ (أبو طالب الـمكي) خاوەنی کتێبی "قوت القلوب" ئەڵێت : (ليس على الـمخلوق أضرّ من الـخالق) !!!

واتە : هیچ شتێك زیانبەخش نییە بۆ دروستکراو وەکو خوای بەدیهێنەر !!!

٣ ـ (حەلاج) ئەڵێت : (أنا الـمُحق ، وصاحبي واستاذي ابليس وفرعون) !!!

واتە : من لە سەر حەقم ، وە هاوەڵ و مامۆستام شەیتان و فیرعەونە !!!

بۆ زیاتر ناسینی بەدڕەوشتی و بێدینی هەندێك لەم شێوە کەسانە بڕوانە : (إلـى التصوف يا عباد الله) ل : (٣٨) وە (الصوفية في ميـزان الكتاب والسنة) ل : (٢٣ ـــ ٢٦) .

[٥٦] مەبەستیان لەم شوبهەیە ئەوەیە چۆن ئێمە لە گەڵ کەسانێکدا وەك یەك حیساب دەکەن کە شایەتوومان ناهێنن و بێباوەڕن بەرامبەر پێغەمبەر (ﷺ) و .. و .. هتد .

لە وەڵامدا ئەڵێین : ئەم جیاوازیەی هەیە لە نێوان بێ باوەڕەکاندا لە گەڵ موشریکەکاندا هیچ کاریگەری نابێت و ناتوانین بە کەسێك کە شەریك بۆ خوا بڕیار بدات پێی بڵێین : موشریك نییە با شایەتوومان و نوێژ و هەندی پەرستنی هەبێت ، ئەوەش بزانە ئەو کەسەی موشریکە خوا دەپەرستێت بەڵام شەریکی بۆ بڕیار دەدات واتە بێباوەڕ نییە بە خوا ، کاتێ شایەتوومان ناهێنن چونکە

نەبێ ، وە موحەمەد (ﷺ) نێردراوی خوایە ، باوەڕمان بە قورئان و بە زیندوو بوونەوە هەیە ، وە نوێژ دەکەین و ڕۆژوو دەگرین ، جا چۆن ئێمە وەکو ئەوان دەزانن ؟

وەڵامیش ئەوەیە : کە زانایان جیاوازییان نییە لە کافر بوونی کەسێکدا کە لە شتێکدا باوەڕی بە پێغەمبەری خوا (ﷺ) هەبێ و لە شتێکی تردا بێ باوەڕ بێ و بە درۆی بخاتەوە ، هەروەها ئەگەر باوەڕی بە هەندێ لە قورئان هەبێ و ئینکاری هەندێکی دیکەی بکات وەك ئەو کەسەی دان بە یەکخواپەرستی خوادا بنێ و ئینکاری پێویست بونی نوێژ بکات یان دان بە یەکخواپەرستی و نوێژکردندا بنێ و ئینکاری زەکاتدان بکات ، یان باوەڕی بە هەموو ئەمانە هەبێ و ئینکاری ڕۆژوو گرتن بکات یان باوەڕی بە هەموو ئەمانە هەبێ بەڵام ئینکاری حەج کردن بکات ، کاتێ خەڵکانێ لە سەردەمی پێغەمبەردا (ﷺ) پابەندی حەج کردن نەبوون ئەم ئایەتە لە هەقیاندا دابەزی : ﴿وَلِلّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ الله غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾ [سورة آل عمران : (٩٧)] واتە : خوای گەورە واجبی کردووە لە سەر خەڵکی حەج و سەردانی ماڵی خوا بکەن ئەوانەی لە توانایاندا هەیە ، وە هەر کەس پابەندی ئەم واجبە نەبێت ئەوا خوا پێویستی بە پەرستنی کەس نییە ، وە هەر کەسێ باوەڕی بە هەموو ئەمانە هەبێ بەڵام ئینکاری زیندوو بونەوە بکات بە کۆڕای زانایان کافر دەبێ و خوێن و ماڵی حەڵاڵ دەبێ وەکو خوای گەورە دەفەرموێ : ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللّهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَن يُفَرِّقُواْ بَيْنَ اللّهِ وَرُسُلِهِ وَيقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَن يَتَّخِذُواْ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلاً (١٥٠) أُوْلَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا (١٥١)﴾ [سورة النساء] واتە : ئەوانەی باوەڕ بە خوا و پێغەمبەرانی ناهێنن و دەیانەوێت جیاوازی بکەن لە نێوان خوا و پێغەمبەرەکانیدا و دەڵێن : باوەڕدەهێنین بە هەندێك لە پێغەمبەران و باوەڕ بە هەندێکیان ناهێنین و دەیانەوێت لەو نێوانەدا ڕێگا و بەرنامەیەك بۆ خۆیان بە دەست بهێنن ئەو جۆرە کەسانە بەڕاستی هەر بێباوەڕن ، و سزایەکی سەرشۆڕکارمان بۆیان ئامادە کردووە .

لەماناکەی تێدەگەن بۆیە دانەر ئەڵێت : ژیر ترن چونکە کەسانێك هەن بە زمان شایەتوومان دێنن بەڵام شیرکی گەورە و بچووك دەکەن بۆ ؟ چونکە مانای (**لا إلـهَ إلاَّ الله**) نازانن ، تەنانەت شیرکی وادەکەن موشریکەکانی پێشوو نەیان دەکرد لەوانە باوەڕیان وایە :

پیاوچاکان لە کاروبار و بەڕێوەبردنی بوونەوەردا شتیان بە دەستە و فریای خەڵك دەکەون و ئەم بوونەوەرە چەندین قوتب و ئەوتاد و ئەبدال بەڕێوەی دەبەن ، بڕوانە : (الطبقات) للشعراني ، وە (جامع كرامات الأولياء) للنبهاني .

یان موشریکەکانی پێشوو بە دەقی قورئان لە کاتی تەنگانەدا هاواریان دەکردە خوا بە تاك و تەنهایی ، بەڵام ئەمانەی ئێستا لە خۆشی و ناخۆشیدا هاوار دەکەنە ئەو شەخسانەی دەیان پەرستن .

کەوابوو ئەگەر خوای گەورە بە ڕاشکاوی ئەوەی باس کردبێ کە هەر کەسێ باوەڕی بە هەندێ ببێ ، وە بە هەندێکی تر بێ باوەڕ بێ ، ئەوا بێ باوەڕ و کافری ڕاستەقینەیە [٥٧] ئەوا ئەم شوبهەیە کە خەڵکی (الأحساء)[٥٨] کە بۆ ئێمەیان ناردووە دەڕەوێتەوە و نامێنێ ، وە پێی دەوترێ :

ئەگەر تۆ باوەڕت هەبێ کە هەر کەسێ باوەڕی هەبوو بە پێغەمبەر (ﷺ) لە هەموو شتێکدا و ئینکاری فەرز بوونی نوێژی کرد ئەوا کافرە و خوێنی حەڵاڵە بە کۆڕای زانایان ، هەروەها ئەگەر باوەڕی بە هەموو شتێك هەبێ تەنها زیندوو بوونەوە نەبێ ، وە هەروەها ئەگەر ئینکاری فەرز بوونی ڕۆژووی مانگی ڕەمەزانی کرد و ئینکاری زیندوو بوونەوەی نەکرد.

لەم مەسەلەیە مەزهەبەکان هیچ جیاوازییەکیان لە نێواندا نییە و قورئانیش ئەم ڕاستی‌یەی درکاندووە وەك پێشتر باسمان کرد .

کەوابوو زانراوە بە ڕاستی یەکخواپەرستی بریتی‌یە لە مەزنترین فەرزێك کە پێغەمبەر (ﷺ) پێی هاتووە ، خواپەرستی مەزنترە لە نوێژ و زەکات و ڕۆژوو و حەج کردن ، کەوابوو چۆن ئەگەر کەسێ ئینکاری یەکێك لەمانە بکات کافر دەبێ ؟ ئەگەر چی ئیش بە هەموو ئیسلامیش بکات کە پێغەمبەر (ﷺ) پێی هاتووە ، وە ئەگەر ئینکاری خواپەرستی بکات کە بریتی‌یە لە ئاینی هەموو پێغەمبەران کافر نابێ ؟! سبحان الله ! ئەمە چ نەفامی یەکە !

وە هەروەها لە وەڵامیاندا دەووترێ : هاوەڵەکانی پێغەمبەر (ﷺ) جەنگیان لەگەڵ نەوەی (حەنیفە)دا کرد [٥٩] لە کاتێکدا کە لە گەڵ پێغەمبەردا (ﷺ) موسوڵمان بوون ، وە شایەتیان دەدا بەوەی کە (هیچ

---

[٥٧] لەم ئایەتەی پێشوو ئەوەمان دەست دەکەوێ کە مەرج نییە کەسێك ئەگەر کافر بێت پێویستە بێ باوەڕبێت بەرامبەر هەموو ئەو شتانەی پێویستە باوەڕی پێی هەبێت ، ئەگەر باوەڕی بە هەندێکی نەبوو کافر دەبێتەوە ، کەوابوو دەتوانین بڵێین کوفر دوو جۆرە :

١ ـ (كليّ) واتە گشتی .

٢ ـ (نوعي) فەرعی .

جیاوازییش نییە لە نێوانیاندا لەوەی ئەگەر کەسێك بێ باوەڕ بوو بە هەندێك وەك ئەوەیە کە بێباوەڕ بێ بە گشتی بە بێ جیاوازی چونکە خوای گەورە دەفەرموێت : ﴿أُوْلَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا﴾ [سورة النساء : (١٥١)] واتە : ئەو جۆرە کەسانە بەڕاستی هەر بێباوەڕن .

[٥٨] لەم سەردەمەشدا کەسانێك هەوڵی ئەوە دەدەن دوو دڵی و شوبهە دروست بکەن ، وە بۆ زیندوو کردنەوەی هەمان شوبهە کەسێك دێت بە ناوی (حسن فرحان المالكي)ەوە لە کتێبی (قراءة في كتب العقائد)دا ئەمە و چەندین شوبهەی لەم جۆرەی پەخش کردووە ، بۆ لە ناو بردن و وەڵام دانەوەی هەموو ئەمانە زانای پسپۆڕ لە ناسینی لاڕێبووەکاندا شێخ (ربيع بن هادي المدخلي) کتێبێکی بە سودی نوسیوە بە ناوی (دحر افتراءات أهل الزيغ والإرتياب عن دعوة الإمام محمد بن عبد الوهاب رحمه الله نقد لحسن المالكي) ، جێگەی سەرنجە سێ زانای بەناوبانگ پێشەکییان بۆ ئەم کتێبە نوسیووە :

١ ـ شێخ صالح الفوزان . ٢ ـ شێخ أحمد النجمي . ٣ ـ شێخ زيد المدخلي .

[٥٩] جەنگیان لە گەڵ کردن و بە کافریان زانین لە کاتێکدا خۆیان بە موسڵمان دەزانی ، نەوەی حەنیفە هۆزێکی گەورەی بەناوبانگ بوون لە (اليمامة) لە نێوان مەککە و یەمەندا نیشتەجێ بوون موسەیلەمەی درۆزن کە بانگەشەی پێغەمبەرایەتی کرد لە ساڵی (١٠)

پەرستراوێك نییە شایستەی پەرستن بێت جگە لە خودا و موحەمەدیش بەندە و پێغەمبەری خوایە ﷺ و نوێژیان دەكرد و بانگیان دەدا .

ئەگەر كەسێ بڵێ : ئەوان دەیان ووت (موسەیلەمە) پێغەمبەرە ئێمەش دەڵێین : ئەمەیە مەبەستمان ، ئەگەر كەسێ كەسێكی تر بەرزكاتەوە بۆ ئاستی پێغەمبەر (ﷺ) كافر ببێ و خوێن وماڵی حەڵاڵ ببێ و شایەتومان و نوێژ هیچ سودی پێ نەبەخشن ، ئەی ئەو كەسە چۆن دەبێ كە (شمسان یان یوسف)[٦٠] یان هاوەڵێك یان پێغەمبەرێك بەرزكاتەوە بۆ ئاستی خوای گەورە ؟! پاكی و بێگەردی بۆ خودا چەند مەزنە ئەو خوایە : ﴿كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾ [سورة الروم : (٥٩)] واتە : بەو شێوەیە خوا مۆر دەنێت بە سەر دڵی ئەوانەدا كە نازانن و بە شوێن ڕاستیشدا ناگەڕێن .

دەی كۆچی یەكێك بوو لەم هۆزە بە ناوی موسەیلەمەی كوڕی ئومامەی كوڕی كەبیری كوڕی حەبیبی (الحارث) ە لە هۆزی (بني حنيفة).

قاضي عياض دەفەرموێ : (كان أهل الردة ثلاثة أصناف : صنف عادوا إلى عبادة الأوثان ، وصنف تبعوا مسيلمة والأسود العنسي وكان كلُّ منهما أدعى النبوة قبل موت النبي (ﷺ) فصدّق مسيلمةَ أهلُ اليمامة وجماعةٌ غيرُهم ، وصدَّق الأسودَ أهلُ صنعاء وجماعةٌ غيرُهم ، فقُتِلَ الأسود قبل موت النبي (ﷺ) بقليل ، وبقي بعض من آمن به فقاتلهم عمال النبي (ﷺ) في خلافة أبي بكر ، وأما مسيلمة فجهز إليه أبو بكر الجيشَ وعليهم خالد بن الوليد فقتلوه ، وصنف ثالث استمروا على الإسلام لكنهم جحدوا الزكاة وتأولوا بأنَّها خاصة في زمن النبي (ﷺ) وهم الذين ناظر عمر أبا بكر في قتالهم ا .هـ كما في الحديث الصحيح في البخاري ما نصه قال عمر: (يا أبا بكر كيف تقاتل الناس وقد قال رسول الله (ﷺ) : أُمرتُ أنْ أقاتل الناس حتى يقولوا لا إلهَ إلاَّ الله فمن قال لا إلهَ إلاَّ الله عصم مني ماله ونفسه إلاَّ بحقه وحسابهم على الله ، قال أبو بكر : والله لَأُقاتلنَّ مَنْ فرّق بين الصلاة والزكاة ، فإنَّ الزكاة حق المال ، لو منعوا مني عناقاً كانوا يؤدّونها إلى رسول الله (ﷺ) لقاتلتهم على منعها ، قال عمر : فوالله ما هو إلاَّ أنْ رأيتُ أنْ قد شرح الله صدر أبي بكر للقتال وعَرفتُ أنَّهُ حق) رواه البخاري : (٦٩٢٤ـ٦٩٢٥) .

واتە : ئەوانەی پاشگەز بوونەوە سێ بەش بوون :

بەشێكیان گەڕایەوە بۆ بت پەرستی ، وە بەشێكیان شوێنی (مسيلمة) و (الأسود العنسي) كەوتن كە ئەم دووانە هەردووكیان بانگەشەی پێغەمبەرایەتیان كرد پێش مردنی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ، خەڵكی یەمامە و چەند جێگەیەكی تر شوێنی (مسيلمة) كەوتن ، خەڵكی (صنعاء) و چەند جێگەیەكی تر شوێنی (الأسود العنسي) كەوتن ، (الأسود) پێش مردنی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بە ماوەیەكی كەم كوژرا ، هەندێك لەوانەی باوەڕیان پێی هێنابوو مانەوە و جەنگیان لە گەڵدا كرا لە لایەن كاربەدەستانی پێغەمبەرەوە (ﷺ) لە سەردەمی خیلافەتی (أبو بكر)دا ، بەڵام (مسيلمة)ی درۆزن (أبو بكر) خوای لێ رازی بێت لەشكرێكی بۆ ئامادە كرد بە سەرۆكایەتی (خالیدی كوری وەلید) لەو جەنگەدا كوشتیان ، بەشی سێیەم : لە سەر ئاینی ئیسلام مانەوە بەڵام نكوڵیان لە زەكاتدان كرد ، وە مەسەلەكەیان بە شێوەیەكی تر مانا كرد و وتیان زەكاتدان تایبەت بوو بە سەردەمی پێغەمبەرەوە (ﷺ) ، ئەمانە ئەو كۆمەڵە بوون كە (ئیمامی عومەر) مشتومڕی لە گەڵ (ئیمامی أبو بكر)دا كرد لە سەر كوشتنیان ... بڕوانە : فتح الباري (٣٤٢/١٢).

[٦٠] تاج و شەمسان و یوسف ناوی چەند كەسێكە لە سەردەمی شێخ (محمد بن عبد الوهاب)دا ـ ڕەحمەتی خوای لێبێ ـ زیادەڕەوییان تێدا دەكرا بە بیانووی ئەوەی كە دۆستی خوان ، لە كاتێدا چەندین چاوبەست كردن و چەندین شتی سەیر و نائاساییان هەیە و لە سەر تەریقەت و پەیڕەوی حەڵلاج و ئیبن و عەرەبی بوونە. بڕوانە : (شرح كشف الشبهات)ی شێخ فوزان ل : (١٠٢) .

هەروەها پێی دەوترێ : ئەوانەی (عەلی کوڕی ئەبوتالیب) بە ئاگر سووتاندنی [٦١] هەموویان خۆیان بە موسوڵمان ئەدایە قەڵەم ، هەموویان هاوەڵی عەلی بوون و لە هاوەڵانی پێغەمبەرەوە (ﷺ) فێری زانیاری بوبون ، بەڵام بیروباوەڕیان لە ئاستی عەلی‌دا وەکو ئەوانە وابوو کە بیروباوەڕیان بە (یوسف وشمسان) و جگە لەوان هەبوو .

کەوابوو چۆن هاوەڵانی پێغەمبەر (ﷺ) کۆڕا بوون لەسەر کوشتن و بە کافر زانینیان[٦٢] ؟ ئایا گومانتان وایە هاوەڵان موسوڵمانان کافر دەکەن ؟ یان واگومان دەبەن بیروباوەڕبوون بە (تاج) و هاووێنەکانی زیانی نیە و بیروباوەڕبوون بە (عەلی کوڕی ئەبوتالیب) مرۆڤ پێی کافر دەبێ ؟

دیسان نەوەی (عبید القداح)[٦٣] ئەوانەی پاشایەتی مسریان گرتە دەست لە زەمانی عەبباسیەکاندا ، هەموویان شایەتیان ئەدا کە جگە لە خودا هیچ پەرستراوێك شایەنی پەرستن نیە و محمد (ﷺ) نێرراوی خوایە

---

[٦١] ئەوانەی ئیمامی عەلی ـ خوای لێ رازی بێت ـ سوتاندنی بریتی بوون لەوانەی زیادەڕەوییان کرد لە خۆشەویستی و ڕێز لێ‌گرتنی ئیمامی عەلی‌دا بە پیلان و داوی چەند کەسێکی مونافیق لە شوێنکەوتوانی (عبد الله بن سبأ)ی جولەکە کە بانگەشەی موسڵمانێتی دەکرد بۆ ئەوەی خواپەرستی و دینداری لە خەڵکی بشێوێنن و موسڵمانان لە ناو بەن و بیانکەن بە موشریك .

ئەم کارەی ئیمامی عەلی ـ خوای لێ رازی بێت ـ هەموو هاوەڵان لە سەری رازی بوون ، هەروەها (ابن عباس)یش ، ئەوەندە هەیە (ابن عباس) وتی : (کوشتن باشتر بوو لە سوتاندن) ، (عکرمة) ئەمەمان بۆ دەگێڕێتەوە و دەفەرموێت : (أنَّ علياً حرَّق قوماً ارتدوا عن الإسلام فبلغ ذلك ابن عباس فقال : لو كنتُ أنا لقتلتهم لقول رسول الله (ﷺ) : مَنْ بدَّلَ دينهُ فاقتلوهُ ، ولم أكن لأحرقهم لقول رسول الله (ﷺ) : لا تعذبوا بعذاب الله ، فبلغ ذلك علياً فقال : صدق ابن عباس) رواهُ البخاري رقم : (٣٠١٧) و (٦٩٢٢) وأبو داود رقم : (٢٥٣٥) والترمذي رقم : (١٤٥٨) والنسائي رقم : (١٤٠٦٠) وانظر : سلسلة الأحاديث الصحيحة : (١ / ٨٧٨) وفتح الباري شرح صحيح البخاري : (٦ / ١٨٤) .

واتە : ئیمامی عەلی ـ خوای لێ رازی بێت ـ خەڵکانێکی سوتاند کە لە ئیسلام پاشگەز بوونەوە ، ئەم هەواڵەش گەیشتە (ابن عباس) ئەویش فەرمووی : ئەگەر من بومایە دەیانمکوشت چونکە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی : هەر کەس دینەکەی گۆڕییەوە ئەوا بیکوژن ، وە نەم دەسوتاندن چونکە پێغەمبەر (ﷺ) فەرموویەتی : سزای هیچ شتێك مەدەن بە سزای خوا، ئەمەش گەیشتە عەلی ـ خوای لێ رازی بێت ـ
و فەرمووی : ابن عباس ڕاستدەکات .

[٦٢] هاوەڵانی پێغەمبەر (ﷺ) کۆڕا بوون لەسەر کافربوون و کوشتنیان نەك لە سەر سوتاندنیان بەڵگەش فەرموودەکەی (عکرمة)ی سەرەوەیە ، هەروەها (ابن أبي شيبة) ئەم **ئەثەرە** دەگێڕێتەوە لە (عبد الرحمن)ی کوڕی (عُبيد) لە باوکییەوە فەرموویەتی : (كان ناسٌ يعبدون الأصنام في السِّر ويأخذون العطاء ، فأتى بهم علي فوضعهم في السجن واستشار الناس ، فقالوا : أُقتلهم ، فقال : لا بل أصنع بهم كما صُنِعَ بأبينا إبراهيم ، فحرَّقهم بالنار) .

واتە : کەسانێك هەبوون بتیان دەپەرست بە نهێنییەوە و خەڵاتیشیان وەردەگرت ، ئیمامی عەلی هێنانی و خستنیە بەندیخانەوە و پرسی خەڵکی کرد کە چییان لێبکات ، وتیان : بیانکوژە ، وتی : نا بەڵکو ئەوەیان پێ دەکەم کە بە باوکمان ئیبراهیم کرا ـ واتە دەیانخەمە ناو ئاگرەوە ـ ، ئەنجا بە ئاگر سوتاندنی .

[٦٣] شێخ (مشهور بن حسن) ـ خوا بیپارێزێت ـ لە (تحقيق)ی کتێبی (الاعتصام)دا ئەڵێ : (وهم بنو عُبيد أظهروا للناس أنهم شُرفاء فاطميون فملكوا البلاد وقهروا العباد وقد ذكر جماعة من أكابر العلماء أنهم لم يكونوا لذلك أهلاً ولا نسبهم صحيحاً ، وكان والد عبيد هذا من نسل القداح المُلحد المجوسي ، وقيل :كان والد عبيد هذا يهودياً من أهل سَلَمْية من بلاد الشام وكان

و خۆیان بە موسوڵمان دەزانی و نوێژی جومعە و جەماعەتیان دەکرد ، بەڵام کاتێ پێچەوانەی شەریعەتی ئیسلامیان ئاشکرا کرد لە شتانێکدا (٦٤) کە کەمترن لەم باسەی خۆمان زانایان کۆڕابوون لە سەر بە کافر زانین و کوشتنیان ، وە وڵاتەکەیان بە وڵاتی جەنگ(٦٥) دانرا و موسوڵمانان جەنگیان لە گەڵ کردن هەتاوەکو وڵاتانی ئیسلامیان لە دەست ڕزگار کردن .

حداداً ، وعبيد هذا كان اسمه سعيداً فلما دخل المغرب تسمى بعبيد الله وزعم أنَّهُ علوي فاطمي وادعى نسباً ليس بصحيح لم يذكره أحد من مصنفي الأنساب العلوية بل ذكر جماعة من العلماء بالنسب خلافه ثم ترقت به الحال إلى أن ملك وتسمى بالمهدي وبني المهدية بالمغرب ونسبت إليه ، وكان زنديقاً خبيثاً عدوّاً للإسلام متظاهراً بالتشيع متستراً به ، حريصاً على إزالة الملة الإسلامية ، قَتَلَ من الفقهاء والمحدثين والصالحين جماعة كثيرة ، وكان قصدهم إعدامهم من الوجود ، ليبقى العالَم كالبهائم فيتمكن من إفساد عقائدهم وضلالتهم ﴿وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ﴾ [سورة الصف : (٨)] ، ونشأت ذريته على ذلك منطوين ، يجهرون به إذا أمنتهم الفرصة وإلاَّ أسروه والدعاة لهم منبثون في البلاد يُضلون من أمكنهم إضلاله من العباد ، وبقي هذا البلاء على الإسلام من أول دولتهم إلى آخرها ، وذلك من ذي الحجة سنة تسع وتسعين ومئتين إلى سنة سبع وتسعين وخمس مئة وفي أيامهم كثر الرافضة واستحكم أمرهم ... إلى أنْ مَنَّ الله على المسلمين بظهور البيت الأتابكي وتقدمه مثل صلاح الدين فاستردوا البلاد وأزالوا هذه الدولة عن رقاب العباد ...) الإعتصام : (٢ / ٣٥٢ ــ ٣٥٦) .

(٦٤) وەك حەڵاڵ کردنی هەندێ حەرام بۆ نموونە وەك ئەوەی مارە کردنی دوو خوشکیان بە یەکەوە حەڵاڵ کرد. بڕوانە (شرح كشف الشبهات) شێخ (محمد بن إبراهيم آل الشيخ) ل : (٢٠٠).

شێخ صالح آل الشيخ دەڵێت : (واتە : ئاشکراکردنی موخالەفەی شەریعەتی ئیسلام واتە پابەند نەبوونیان ئاشکراکرد ، هەروەها حوکمە شەرعیەکانیان ئینکار کرد کەمترن لەم باسەی خۆمان لە باسەکانی (پەرستنی و خواپەرستنی) بڕوانە : (شرح كشف الشبهات) صالح آل الشيخ ل : (١٧٤) .

لێرەدا پێویستە ئەو ڕاستیە ئاشکرا بکەین کە هەر ئەمان بوون بیدعەی جەژنی لە دایك بوونی پێغەمبەریان (ﷺ) دروست کرد . بڕوانە : (شرح كشف الشبهات)ی صالح آل الشيخ ل : (١٧٤) .

شيخ الإسلام ابن تيمية ـ ڕەحمەتی خوای لێبێت ـ ئەفەرموێ : (ئەم بیدعەیە سەلەف نەیانکردووە هەرچەندە هاوەڵانی پێغەمبەر (ﷺ) پێغەمبەریان خۆشویستووە و هیچ ڕێگرێکیش نەبووە ، ئەگەر ئەم بیدعەیە چاك بووایە ئەوا سەلەف نزیکتربوون بیکەن چونکە ئەوان خۆشەویستیان بۆ پێغەمبەر (ﷺ) زۆر تر بوو وە زیاتر ڕێزیان لێدەگرت هەروەها ئەوان پێداگر تر بوونە لە سەر کردەوەی چاك لە ئێمە ...) بڕوانە : (إقتضاء صراط المستقيم) ل : (٢٩٥) .

(٦٥) چونکە عوبەیدیەکان بە زۆر دەستیان گرتبوو بە سەریدا و حوکمیان دەکرد بەو بیروباوەڕە (باطينية) پووچەڵەی هەیان بوو ، ئەمەش لە وڵاتدا بڵاو و زۆرینە بوو ، هەر وڵاتێك حوکمەکانی ئیسلام و حوکمەکانی کوفر تیایدا ئاوێتە بوون زانایان ڕایان جیاوازە ئایا بە (وڵاتی جەنگ / دار الحرب) ناودەبرێت یان نا ؟ بەشێك لە زانایان وتوویانە : بە وڵاتی ئیسلام ناو دەبرێت بە پێی ئەسڵی ئەو وڵاتە کە ئیسلامیە بە مەرجێك حوکمی کوفر زۆرینە نەبێت .

هەندێکی تر ئەڵێن : بە وڵاتی ئیسلام حیساب دەکرێت گەر بانگی بە ئاشکرا تێدا بیبسترێت ، هەندێکی تر لە زانایان وتویانە : هەر وڵاتێك ئەحکامەکانی ئیسلام و کوفری تیادا بێت هیچ ناوێکی بە سەردا نادرێت و تێیدا دەوەستیت ...

هەندێکی تر وتوویانە : ئەحکامەکانی ئیسلام گەر زۆرینە بوو ئەوا ئەو وڵاتە بە وڵاتی ئیسلام حیساب دەکرێ هەروەها ئەگەر ئەحکامەکانی کوفر زۆرینە بوو ئەوا بە وڵاتی کوفر دادەنرێت . بڕوانە : (شرح كشف الشبهات) صالح آل الشيخ ل : (١٧٤) .

وە پێی دەوترێ : ئەگەر بە قسەی تۆ بێ کە کافرەکانی کۆن بە کافر حسێب نەکران تەنها لە بەر ئەوەی هاوەبشدانان و بێ باوەڕبوون بە پێغەمبەران و قورئان و ئینکاری کردنی زیندووبوونەوەیان کۆکردەوە لە خۆیاندا ئەی کەوابوو ئیتر چ سودێکی تێدا هەیە کە زانایان و هەموو مەزهەبەکان باسی حوکمی هەڵگەڕاوە(المُرتَد)یان کردووە کە بریتیە لەو موسڵمانەی لە دوای موسڵمان بوونی کافر دەبێتەوە ، پاشان چەندەها جۆریان تێدا باس کردووە کە هەر یەکەیان موسڵمان پێی کافر دەبێ و خوێن و ماڵی حەڵاڵ دەکات تەنانەت زانایان شتی وایان باس کردووە کە موسڵمان بیانکا وەکو ووشەیەك بە زمان بیڵێت (٦٦) بە بێ ئەوەی لە دڵیدا هەبێ یان ووشەیەك بڵێ بۆ خاتری گاڵتە.

وە دیسان پێی دەوترێ : ئەوانەی خوای گەورە لە باسیاندا دەفەرموێ : ﴿يَحْلِفُونَ بِاللّهِ مَا قَالُواْ وَلَقَدْ قَالُواْ كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُواْ بَعْدَ إِسْلاَمِهِمْ﴾ [سورة التوبة : (٧٤)] واتە : دووڕووەکان سوێند بە خوا دەخۆن کە قسەیەکی نابەجێیان نەکردووە کە چی سوێند بە خوا بەڕاستی ئەوانە درۆ دەکەن بەڵکو گوفتاری کوفر و

هەروەها شیخ (صالح آل الشيخ) لە وەڵامی پرسیارێکدا لە سەر پەیوەندی وڵاتی ئیسلام و وڵاتی کوفر بە حاکمەوە دەفەرموێت : (دارُ الكفر ودارُ الإسلام لا علاقة لـها بالحاكم قد يكون الحاكم مُسلماً والدار دار كفر مثل النجاشي في الحبشة هو مسلم وداره دار كفر ، وقد يكون الحاكم كافراً والدار دار الإسلام إذا كان حصل منه موجب للردة بشخصه فلا ارتباط بين حكم الدار والحاكم ، الحاكم إذا كفر يجب خلعه مع الأستطاعة مع القدرة يعني إذا لـم يكن له شبهة أو تأويل) بڕوانە : (شرح كشف الشبهات) ل : (١٧٦) .

شێخ (ابن العثيمين) لە پێناسەی (وڵاتی کوفر و وڵاتی ئیسلامدا)دا فەرموویەتی :

(وبلد الشرك هو الذي تُقام فيها شعائر الكفر ولا تُقام فيه شعائر الإسلام كالأذان والصلاة جماعة والأعياد والـجمعة على وجه عام شامل ، وإنَّما قلنا على وجه عام شامل ليخرج ما تقام فيه هذه الشعائر على وجه محصور كبلاد الكفار التي فيها أقليات مسلمة فإنَّها لا تكون بلاد إسلام بـما تقيمه الأقليات المسلمة فيها من شعائر الإسلام ، أمَّا بلاد الإسلام فهي البلاد التي تُقام فيها هذه الشعائر على وجه عام شامل) شرح الأصول الثلاثة ص : (١٠٦) .

واتە : وڵاتی شیرك ئەو وڵاتەیە کە دروشمەکانی بێباوەڕی بە ئاشکرا تیایدا ئەنجام بدرێت و دروشمەکانی ئیسلام وەك بانگ و نوێژی جەماعەت و جەژنەکان و جومعە کردن بە شێوەیەکی ئاشکرا و گشتی ئەنجام نەدرێت ، بۆیە وتمان بە شێوەیەکی ئاشکرا و گشتی بۆ ئەوەی ئەو جێگایانە نەگرێتەوە کە لە هەندێ وڵاتی بێباوەڕەکاندا ئەم دروشمانەی تێدا ئەنجام دەدرێت بە شێوەیەکی دیاری کراوی ناگشتی لە لایەن کەمایەتییە موسڵمانەکانەوە ، ئەم وڵاتانە بەم دروشمانەی ئەم کەمایەتییانە دەیکەن نابن بە وڵاتی ئیسلام ، وڵاتی ئیسلام ئەو وڵاتەیە کە ئەم دروشمانەی تێدا ئەنجام بدرێت بە شێوەیەکی ئاشکرا و گشتی .

(٦٦) ئەم مەسەلەیە چوار پێشەوا و زانایانی چوار مەزهەبەکان لە سەری پێکهاتوون کە کوفر جاری واهەیە بە یەك وشە دەکرێت بە بێ بیروباوەڕی دڵ ، بۆ دەرچون لە ئاینی ئیسلام بە مەرج نەگیراوە بە دڵ باوەڕی پێی هەبێت بەڵکو وشەیەك ئەڵێت بە زمانی بە بێ بیروباوەڕی دڵ بەوە کافر دەبێت یان وشەیەك دەڵێت بۆ خۆشی و گاڵتە و بە دڵیشی دڵی لەسەر دانەبەستووە ، بۆ چی ؟ چونکە پاراستنی شەریعەتی ئیسلام واجبە ، هەروەها لەبەر ئەوەی کەسێك ئەوە بکات ئەوا وازی لەو ڕێزگرتنە هێناوە ، هەندێ وشە هەن پێویستیان بە بیروباوەڕی دڵ نیە وەکو جوێن دان بە خوای گەورە یان بە پێغەمبەری خوا (ﷺ) یان جوێن دان بە خودی ئاینی ئیسلام یان وەك ئەمانە ، ئەم جۆرانە پێویستیان بە بیروباوەڕ نیە بەڵکو ئەگەر جوێنی بە خوای گەورە دا کافر دەبێت با بە بیروباوەڕ و دڵ نەبێت ، هەروەها ئەگەر جوێنی بە پێغەمبەردا (ﷺ) کافر دەبێت وەکو شێخ الإسلام ابن تيمية لە کتێبەکەیدا (الصارم المسلمون على شاتم الرسول) یەکلای کردووەتەوە . بڕوانە (شرح كشف الشبهات)ی صالح آل الشيخ ل : (١٢٩- ١٨٠) .

بێباوەڕی هات بە دەمیاندا ئەوانەی دوای موسڵمان بوونیان بێباوەڕ بوونەوە ، ئایا نەت بیستووە کە خوا بە کافری داناون هەر چەندە لە سەردەمی پێغەمبەردا (ﷺ) بوون و لە گەڵ ئەودا جیهادیان دەکرد و نوێژیان دەکرد و زەکاتیان دەدا و حەجیان دەکرد و یەکخواپەرستیان دەکرد ؟

ئەوانەی کە خوای گەورە لە باسیاندا دەفەرموێ : ﴿قُلْ أَبِاللّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنتُمْ تَسْتَهْزِؤُونَ (٦٥) لاَ تَعْتَذِرُواْ قَدْ كَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ إِن نَّعْفُ عَن طَآئِفَةٍ مِّنكُمْ نُعَذِّبْ طَآئِفَةً بِأَنَّهُمْ كَانُواْ مُجْرِمِينَ (٦٦)﴾ [سورة التوبة] واتە : پێیان بڵێ : ئایا ئێوە بە خوا و ئایەتەکانی و پێغەمبەرەکەی گاڵتەتان دەکرد ؟ ئیتر بێ سوودە پاکانە مەکەن چونکە بەڕاستی ئێوە بێباوەڕ بوون دوای ئەوەی لە ڕواڵەتدا باوەڕتان هێنابوو ئەگەر لە دەستەیەکتان خۆشببین دەستەیەکتان هەر ئازار دەدرێت چونکە بەڕاستی ئەوان تاوانبار بوون .

ئەوانەی کە خوای گەورە بە ڕاشکاوی فەرمویەتی کافر بوونەتەوە لە دوای باوەڕهێنان لە کاتێدا لە گەڵ پێغەمبەردا (ﷺ) بوون لە جەنگی (تبوك)دا ، قسەیەکیان ووت کە بۆ خاتری گاڵتە[٦٧] ووتیان ، کەوابوو بیرکەوە لەم شوبهەیە کە دەڵێن : (ئێوە موسڵمانان کافر دەکەن ئەوانەی شایەتوومان دێنن و نوێژ دەکەن و ڕۆژوو دەگرن پاشان بە باشی حاڵی ببە لە وەڵامی ئەم شوبهەیە کە بە سود ترین شتە لەوانەی لەم چەند لاپەڕەیەدا نووسراوە.

لەو بەڵگانە ئەوەی کە خوای گەورە لە (بَنِي إسرائيل) دەیگێڕێتەوە لە گەڵ ئەوەدا کە موسڵمان بوونە و زانستیان هەبووە و پیاوچاك بوون لە هەمان کاتدا بە موسایان ووتووە : ﴿اجْعَل لَّنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ﴾ [سورة الأعراف : (١٣٨)] واتە : پەرستراوێکمان بۆ دابنێ هەروەك چۆن ئەوان پەرستراویان هەیە .

وە وتەی هەندێ لە هاوەڵانی پێغەمبەر (ﷺ) کە ووتوویانە : (اجعل لنا ذات أنواط) واتە : شتێکمان بۆ دابنێ چەکەکانمانی پێدا هەڵواسین ، پێغەمبەر (ﷺ) سوێندی خوارد ئەوەی ئێوە دەیڵێن وەکو ئەوەیە کە

---

[٦٧] ئەوانە دووڕووبوون وەك خوای گەورە دەفەرموێ : ﴿يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ أَن تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِم قُلِ اسْتَهْزِؤُواْ إِنَّ اللّهَ مُخْرِجٌ مَّا تَحْذَرُونَ (٦٤) وَلَئِن سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنتُمْ تَسْتَهْزِؤُونَ (٦٥) لاَ تَعْتَذِرُواْ قَدْ كَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ إِن نَّعْفُ عَن طَآئِفَةٍ مِّنكُمْ نُعَذِّبْ طَآئِفَةً بِأَنَّهُمْ كَانُواْ مُجْرِمِينَ (٦٦)﴾ [سورة التوبة] واتە : دووڕووەکان دەترسن لەوەی سورەتێك دابەزێتە سەریان هەواڵیان بداتێ بەوەی لە دڵ و دەروونیاندایە ، پێیان بڵێ : گاڵتە بکەن ! بێگومان ئەوەی لێی دەترسن خوا هەر ئاشکرای دەکات بۆ خۆتان و بۆ خەڵکیش ، ئەی پێغەمبەر (ﷺ) کاتێك لە گوفتاری نابەجێیان ئاگادار دەبیت و لێیان دەپرسیت ئەوە خەریکی چین ؟ بێگومان دەڵێن : بەڕاستی ئێمە تەنها دەمەتەقێ و گاڵتەمان دەکرد پێیان ، بڵێ : ئایا ئێوە بە خوا و ئایەتەکانی و پێغەمبەرەکەی گاڵتەتان دەکرد ؟ بێ سودە پاکانە مەکەن و بیانو مەهێننەوە چونکە ئێوە کافر و بێباوەڕ بوونەوە دوای ئەوەی لە ڕواڵەتدا باوەڕتان هێنابوو ، ئەگەر لە دەستەیەکتان خۆش ببین (دوای تەوبەی ڕاستەقینە) دەستەیەکتان هەر ئازار دەدەین (بە هۆی کاری نابەجێیانەوە) چونکە بەڕاستی ئەوان تاوانبار و تاوانکار بوون .

ئەم ئایەتانە بەڵگەن ئەم چەند کەسە دووڕوو بوون ، بەڵگەی تەکفیر کردنیان لەم ئایەتانە بە هۆی ئەوە بوو کە گاڵتەیان کرد بە خوا و ئایەتەکانی و پێغەمبەرەکەی (ﷺ) بڕوانە : (شرح كشف الشبهات)ی صالح آل الشيخ ل : (١٨٢) ، هەروەها بڕوانە (تفسير القرطبي) : (١٩٨/٨) و (تفسير ابن كثير) : (٢/٤١١–٤١٢) .

(بَنـــي إسرائيل) ووتيان : ﴿اجْعَل لَّنَا إِلَهًا﴾[٦٨] ، بەڵام موشریکەکان شوبهەیەکیان هەیە و بـەکاری دێـنن لـەم بەسەرهاتەدا کە بریتیە لەوەی ئەوان دەڵێن : (بَنـــي إسرائيل) بە کافر نەزانراون و کافر نەبوونەوە ، هەروەها ئەوانەی ووتیان : (اجعلْ لنا ذات أنواط) بە کافر نەزانران ، کەوابوو وەڵام ئەوەیە کە بڵێـی : بەڕاسـتی (بَنـي إسرائيل) ئەوەیان نەکرد و ئەوانەش کە داوایان لە پێغەمبەر (ﷺ) کرد نەیان کرد[٦٩] ، وە هیچ جیـاوازی تێـدا نیە کە (بَنـي إسرائيل) ئەوەیان نەکرد ، ئەگـەر (بَنـــي إســرائيل) ئـەوەیان بکردایـە ئـەوا کـافر دەبـوون ، هەروەها ئەوانەی پێغەمبەر (ﷺ) قەدەغەی لێکـردن ئەگـەر گوێڕایـەڵ نەبوونایـە و ئـەو دارەیـان دانایـە دوای قەدەغەکردنی پێغەمبەر (ﷺ) ئەوا کافر دەبوونەوە ، ئێمەش ئەمەمان مەبەستە.

بەڵام ئەم بەسەرهاتە سودی ئەوەی تێدایە کە موسڵمان بەڵکو زاناش جاری واهەیە دەکەوێتە جۆرێك لـە جۆرەکانی شرکەوە کە بە خۆی نازانێ ، وە سودی ئەوەی تێدایە کە پێویستە فێر بین و خۆمان ڕزگار کـەین ، وە ئەوەمان فێر دەکات ئەوەی کە نەفامەکان دەیڵێن : (لە یەکخواپەرستی تێگەشتووین) ! بەڕاستی ئەمە لە گەورەترین نەفامی و فێڵەکانی شەیتانە ، وە سودی ئەوەی تێدایە کە ئەگەر موسڵمان نـەیزانی قسەیەکی کرد و کافر بوو وە ئاگادار کرایەوە و خێرا هەر ئەو کاتە پەشیمان بوویەوە بە کافر دانـانرێ ، وەکـو ئـەوەی (بنی اسرائیل) کردیان ، هەروەها ئەوانەی کە داوایان لە پێغەمبەر (ﷺ) کرد ، وە سودی ئەوەی تێدایـە هـەر چەندە بە کافر دانانرێ بەڵام قسەی زۆر توندی پێدەکرێ وەکو پێغەمبەر (ﷺ) کردی .

---

[٦٨] أخرجه الإمام أحمد : (٢/ ٢١٨) رقم : (٢١٧٩٧) والترمذي رقم : (٢١٨٠) وقال حديث حسن صحيح .

وتەی (اجعلْ لنا ذات أنواط) واتە کۆمەڵە کەسێك لـە هاوەڵـەکانی پێغەمبـەر (ﷺ) کـە بـە لای کۆمـەڵێکدا تێپـەڕین بینیـان چەکەکانیان هەڵدەواسن بە دارێکدا ئەو کاتە دەرچووبوون بۆ حونەین ئـەوانیش داوایـان کـرد لـە پێغەمبـەر (ﷺ) ئـەوەیان بـۆ بکـات ئەویش ئەم فەرموودەیەی فەرموو .

[٦٩] شێخ صالح آل الشيخ دەفەرموێ : (کاتێك شوێن کەوتوانی موسی داوایان کرد بتێکیان بۆ دابنێت بە کردەوە نەیان کرد موسی ـ سەلامی خوای لەسەر بێ ـ کاتێك ئەوەی قەدەغە کرد و ڕاستیی فێر کردن ، وازیان هێنا لـە داواکارییەکـەی خۆیـان و گەڕانـەوە بـۆ تەنها خوا پەرستی ...

هەروەها لە باسی هاوەڵەکانی پێغەمبەردا (ﷺ) دەفەرموێت : (هل كفر أولئك الذين قالوا تلك الكلمة ؟ قال أهـل العلـم : طلبوا شيئاً و لم يفعلوه ، فتكفير المشركين حصل بشيئين : ١ ــ بالعكوف ،

٢ ــ وبطلب البركة وبنوط الأسلحة بالشجرة ، وهذان الفعلان التكفير بهما والحكم بالشرك بـهما راجـع إلى العمل ، ولذلك من قال هذه الكلمة فإنه لا يكفر لأنه لم يفعل ، فكفرُ أولئك بالعمل وهؤلاء لم يكفروا لأنهم لم يعملوا وطلبهم أُنكر عليهم فرجعوا إلى توحيدهم فلم يحصل منهم ذلك ...) شرح كشف الشبهات : (١٨٢ــ١٨٣) .

[گومانی دەیەم]

موشریکەکان شوبهەیەکی تریان هەیە کە دەڵێن :

پێغەمبەر (ﷺ) پێی ناخۆشبوو ئوسامە ئەو کەسەی کوشت کە وتی : (**لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّه**) و پێی وت : ((أقتلته بعد أنْ قال : **لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّه** ؟))[٧٠] واتە : ئایا کوشتت دوای ئەوەی وتی : (**لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّه**) ، هەروەها فەرموودەی : ((أُمِرْتُ أنْ أُقاتِلَ الناسَ حتَّى يقولوا : **لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّه**))[٧١] واتە : فەرمانم پێکراوە لە گەڵ بێباوەڕاندا بجەنگم تا دەڵێن : (**لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّه**) ، وە چەندین فەرموودەی تر لە باسی نەکوشتنی ئەوانەی کە ئەم وشەیە بڵێن ، مەبەستی ئەو نەفامانە ئەوەیە کە هەر کەسێ (**لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّه**)ی وت ئیتر نەکافر دەبێتەوە و نەدەکوژرێ ئەگەر هەر چیەك بکات .

بەو موشریکە نەفامانە دەوترێ : ئاشکرایە پێغەمبەر (ﷺ) جەنگی لە گەڵ جولەکەدا (اليهود) کرد و کردیانی بە کۆیلە لە کاتێدا کە دەیان وت : (**لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّه**) ، وە هاوەڵەکانی پێغەمبەر (ﷺ) جەنگیان لە گەڵ (بَنـي حنيفة)دا کرد لە کاتێکدا کە شایەتیان دەدا بەوەی کە : (**لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّه ، وأنَّ مُحَمَّدَاً رَسُولُ الله** ، واتە : هیچ پەرستراوێك نیە شایستەی پەرستن بێت جگە لە خودا ، وە موحەمەدیش پێغەمبەری خوایە) ، وە نوێژیان دەکرد و خۆشیان بە موسڵمان دەزانی ، هەروەها ئەوانەی ئیمامی عەلی سوتاندنی .

وە ئەو نەفامانە دان بەوەدا دەنێن کە : هەر کەسێ ئینکاری زیندوبوونەوە بکات بە کافر دادەنرێ و دەکوژرێ هەر چەندە بشڵێ : (**لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّه**) ، وە هەر کەسێ ئینکاری شتێك لە پایەکانی ئیسلام بکات بە کافر دادەنرێ و دەکوژرێ ئەگەر چی بشڵێ : (**لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّه**) کەوابوو چۆن شایەتومان سودی بۆی نییە ئەگەر ئینکاری لقێکی دین بکات بەڵام سودی پێدەبەخشێت ئەگەر ئینکاری خواپەرستی بکات لە کاتێکدا بنچینە و سەری ئاینی پێغەمبەرانە ؟! بەڵام دوژمنانی خوا لە مانای فەرموودەکان تێنەگەیشتوون و تێشناگەن [٧٢] .

---

[٧٠] رواه البخاري رقم : (٤٢٦٩) و (٦٨٧٢) ومسلم رقم : (٩٦) .

[٧١] رواه البخاري رقم : (١٣٩٩) و (٦٩٤٢) و (٧٤٨٤) ومسلم رقم : (٢٠) و (٢١) .

[٧٢] دانەر ـ ڕەحمەتی خوای لێبێت ـ دەفەرموێ : (تێنەگەیشتوون وتێشناگەن) :

بڕگەی (تێنەگەیشتوون) واتە : لە مانای فەرموودەکان تێنەگەیشتوون و بەلایشیدا نەڕۆشتوون چونکە لاسایی کوێرانە و وشکێتی لە بیرکردنەوە چاوی کوێر کردوون .

ئەما بڕگەی (تێشناگەن) : چونکە بیدعە ئەگەر لکا بە دڵەوە زۆر قورسە خاوەنی لە دەستی ڕزگاری ببێت وەك پێغەمبەر (ﷺ) دەفەرموێ لە فەرموودیەکی (صحیح)دا دەفەرموێ : ((أنه سيخرج في أمتي أقوام يتجارى بهم تلك الأهواء كما يتجارى الكلبُ بصاحبه)) وقال عمرو: ((الكلب بصاحبه لا يبقى منه عرق ولا مفصل إلاَّ أدخله)) روه أبوداود رقم : (٤٥٨٦) وأحمد : (١٠٢/٤) وصححهُ الإمام الألباني في سلسلة الأحاديث الصحيحة رقم : (٢٦٤) .

واتە : لە ئوممەتی مندا تاقمانێك دروست دەبن هەواوئارەزوو لە لەش و دڵیاندا دەگەڕێت وەك چۆن نەخۆشی (سەگەناز) بە هەموو لەشدا دەگەڕێت . (عەمر) وتی: نەخۆشی (سەگەنازی) هیچ دەمار و جومگەیەك ناهێڵێت واتە دەچێتە هەمووی . =

(سەگەنازی) ناوی نەخۆشییەکە کە لە ئەنجامی گەستنی سەگی هاردا توشی مرۆڤ دەبێت .

بەڵام فەرموودەکەی ئوسامە کە پیاوێکی کوشت کە بانگەشەی ئیسلامی دەکرد ، چونکە ئوسامە وای دەزانی ئەو بانگەشەیە ناکات تەنها لە ترسی خوێن وماڵیدا نەبێت ، هەر کەس ئەگەر موسڵمان بوونی خۆی ئاشکرا کرد ئەوا واجبە دەست لە خوێن و ماڵی هەڵبگیرێ هەتاوەکو شتێکی لێ دەوەشێتەوە کە پێچەوانەی موسڵمان بوونەکەی ببێت ، هەر لەم باسەدا خوای گەورە ئەم ئایەتەی دابەزاندووە کە دەفەرموێ : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ فَتَبَيَّنُواْ﴾ [سورة النساء : (٩٤)] .

واتە : ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە کاتێك دەرئەچن بۆ ڕاگەیاندنی ئیسلام و جیهاد لە پێناوی خوادا وردبین بن و دورەپەرێز بن لە هەڵەشەیی و پەلە کردن ، ﴿تَبَيَّنُـــواْ﴾ واتە : (تَثَبَّتُـــوا) واتە تیایدا بوەستن هەتاوەکو موسڵمان لە کافر جیادەکرێتەوە ، کەوابوو ئەم ئایەتە دەبێتە بەڵگە لەسەر ئەوەی کە پێویستە دەستی لێهەڵبگیرێ و تیایدا بوەستی ، دوای ئەوە ئەگەر شێتێکی لێ دەرکەوت کە پێچەوانەی ئیسلام بوو دەکوژرێ لە بەر ئەم فەرموودەیەی خوای مەزن کە دەفەرموێت : ﴿فَتَبَيَّنُواْ﴾ گەر بێت و نەکوژرێ ئەگەر ووتی ئەوا تیادا وەستان و (تَثَبُّت) هیچ مانایەکی نابێ .

لێرە پرسیارێك دێتە ئاراوە : ئایا نەیارەکان کە تێناگەن لە حەق ئایا بیانوویان لای خوا دەمێنێت ؟

لە وەڵامدا نەخێر ، چونکە تێگەیشتن لە بەڵگە مەرج نیە بۆ تەکفیر کردن ، کاتێ ئەڵێین : تێگەشتن مەرج نیە هەڵبەتە مەبەستمان لەم جۆرە تێگەشتنە جۆری تێگەیشتن لە زمان نییە ، چونکە ئەگەر کەسێك زمانی عەرەبی نەزانێت لە قورئان وفەرموودە تێناگات ، کە تۆ بەڵگەی بۆ بێنیت لە قورئان و فەرموودە و ئەویش تێناگات ئەمە نابێتە بەڵگە و پێی ناوترێت (إقامة الـــحجة) کەوابوو کام تێگەیشتن مەرج نییە ؟ بەڵێ ئەوەی کە مەرج نیتە بریتییە لە تێگەیشتنێك کە وەڵام بداتەوە و ببێتە بەڵگەی ڕاجح لای ئەو ، چونکە خوای گەورە دەفەرموێ : ﴿إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ﴾ [ســورة الكهــف : (٥٧)] واتە : بەڕاستی ئێمە پەردەمان هێناوە بە سەر دڵیاندا تا لە ئایەتەکانی ئێمە تێنەگەن ، هەروەها دەفەرموێ : ﴿وَكَانُوا لَـــا يَـــسْتَطِيعُونَ سَمْعًا﴾ [سورة الكهف : (١٠١)] واتە : نەیاندەتوانی ئایەتەکانی خوا ببیستن کە دەیانیگەیاند بە ئیمان لە بەر ئەوەی ڕقیان بوو لە قورئان و پێغەمبەر (ﷺ) ، چونکە ڕق لە دڵ ناتوانێت گوێ بگرێت بۆ فەرمایشتی ئەو کەسەی ڕقیلێیەتی .

ئەم موشریکانە گوێڕاناگرن بۆ سود و کەڵك وەرگرتن با بە گوێش ببیستن یان لە ئایەتێکی تردا دەفرموێ : ﴿مَا يَأْتِيهِم مِّن ذِكْرٍ مِّن رَّبِّهِم مُّحْدَثٍ إِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ﴾ [سورة الأنبياء : (٢)] واتە : هیچ یادەوەریەکی تازەیان لە لایەن پەروەردگاریانەوە بۆ نایەت کە ئەوان گوێ بیستی نەبوون و لەو کاتەدا یاری و گەمەی پێنەکەن .

وە لە کاتێکدا گوێش ڕادەگرن بە گوێ بەڵام بەدڵ نییە .

کەوابوو بە کورتی تێگەشتنی تەواوی بەڵگەکان بۆ دوژمنان نابێتە بیانوو بۆیان کاتێ ئەمە ئەڵێین مەبەستمان ئەوە نییە کە نەیارەکان لە دڵدا ئەوەیان بۆ دروست ببێت کە خۆیان لە سەر ناحەقن و هیچ بەڵگەیان پێ نییە ، تەنها ئەوەندە بەسە لەمانای ئایەت و فەرموودەکان تێبگەن باوەڕ دەکەن یان نا ئەوە نابێتە بیانوو .

دوای ئەم ڕون کردنەوەیە بۆت دەر ئەکەوێ کاتێك شێخ دەفەرموێ : (ولَنْ يفهموا) واتە : (تێشناگەن) واتە لەبەر ئەوەی دڵیان بە خۆشەویستی شیرك و بیدعە ئاوێتە بووە . بڕوانە : (شرح كشف الشبهات)ی صالح آل الشيخ ل : (١٩٤ ـ ١٩٥) .

هەروەها فەرموودەی دووەم و ئەوانەی وەك ئەم فەرموودەیەن واتاكەی ئەوەیە ـ وەك باسمان كرد ـ هەر كەس موسڵمانێتی و خواپەرستی خۆی ئاشكرا بكات پێویستە وازی لێبهێنن مەگەر شتێكی لێ بەدەركەوێت كە دژی ئەو موسڵمانبونەی بێت .

بەڵگەش لە سەر ئەمە ئەوەیە پێغەمبەری خوا (ﷺ) كە فەرموویەتی : ((أقتلته بعد أنْ قال : **لا إلَـهَ إلاَّ اللَّـه** ؟)) واتە : ئایا كوشتت دوای ئەوەی وتی : (**لا إلَهَ إلاَّ اللَّه**) ؟ هەروەها فەرموویەتی : ((أُمِرْتُ أنْ أُقاتِلَ النـاسَ حتَّى يقولوا : **لا إلَهَ إلاَّ اللَّه**)) واتە : فەرمانم پێكراوە لە گەڵ بێباوەڕاندا بجەنگم تا دەڵێن : (**لا إلَـهَ إلاَّ اللَّـه**) ، هەر ئەو پێغەمبەرەیە (ﷺ) كە سەبارەت بە خەوارج فەرموویەتی : ((أينما لقيتمـوهم فـاقتلوهم)) .. ((لَـئِن أدركتهم لأقتلنَّهم قتلَ عادٍ))[٧٥] .

واتە : لە هەر كوێدا پێیانگەیشتن بیانكوژن ئەگەر من گەیشتمە ئەو كاتە دەیانكوژم و لە ناویان دەبەم هەر وەك چۆن خوای گەورە نەتەوەی (عاد)ی لەناو برد ، لە كاتێكدا ئەوان لە هەموو كەس پەرستش و تەهلیل و تەسبیحاتیان زیاتر بوو[٧٦] ، تەنانەت هاوەڵان نوێژی خۆیانیان لەوان بەكەمتر دەزانی ، وە ئەوان لە هاوەڵانەوە فێری زانست بووبوون ، كە چی ئەو (**لا إلَهَ إلاَّ اللَّه**) ووتن و زۆری عیبادەت و خۆ بە موسڵمان زانینە سودی پێنەگەیاندن كاتێك پێچەوانەكردنی (مُخالفة) شەریعەتی ئیسلامیان لێدەركەوت .

هەروەها ئەوەی باسمان كرد لە جەنگین لە گەڵ جولەكەدا ، وە جەنگی هاوەڵان لە گەڵ (بَنـي حنيفة)دا ، هەروەها پێغەمبەری خوا (ﷺ) ویستی لە گەڵ (بَنـي الـمصطلق)دا بجەنگێ كاتێك كابرایەك هەواڵی پێدا كە ئەوان زەكات نادەن تاوەكو خوای گەورە ئەم ئایەتەی دابەزاند كە دەفەرموێ : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُـوا إِن

---

[٧٥] برگەیەی : ((**أينما لقيتموهم فاقتلوهم**)) رواهُ البخاري : (٦٩٣٠) ومسلم : (١٠٦٦) من حديث علي بن أبي طالب (رضي الله عنه) .

بەڵام برگەیەی : ((**لَئِن أدركتهم لأقتلنَّهم قتلَ عادٍ**)) رواهُ البخاري : (٣٣٤٤) ومسلم : (١٠٦٤) من حديث أبـي سعيد الـخدري (رضي الله عنه) .

[٧٦] ڕون كردنەوە :

١ ـ مەرج نییە هەر تاقمێك جەنگی لە گەڵدا بكرێت حوكمی كافر بوونی بەسەردا بدرێت ، چونكە جاری واهەیە حوكمی كوفری بەسەردا دەدرێت بەڵام جەنگی لە گەڵدا ناكرێت ، جاری واش هەیە جەنگی لە گەڵدا دەكرێت كافریش نییە وەك (خـوارج) ، ئەم تاقمە تكفیر ناكرێت چونكە پرسیاركراوە لە ئیمامی عەلی ـ خوای لێ ڕازی بێت ـ دەربارەی ئەوان : ئایا كافرن ؟ ئەویش فەرمووی : ئەوان لە كوفر ترسان هەڵهاتوون ، لە ئیمامی (أحمد)ەوە ـ ڕەحمەتی خوای لێبێت ـ دوو ڕیوایەت لەسەریان هەیە ڕای پەسەند و پشت ڕاست ئەوەیە كە تەكفیری نە كردوون .

٢ ـ ئەوەی كە قوتابی هاوەڵان بووە بە چاك حیساب ناكرێت چونكە قوتابێتی شتێكە و مانەوە لەسەر **ڕێگای ڕاست** شتێكی ترە ، بەڵكو (عبد الرحمن ابن ملجم) بكوژی ئیمامی عەلی ـ خوای لێ ڕازی بێت ـ لە مەدینە یەكێك بوو لەو كەسانەی كە قورئانی چاكتر دەزانی و عیبادەتی زۆر تر بوو پیاوچاكتر بوو تا لە سەردەمی ئیمامی عوسماندا بیدعە و شوبهەكان لاڕێیان كرد پاشان ئیمامی عەلی كوشت ، بۆیە تەنها خوێندنی زانستی شەرعی لای كەسێك كە لەسەر ڕێگای ڕاستە مانای وانیە قوتابییەكەش لەسەر حەق بێت لە هەموو كاتێكدا چونكە مامۆستاكە هەموو كاتێك نابێتە حوكم بە سەر قەتابییەكەوە ، چەندین كەس هەبوون كە ئەهلی سوننە فێری كردن دوایی لە گەڵ ئەهلی بیدعەدا ڕۆشتن و لاڕێبوون ... لە كتێبی (شرح كشف الشبهات)ی صـالح آل الـشيخ ل : (١٩٩) وەرگیراوە .

جَاءكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ﴾ [سورة الحجرات : (٦)] واتە : ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە ئەگەر کەسێکی متمانەپێنەکراو هەواڵێکی بۆ هێنان خێرا بڕوای پێ مەکەن بەڵکو سەرنج بدەن و لێی بکۆڵنەوە تا بۆتان ڕون دەبێتەوە نەوەکو ئازار و ناخۆشی و گێروگرفت بۆ خەڵکی دروست بکەن بە نەزانی جا دوایی پەشیمان ببنەوە لەو کارەی کە پێی هەستاون ، لە کاتێکدا ئەو کەسە درۆی بۆ کردن ، هەموو ئەمانە بەڵگەی ئەوەیان تێدایە کە مەبەستی پێغەمبەر (ﷺ) لەم فەرموودانەدا کە ئەو موشریکە نەفامانە دەیکەنە بەڵگە ئەوەیە کە باسمان کرد .

[گومانی یازدەهەم]

شوبهەیەکی تریان ئەوەیە کە : پێغەمبەر (ﷺ) باسمان بۆ دەکات کە لە ڕۆژی قیامەتدا هاوار دەبەن بۆ لای ئادەم و داوای لێ دەکەن شەفاعەتیان بۆ بکات پاشان بۆ لای نوح و پاشان بۆ لای ئیبراهیم و پاشان بۆ لای موسا و پاشان بۆ لای عیسا ، ئەمانە هەموویان نەتوانینی خۆیان دەردەبڕن ، لە کۆتاییدا دێنە لای پێغەمبەری خۆمان (ﷺ) ، ئەڵێن : کەوابوو ئەمە دەبێتە بەڵگە لە سەر ئەوەی هاوار بردن بۆ لای جگە لە خوا شیرك نیە[٧٧] !

وەڵامیش ئەوەیە کە بڵێین : پاکی و بێگەردی بۆ ئەو خوایەی مۆرکی ڕەشی داوەتە سەر دڵی دوژمنانیدا چونکە ئێمە ئینکاری هاوار بردن و داوای کۆمەکی کردن لە دروست کراوەکان ناکەین لەوانەی توانایان هەبێ بە سەریدا وەك خوای گەورە لە بەسەرهاتی موسادا دەفەرموێ : ﴿فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِي مِن شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ﴾ [سورة القصص : (١٥)] واتە : ئەوەی خزمی خۆی بوو موسای بینی هاواری لێکرد کە فریای بکەوێت و زاڵی بکات بە سەر دوژمنەکەیدا ، وە هەروەك چۆن مرۆڤ لە کاتی جەنگ و لە شتی تردا داوای کۆمەکی لە هاوەڵەکانی دەکات لە شتانێکدا کە لە توانای ئادەمیزاددا هەبێ ، وە ئێمە ئینکاری ئەو داوای کۆمەکی و یارمەتی کردنەمان کردووە کە لە پاڕانەوەی گۆڕی پیاوچاکاندا ئەنجامی دەدەن ، یان لە کات و شوێنێکدا کە خۆیان ئامادە نین لە شتانێکدا کە لە توانای کەسدا نیە تەنها خوا نەبێ .

ئەگەر ئەو شتانەت بۆ سەلمێنرا ئەوا بۆت دەردەکەوێ کە ئەو خەڵکە لە ڕۆژی قیامەتدا داوای کۆمەکی لە پێغەمبەران دەکەن ئەیانەوێ پێغەمبەران داوا لە خوا بکەن کە خوای گەورە موحاسەبەی خەڵکی دەست پێ بکات بۆ ئەوەی ئەهلی بەهەشت ئیسراحەت بکەن لە ناڕەحەتی ئەو مەوقیفە ، ئەمەش شتێکی دروستە لە دونیا و قیامەتدا ، ئەوەش بە شێوازێك دەبێ بچیتە لای پیاوێکی (صاڵحی) زیندوو کە لە گەڵت دابنیشێ و گوێی لە قسەکانت هەبێ و تۆش پێی بڵێی : لای خوا بۆم بپاڕێرەوە ، وەکو چۆن هاوەڵەکانی پێغەمبەر (ﷺ) داوایان لە

---

[٧٧] ئەمەش شوبهەیەکی ترە موشریکەکان دەیکەنە بەڵگە ! تەنانەت خۆیان بە موسڵمان و دۆستی خوای گەورە دەزانن ! ئەڵێن : ئەوەتە خەڵکی لە ناڕەحەتی ڕۆژی قیامەتدا داوای کۆمەکی لە پێغەمبەران دەکەن ، وە بۆ ئەوەی دیوارەکەیان تەواوکەن ئەڵێن : پێغەمبەران کە مردوون بەڵام لە گۆڕەکانیاندا زیندوون وەکو ژیانی ڕۆژی دوایی ، ئێمەش ئەڵێین : ڕاستە زیندوون بەڵام نەك وەك ئەم ژیانەی دونیا ئەو ژیانەی ناو گۆڕ ئێمە نازانین چۆنە و جیاوازە لەم دونیایە ، بەڵام لە قیامەتدا ئەوان ئەتوانن پاڕانەوە بکەن بە بەڵگەی شەرعی بەڵام لە گۆڕدا هیچ بەڵگەیەك نییە ، ئەنجا داوای کۆمەکی کردن هاوەڵان نەیانکردووە .

پێغەمبەر (ﷺ) دەكرد كە بۆیان بپاڕێتەوە لە كاتێكدا كە لە ژیاندا مابوو بەڵام دوای مردنی (حاشا) كە شتی وایان كردبێ لە پەنای گۆڕەكەیدا (ﷺ) ، بە هیچ شێوەیەك شتی وایان نەكردووە ، بەڵكو پێشینان (سەلەف) ئینكاری ئەوەیان كردووە و بواریان نەداوە بە كەسێك كە لە پەنای گۆڕەكەیدا لە خوا بپاڕێتەوە چ جای داوا لە خودی پێغەمبەر (ﷺ) بكات دایك و باوكم بە قوربانی بێت .

[گومانی دوازدەهەم]

وە شوبهەیەكی تر لە شوبهەكانیان بریتیە لە : بەسەرهاتی پێغەمبەر ئیبراهیم ـ سەلامی خوای لە سەر بێ ـ كە ئەو كاتەی خرایە ناو ئاگرەكەوە (جبریل) هات و لە ئاسمانەوە پێی فەرموو : ئایا هیچ پێویستەییەكت بە من نیە بۆت ئەنجام بدەم[٧٨] ؟ پێغەمبەر ئیبراهیم ـ سەلامی خوای لە سەر بێ ـ لە وەڵامدا فەرمووی : هیچ پێویستییەكم بە تۆ نییە .

ئەڵێن : ئەگەر داوای كۆمەكی كردن و یارمەتی دان شیرك بوایە ئەوا (جبریل) بۆ ئیبراهیمی دەرنەدەبڕی و نەیدەوت پێویستیت هەیە بە من؟

وەڵامی ڕاستیش ئەوەیە : ئەم شوبهەیەش وەك شوبهەی یەكەمە چونكە (جبریل) شتێكی بو ئیبراهیم خستە ڕوو بۆ ئەوەی سودی پێبگەیەنێت كە توانای بەسەریدا دەشكێ و خوای گەورەش لە وەسفیدا دەفەرموێت : ﴿شَدِيدُ الْقُوَى﴾ [سورة النجم : (٥)] واتە : جبریل فریشتەی خاوەن هێز و توانایەكی زۆرە ، ئەگەر خوا ڕێی بدایە بە (جبریل) ئاگری ئیبراهیم و دەور و بەریشی لە زەوی و شاخەكان ببات و فڕێ بداتە خۆرهەڵات یان خۆرئاوا ئەوا دەیكرد زۆر بە ئاسانی ، وە ئەگەر خوای گەورە فەرمانی بكردایە بە (جبریل) كە ئیبراهیم ـ سەلامی خوای لە سەر بێ ـ دوور بخاتەوە و لە شوێنێكی دور لە موشریكەكان دایبنێ ئەوا زۆر بە ئاسانی دەیكرد ، وە ئەگەر فەرمانی بكردایە كە بەرزی بكاتەوە بۆ ئاسمان ئەوا دەیكرد ، ئەو شوبهەیەش وەكو كابرایەكی دەوڵەمەند وایە كە ماڵ و سامانێكی زۆری هەبێ و كابرایەكی هەژار و دەست كورت ببینێ و پێی ڕابگەیەنێ كە ئەمەوێ لەم ماڵەی خۆم ئەوەندە قەرز و بەخشینت بدەمێ كە بتوانی پێداویستیەكانی خۆتی پێ تەواو بكەیت ، بەڵام كابرای هەژار قایل نەبێ و لە سەر هەژاری ئارام بگرێ بەڵكو خوای گەورە خۆی ڕۆزیەكی بۆ بنێرێ كە منەتی هیچ كەسێكی تێدا نەبێ ، كەوابوو ئەم كۆمەكی كردنە زۆر دوورە لەوەی تر كە پەرستنە و هاوبەشی دانانە بۆ خوا ئەگەر بفامن و تێ بگەن ؟

---

(٧٨) روى ابن كثير هذا الأثر في (البداية والنهاية) : (١/ ١٦٤) في قصة إبراهيم ــ عليه السلام ــ والطبري في تفسيرهِ : (٤٥/١٧) والبخاري في التاريخ : (١٤٨/١) وأبو نعيم في الحلية : (٢٠/١) والبيهقي في شعب الإيمان : (١٠٧٧) .

لكن هذا الأثر لا يثبت بسنَدٍ صحيح ولا ضعيف ، ذكرهُ الإمام الألباني في كتابهِ العُجاب "سلسلة الأحاديث الضعيفة والموضوعة" رقم : (٢١) وقال : **لا أصلَ لـهُ .**

موشریكەكان ئەڵێن : ئەگەر داوای كۆمەكی كردن شیرك بووایە جیبریل نەیدەخستە ڕوو بۆ ئیبراهیم ـ سەلامی خوای لێبێت ـ ، دەبینیت ئەم بەڵگە خوازیانەی ئەوان لە شوێنی خۆیدا نییە و ئێمە مەبەستمان لەم قەدەغە كردنە داوای كۆمەكی كردنە لە مردووەكان و ئەوانەی نادیار و توانایان نییە نەك كەسی ئامادە و بە توانا ، ئەمەش ـ ئەگەر صەحیح بووایە ـ دەبووە بەڵگە بەسەریانەوە چونكە جیبریل ـ سەلامی خوای لێبێت ـ زیندووە و بە توانایە ، ئەمە بزانە زۆر گرنگە .

[کۆتایی]

کۆتایی باسەکانمان دێنین بە مەسەلەیەکی زۆر گەورە و گرنگ کە دەبێتە مایەی ئەوەی ئەوانەی پێشوو بە جوانی ڕونببێتەوە و تێگەشتن لێی ئاسان ببێت ، بەڵام ئەم مەسەلەیە بە تایبەت و تەنها باسی دەکەین لە بەر پلە و پایە و زۆری هەڵە کردن لەم مەسەلەیەدا ، بۆیە ئەڵێین :

جیاوازی لەوەدا نیە کە یەکخواپەرستی ئەبێ بە دڵ و زمان و کردار[٧٩] ئەنجام بدرێ گەر هات و یەکێك لەمانە نوقستان بوو ، ئەو کابرایە بە موسڵمان حسێب ناکرێ ئەگەر چی یەکخوا پەرستی بزانێ بەڵام کردەوەی پێ نەکات ئەوا بە کەسێکی کافری سەرسەخت دەژمێردرێ ئەم کوفرەشی وەکو کوفری فیرعەون و ئیبلیسە و ئەوانەی وەك ئەم دوانە وان[٨٠] .

---

[٧٩] کاتێ دەفەرموێ جیاوازی نییە واتە لای ئەهلی سوننەو جەماعە ، چونکە **ئیمان** لای ئەهلی سوننە و جەماعە بریتییە : (**لە بیروباوەڕی دڵ و وتەی زمان و کردەوەی ئەندامەکان**) ، پێویستە ئەم سێیە هەبن تاکو ئادەمیزاد موسڵمان بێت ، پێویستە بە دڵی خواپەرست بێ ، بە زمانی خواپەرست بێ ، بە کردەوەکانی خواپەرست بێ ، هەریەك لەمانە نەما ئەوا ئەو کەسە موسڵمان نییە بە کۆڕای زانایان ، بۆ نمونە ئەگەر بە زمانی شایەتومانی هێنا بەڵام بە دڵ باوەڕی نەبوو ئەوا هیچ سودێکی نییە ، یان ئەگەر بە دڵی باوەڕی هەبوو وە بە کردەوەش بەڵام بە زمانی شایەتوومانی نەهێنا هیچ سودی بۆی نییە .

[٨٠] چونکە فیرعەون بە دڵ باوەڕی بە یەکخواپەرستی هەبوو ، وە باوەڕی هەبوو ئەوەی کە پێغەمبەر موسا هێناویتی ڕاستە ، بەڵام بە کردەوە کاری پێ نەکرد و لە ڕواڵەت دژی وەستا و لە بەر خۆبەگەورە زانین نکوڵی کرد وەك خوای گەورە دەفەرموێت : ﴿وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ﴾ [سورة النمل : (١٤)] واتە : فیرعەن و شوێنکەوتوانی بە زمان نکوڵی ئایەتەکانی خوایان کرد بۆ پێغەمبەر موسا لە کاتێکدا لە ناخی دەرونیانەوە دڵنیا بوون کەوا ڕاستە ئەمەش لە بەر ئەوەی بتوانن ستەم بکەن و خۆیان بەرزڕاگرن بە سەر حەق و کەسانی ترەوە بڕوانە و سەرنج بدە و بزانە دوا ئەنجامی تاوانباران و گەندەڵکاران چۆن بوو .

پێغەمبەر موسا ـ سەلامی خوای لێبێت ـ بە فیرعەوتی گوت : ﴿لَقَدْ عَلِمْتَ مَا أَنزَلَ هَؤُلاء إِلاَّ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ بَصَآئِرَ﴾ [سورة الإسراء : (١٠٢)] واتە : سوێند بە خوا ئەی فیرعەون تۆ چاك زانیوتە کە ئەو ئایەتانە کەس داینەبەزاندوون جگە لە پەروەردگاری ئاسمانەکان و زەوی نەبێت بۆ ئەوەی بەرچاو ڕونکەرەوە بێت و خەڵکی بە ڕۆشنی حەق و ناحەق ببێنن و لە یەکی جیابکەنەوە .

کەوابوو ئەمە بەڵگەیە لە سەر ئەوەی فیرعەون بە دڵ باوەڕی هەبووە بەوەی کە موسا هەواڵی پێ داوە بەڵام لە ڕواڵەتدا لە بەر خۆبەزلزانین و بۆ ئەوەی بتوانێت ستەم بکات و خۆی بەرزڕاگرێت بە سەر حەق و شوێنەکەوتوانی حەقەوە نکوڵی دەکرد .

هەروەها (ئیبلس)یش لە دڵەوە باوەڕی بە خوا هەبووە و حەقی دەزانی وەك ووتویەتی : ﴿فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ [سورة ص : (٨٢)] واتە : سوێند بە گەورەیی و دەسەڵاتی تۆ خوایە دەبێت هەموویان گومڕابکەم ، هەروەها ووتویەتی : ﴿رَبِّ بِمَآ أَغْوَيْتَنِي لأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الأَرْضِ وَلأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ [سورة الحجر : (٣٩)] واتە : پەروەردگارم بە هۆی ئەوەی گومڕات کردم منیش لە سەر زەویدا تاوانەکانیان بۆ دەڕازێنمەوە و هەموویان گومڕادەکەم ، بەڵام شەیتان ملکەچی نەنواند بۆ فەرمانی خوای گەورە بەڵکو لە بەر خۆبەگەورە زانین ڕووبەڕووی فەرمانەکە وەستا و خۆیگرتەوە لە پەیڕەوکردنی ، خوای گەورە دەفەرموێت : ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلاَئِكَةِ اسْجُدُواْ لآدَمَ فَسَجَدُواْ إِلاَّ إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾ [سورة البقرة : (٣٤)] واتە : وتمان بە فریشتەکان سوژدە ببەن بۆ ئادەم ئەوانیش هەموویان سوژدەیان برد تەنها شەیتان (**إِبْلِيس**) نەبێت خۆیگرتەوە و خۆی بەگەورە زانی و یەکێك بوو لە بێباوەڕان .

لەم مەسەلەیەدا زۆر لە خەڵکی بەهەڵەدا دەچن ، ئەڵێن : بەڵێ ئەم بۆچونە ڕاستە و ئێمە تێدەگەین و شایەتی ڕاستێتی بۆ دەدەین ، بەڵام ناتوانین بیکەین[٨١] ، وە لای خەڵکی وڵاتەکەمان کەس بەڕەوا نازانانرێت تەنها ئەوانە نەبێت کە لە گەڵیاندا گونجاون ، وە ئەگەر بەڕەوای بزانن ئەنجا ئێمە دەتوانین بە کردەوە وا بکەین ، ئەمە و چەندین بیانوی تر ، ئەم هەژارە نازانێت زۆربەی پێشەوایانی بێباوەڕی حەق دەناسن ، بەڵام وازیان لێهێناوە لە بەر چەند بیانویەك ، وەك خوای گەورە دەفەرموێ : ﴿اشْتَرَوْاْ بِآيَاتِ اللّهِ ثَمَنًا قَلِيلاً﴾ [سورة التوبة : (٩)] واتە : ئەوانە بە ئایەتەکانی خوا پارە و دەستمایەیەکی کەمی دونیایان کڕی و گۆڕییانەوە ، هەروەها چەندین ئایەتی تر وەك : ﴿يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءهُمْ﴾ [سورة البقرة : (١٤٦)] واتە : ئەهلی کیتاب پێغەمبەر (ﷺ) دەناسن هەروەك چۆن نەوەکانی خۆیان دەناسن .

بەڵام ئەگەر کەسێك کردەوەی کرد بە یەکخواپەرستی (کردەوەی ئاشکرا) و نەیزانی چیدەکات و بە دڵ باوەڕی پێی نەبوو ، ئەوە دوڕوە و لە کەسی کافر خراپترە ، خوای گەورە دەفەرموێ : ﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَن تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا﴾ [سورة النساء : (١٤٥)] واتە : بەڕاستی دووڕووەکان لە چینی هەرە خواری ناو دۆزەخدان و هەرگیز بۆ ئەوان پشتیوانێك دەست ناکەوێت .

ئەم مەسەلەیە[٨٢] بابەتێکی درێژ و مەزنە ، بۆت دەردەکەوێت ئەگەر تێبفکریت لە هەڵوێستی خەڵکانی دەوروپشتت ، دەبینیت کەسی وا هەیە حەق دەناسێت ، بەڵام کردەوەی پێ ناکات لە ترسی لە دەستدانی هەندێك لە دونیا یان پلە و پایە یان بۆ خۆ پاراستن لە شەڕی کەسێك ، هەروەها کەسی وا هەیە دەبینی کردەوەی پێ دەکات بە ڕواڵەت ، بەڵام بە دڵ نا ، ئەگەر پرسیاری لێبکەیت دەربارەی بیروباوەڕی بۆ ئەم شتە کە دەیکات ، کەچی نایزانێت .

بەڵام تۆ ئەی قوتابی عیلم پێویستە مانای ئەم دوو ئایەتە لە قورئاندا بزانیت :

وە بە هەمان شێوە کافرەکانی قورەیش خوای گەورە دەربارەیان فەرموویەتی : ﴿قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لاَ يُكَذِّبُونَكَ وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللّهِ يَجْحَدُونَ﴾ [سورة الأنعام : (٣٣)] واتە : بەڕاستی چاك دەزانین کە گوفتاری نادروستی خوانەناسان غەم و پەژارەت بۆ پەیدا دەکات چونکە بەڕاستی ئەوانە وەنەبێت تۆ بە درۆزن بزانن بەڵکو ستەمکاران هەر دان نانێن بە ئایەت و فەرمانەکانی خوا و ئینکاری دەکەن .

[٨١] چونکە زاناکانیان بەڕەوای نابینن ، لەم قسەیەوە بۆمان ڕوندەبێتەوە بەناو زاناکان هۆکارن بۆ گومڕا کردنی خەڵك چونکە زۆرینەی خەڵك لاسایی دەکات و بە ژیری و زانست شتەکان وەرناگرێت ، وە ئەگەر ئەوانیش گومڕا بوون ئەوا خەڵکیش گومڕا دەبێت ، بۆیە پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرموویەتی : ((إنَّما أخافُ على أمتي الأئمة المُضلِّين)) صحيح سنن الترمذي رقم : (٢٢٢٩) واتە : بەڕاستی ترسم لە سەر ئوممەتەکەم هەیە بە هۆی پێشەوا گومڕاکارەکانەوە .

[٨٢] مەبەستمان لەم مەسەلەیە بریتییە لە (خواپەرستی کە پێویستە بە دڵ و زمان و کردەوە بێت) ، شێخ ئەفەرموێ : ئەگەر سەرنجی خەڵك بدەیت و بتەوێت خەڵکی ئەو سێ شتە کۆبکەنەوە لە خۆیاندا دەبینیت زۆربەی خەڵك هەمووی بە یەکەوە ناکەن ، یەکێکی دەکەن یان دووانی دەکەن ، حەق دەناسێ بەڵام لە ترسی لە دەست چوونی هەندێ لە سامانی دونیا واز لە کردنی ئەوەی دەیزانێت دێنێت تەنانەت نەك لە ترسی هەژاری بەڵکو کەمبوونەوەی سامانی دونیا .

یەکەمیان : ئەوەی کە لە پێشدا باسمان کرد کە خوای گەورە دەفەرموێت : ﴿لاَ تَعْتَذِرُواْ قَدْ كَفَرْتُم بَعْدَ إِيـمَانِكُمْ﴾ [سورة التوبة : (٦٦)] واتە : پاساو مەهێننەوە بێباوەڕ بوونەوە دوای باوەڕبونتان ، ئەگەر ئەوە زانرا و ساغکرایەوە کە هەندێ هاوەڵی پێغەمبەر (ﷺ) ئەوانەی بەشداری غەزای ڕۆمیان لە گەڵ پێغەمبەردا (ﷺ) کرد کافربونەوە بە هۆی وشەیەك کە بە گاڵتەوە وتیان ئەو کاتە بۆت ڕوندەبێتەوە کەسێك بە زمانی کوفر دەکات یان بە کردەوە کوفر دەکات لەترسی لە دەستدانی سامان یان پلە و پایە یان لە بەر دڵڕاگرتنی کەسێك ، هەموو ئەمانە گەورە ترن لە وشەیەك کە کوفر بێت بە گاڵتەوە بیڵێت .

دووەمیان : ئایەتی : ﴿مَن كَفَرَ بِاللّهِ مِن بَعْدِ إيمَانِهِ إِلاَّ مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالإِيمَانِ وَلَكِن مَّن شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِّنَ اللّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (١٠٦) ذَلِكَ بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّواْ الْحَيَاةَ الْدُّنْيَا عَلَى الآخِرَةِ (١٠٧)﴾ [سورة النحل] واتە : ئەو کەسەی پاشگەز ببێتەوە لە خوا ناسی دوای باوەڕ هێنانی جگە لەوانەی ناچاردەکرێن ووشەی کوفر بێت بە سەر زاریاندا لە کاتێکدا دڵیان پڕە لە ئیمان بەڵام ئەو کەسەی دڵی بە کوفر و بێدینی خۆش کردبێت ئەوانە خەشم و قینی خوایان لە سەرە و سزای گەورە و سەخت و دژواریان بۆ هەیە ئەو خەشم و قینەش لە بەر ئەوەیە چونکە بەڕاستی ئەوانە ژیانی دونیایان خۆش ویستووە تا ژیانی دواڕۆژ ، دەبینیت خوای گەورە بیانوی لەوانە قەبوڵ نەکرد تەنها کەسێك نەبێت بە زۆر پێی بکرێت[٨٣] ، لە گەڵ ئەوەشدا ئەبێت بە دڵ ئیمانی هەبێت بە پێچەوانەی زمانی ، جگە لەم کەسە هەر کەسێك لە ترسا یان لە بەر دڵڕاگرتن یان لە بەر پێداگری لە نیشتمان و خانەوادە یان هۆز و عەشیرەت یان سامان یان بۆ خاتری گاڵتە یان لە بەر هەر مەبەستێکی تر ئەوا کوفری کردووە تەنها کەسێك نەبێت کە زۆری لێبکرێت .

ئەم ئایەتە بەڵگەیە لە سەر ئەمە لە دوو ڕووەوە :

یەکەم : کە دەفەرموێت : ﴿إِلاَّ مَنْ أُكْرِهَ﴾ خوای گەورە هیچ کەسێکی نەخستووەتە لا تەنها زۆر لێکراو نەبێت ، زانراویشە : ئادەمیزاد تەنها بۆ وتە و کردەوە زۆری لێدەکرێ ، ئەمما بیروباوەڕی دڵ هیچ کەس زۆری لێ ناکرێت .

دووەم : کە دەفەرموێت : ﴿ذَلِكَ بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّواْ الْحَيَاةَ الْدُّنْيَا عَلَى الآخِرَةِ﴾ واتە : ئەو خەشم و قینەش لە بەر ئەوەیە چونکە بەڕاستی ئەوانە ژیانی دونیایان خۆش ویستووە تا ژیانی دواڕۆژ ، خوای گەورە بە

---

(٨٣) زۆر لێکردن بە شێوەیەك کە بگاتە ئاستێك کە بترسێت لە کوشتنی خۆی یان منالێکی ، ئەم کەسە لەم کاتەدا ئەتوانێ کوفر بڵێ کە بە زۆر داوای لێدەکەن بە مەرجێ دڵی ئیماندار بێت ، بەڵام ئەگەر زۆریان لێکرد ئەویش بە دڵ قەناعەتی کرد و دڵی ئیماندار نەبوو ئەوا کافر دەبێت ، بێجگە لە زۆر لێکردن کوفرە چ لە ترسا بێت یان بۆ دڵ ڕاگرتن یان لە بەر نیشتمان یان خزم وکەس وکار یان هۆز یان سامان یان بۆ خاتری گاڵتە یان بۆ هەر مەبەستێکی تر بێت جگە لە زۆر لێکردن .

ڕوونکردنەوە : زۆر لێکردن بە وتە بێت یان بە کردەوە ئەبێتە (عُذر) ، بەڵام مەسەلەی وتە ئەو ئایەتەی دانەر هێناویەتی بەڵگەیە ، بەڵام کردەوە جیاوازی تیادایە لە نێوان زانایاندا ، هەندێك ووتویانە تەنها مۆڵەت لە وتە دایە و کردەوە ئەگەر بێتە مایەی کوشتنی کابراش دروست نییە ، بەڵام قسەی پەسەند لای زانایان ئەوەیە کە زۆرینەی زانایان دەیکەن کە وتە و کردەوە وەك یەك وان و دەبنە (عُذر) بەڵام (تفصيل)ی تیادایە . بڕوانە : تەفسیری (الـجامع لأحكام القرآن) للقرطبي : (١٠ / ١٨٢ ـــ ١٩١) .

ڕاشکاوی فەرموویەتی : ئەم کافر بوون و سزایە بۆ کافران بە هۆی بیروباوەڕەوە نییە یان نەزانین یان ڕقبونەوە بێت لە ئاین و خواپەرستی یان خۆشەویستی بێباوەڕی ، بەڵکو تەنها هۆکەی ئەوەیە لە هەڵبژاردنی بێباوەڕیدا بەشێك لە دونیای دەستدەکەوێت بە پێشخستنی بەسەر ئاین و خواپەرستیدا .

والله سبحانه وتعالى أعلمُ وأعزُّ وأكرمُ ، والـــحمد لله رب العالمين وصلّى الله على نبيّنا محمد وعلىآله وصحبه أجمعين .

کورتەی گومانەکان و وەڵامەکانیان

ئەم شوبهە و گومانانە دانەر وەڵامی داونەتەوە بە کورتی و نموونەی بۆ هێناوە بە ئایەتی ﴿**أَلا إِنَّ أَوْلِيَاء اللّهِ لاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ**﴾ [سورة يونس : (٦٢)] واتە : دۆستانی خوا ـ لە مردن بەدواوە ـ نەترسیان لە سەرە و نە خەم دەخۆن ـ بۆ ئەوەی بە جێیان هێشتووە لە کەسوکاریان ـ ، وە ئەوەی خستووەتە ڕوو کە تکا کردنی دروست شتێکی جێگیرە و سەلمێنراوە و پێغەمبەران لای خوای گەورە بەڕێزن پاشان بۆ هەر شوبهەیەك وەڵامێك یان دوو وەڵام یان زیاتری داوەتەوە :

گومانی یەکەم : هەر کەس باوەڕی بە پەروەرگارێتی خوا ببێت : باوەڕی ببێت هیچ کەس بەدیهێنەر و ڕۆزی دەر و بەڕێوەبەر نییە خوا نەبێت ، پێغەمبەر (ﷺ) سود و زیانی بۆ خۆی بە دەست نییە چ جای شێخ (عبد القادر) یان کەسانی تر ، گەڕانەوە بۆ لای پیاوچاکان لە بەر ئەوەیە لای خوا بەڕێزن و شەفاعەتی بۆ بکەن ، بە مانە نابێتە موشریك .

وەڵام : ئەوانەی پێغەمبەر (ﷺ) جەنگی لە گەڵ کردن لە کافرەکانی قوریش باوەڕیان بە هەموو ئەمانە هەبوو ، هەر ئەمەشیان مەبەست بوو کە باسکرا .

گومانی دووەم : ئەڵێن : ئەو ئایەتانەی دابەزیون لەم مەسەلەیەدا باسی ئەوانە دەکەن کە بتیان دەپەرست ئێمە بت ناپەرستین .

وەڵام : بێباوەڕان هەندێکیان بتەکان دەپەرستن و هەندێکی دیکەش دۆستانی خوا دەپەرستن (ئەولیاکان) ، هی وایان هەیە (عیسی) و (مریم) دەپەرستێت ، هی وایان هەیە فریشتەکان دەپەرستێت ، لە کاتێکدا هیچ جیاوازی لە نێوان پەرستراوەکانیاندا نییە کە هەمووشی هاوبەشدانانە و هەمووشیان موشریکن خوای گەورە ئەوانەی بتەکان دەپەرستن بە بێباوەڕ داناوە هەروەها ئەوانەش کە پیاوچاکان و فریشتەکان دەپەرستن بە بێباوەڕ داناوە .

گومانی سێیەم : داوای تکا کردن لێیان هاوبەشدانان نییە .

وەڵام : ئەمە دەقاودەق وتەی کافرەکانە کە وتویانە : ﴿**مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى**﴾ [سورة الزمر : (٣)] واتە : ئێمە ئەوانە ناپەرستین تەنها بۆ ئەوە نەبێت کە لە خوامان نزیك بکەنەوە ، هیچ مەبەستێکمان نەبوو تەنها یەك شت نەبێت کە بریتییە لە داوای تکاکردن بۆمان لە خوای گەورە ، بەمەش خوا بە کافری داناون .

گومانی چوارەم : ئەڵێن : ئێمە پیاوچاکان ناپەرستین لە کاتێکدا هانا و هاواریان بۆ دەبەین و داوایان لێدەکەین یان حەیوانیان بۆ سەر دەبڕین لە کاتێکدا ئەمانەش بە پەرستش دادەنێین (واتە : داوا کردن و سەربڕین) .

وەڵام : موشریکەکانی پێشوویش پەرستنەکانیان هەر ئاوەها بوو ، کەواتوو ئینکاری بکەن یان نەزانن بەڵگەکانی قورئان و فەرمووده ئەم ڕاستیە ڕون دەکەنەوە .

گومانی پێنجەم : هەرکەس ئینکاری ئەوە بکات کە داوای تکاکردن لە پێغەمبەری خوا (ﷺ) بکرێت یان لە پیاوچاکان ئەوە ئینکاری بوونی شەفاعەتی پێغەمبەری (ﷺ) کردووە و ئەولیای بە کەم زانیووە .

وەڵام : بە پێچەوانەوە پێغەمبەر (ﷺ) و پیاوچاکانیش تکا دەکەن و باوەڕمان بەمە هەیە ، بەڵام تکاکردن موڵکی خوایە و هیچ کەس ناتوانێ شەفاعەت بکات تا خوای گەورە مۆڵەتی نەدات ، خوای گەورەش تەنها مۆڵەتی یەکخواپەرستان ئەدات ، هەروەها داوا کردنی لە دونیادا لە جگە لە خوا هاوبەشدانانە ، وە دەبێتە هۆی بێبەش بوون لێی لە قیامەتدا .

گومانی شەشەم : ئەڵێن : پێغەمبەری خوا (ﷺ) شەفاعەتی پێدراوە بۆیە دروستە داوای لێبکەین .

وەڵام : شەفاعەت پێدانی پێغەمبەری خوا (ﷺ) ڕەها (مُطلق) نییە بەڵکو بەندە (مقیـد)ە ، تکاکردنی پێغەمبەر (ﷺ) بۆ تاوانباری موسڵمانانە نەك بۆ موشریكان ، وە تکاکردن تایبەت نییە بە پێغەمبەرەوە (ﷺ) بەڵکو جگە لەویش پێی دراوە ، ئەمەش بەڵگە نییە لە سەر ئەوەی دروستە داوای لێبکرێت و هەرکەسیش داوای شەفاعەتی لە پێغەمبەر (ﷺ) کرد پێیبدات .

گومانی حەوتەم : گەڕانەوە بۆ لای پیاوچاکان هاوبەشدانان نییە مرۆڤ پێی نابێتە موشریك .

وەڵام : ئەم کەسە پرسیاری لێ دەکرێت ئایا شیرك چییە ؟ ئایا پەرستنی خوا چییە ؟ ئەو کاتە نە دەزانێت یەکخواپەرستی چییە وە نە دەزانێت شیرك چییە کە تێیکەوتووە .

گومانی هەشتەم : ئەڵێن : هاوبەشدانان بریتییە لە پەرستنی بتەکان ئێمە بتەکان ناپەرستین .

وەڵام : پێی دەگوترێ ئایا موشریکەکان باوەڕیان وابوو بتەکان شت بەدیدەهێنن یان ڕۆزی دەدەن ؟

ئەگەر وتی : هاوبەشدانان بریتییە لە پەرستنی دار و بەرد و ئەوەی لە سەر گۆڕەکان دروستکراوە ، داوایان لێدەکەن و حەیوانیان بۆ سەردەبڕن دەڵێن : ئەمانە لە خوامان نزیك دەکەنەوە وە بە بۆنەی ئەمانەوە خوا شتی خراپمان لێ دوور دەخاتەوە !

ئەمەش تەفسیرێکی ڕەوا و دروستە بۆ بت پەرستی ئێوەش وا دەکەن ئەوەش بزانن تایبەت نییە بە پەرستنی بت بە تەنها هەروەها پەرستنی پێغەمبەران و فریشتەکان و پیاوچاکانیش دەگرێتەوە .

گومانی نۆیەم : ئێوە موسڵمانان تەکفیر دەکەن ئێمە کە خۆمان بە موسڵمان دەزانین ئێوە وەك موشریکەکان حیسابمان بۆ دەکەن لە کاتێکدا شایەتومان دەهێنین و باوەڕمان بە زیندوو بوونەوە هەیە و نوێژ دەکەین و ڕۆژو دەگرین و حەج و عومرەیش دەکەین ، موشریکەکانی پێشوو ئەمانەیان نەدەکرد ، چۆن ئێمە کە هەموو ئەمانە دەکەین هەموو ئەو جیاوازییەمان لە گەڵ موشریکەکاندا هەیە وەك ئەوان بە موشریکمان دەزانن ؟

وەڵام : شێخ (محمد عبد الوهاب) وەڵامی ئەم خاڵەی بە نۆ وەڵام داوەتەوە کە تیایدا ئـەوەی ڕون کردووەتـەوە ئەم جیاوازییە کاریگەر نییە و هیچ لە حوکمەکە ناگۆڕێت بـە بەڵگـەی قورئـان و سـوننەت و کۆڕای زانایـان، تـەنها ئەوەندە هەیە بێباوەڕییەکەیان گەورە تر دەبێت.

هەر کەسێ یەك جۆر کوفر بکات بۆ نموونە باوەڕی بە پێغەمبەر (ﷺ) ببێت لـە شـتێکدا بـەڵام لـە شـتێکی تـردا باوەڕی نەبێت ، یان دروست کراوێك بەرز بکاتەوە بۆ ئاستی خوا یان زیادەڕەوی لە یـەکێك لـە پیاوچـاکاندا بکـات و سیفاتی خوایەتی پێ بدات ، یان پێچەوانەی شەریعەتی ئیسلام بکـات لـە شـتێکدا وەك مـارەکردنی دوو خوشـك بـە یەکەوە بە حەڵاڵ بزانێت یان هەر جۆرێك لـە جۆرەکـانی پاشـگەزبوونەوەی لـێ بەدەرکـەوێت یـان گاڵتـە بـە خـوا و ئایەتەکانی بکات ئەوا کافر دەبێت ، چونکە مەرج نییە کافر بوونەوە هەموو جۆرەکانی کوفری تێدا بێت یان هـەموو هاوبەشدانانەکانی تێدا بێت یان باوەڕی وابێت کە خوای گەورە و ئەوەی دەیپەرستێت جگە لە خوا وەك یەك وان لـە هەموو شتێکدا ، چونکە کافر بوونەوە دوو جۆرە :

یەکەم : کافر بوونەوەی رەها (مُطلق) کە بریتیە لە پەشیمانبوونەوە لەوەی پێغەمبەر (ﷺ) هێناویەتی .

دووەم : کافر بوونەوەی بەند (مُقَـيَّد) کە بریتیە لە بێباوەڕ بوون بە هەندێك لەوەی پێغەمبەر (ﷺ) هێناویەتی

گومانی دەیەم : ئـەڵێن : هەرکـەس وتـی (لا إلـــهَ إلاَّ الله) تـەکفیر ناکرێت وە ناکوژرێت هـەر چـی بکـات وە چـەند فەرموودەیەك دەکەنە بەڵگە .

وەڵام : ئەو فەرموودانەی کە دەیکەنە بەڵگە بەڵگەی ئەوەی تێدا نییـە کـەوا گومـان دەبـەن کـە تـەنها وتـنی (لا إلـهَ إلاَّ الله) قەدەغەی تەکفیر کـردن دەکـات بـەڵکو خـەڵکێکی زۆر دەیڵێت و لـە حەقیقەتـدا کـافر بوونەتـەوە یـان بەهۆی نەزانینی ماناکەی یان کار پێنەکردنی یان شتانێك دەکەن کە دژ بە (لا إلـهَ إلاَّ الله)یە ، بۆ نـموونە جولەکـە دەیـانگوت ، شـوێنکەوتوانی (مُسيلمة) دەیـانگوت کـە هـاوەڵان جـەنگیان لـە گـەڵ کـردن ، ئەوانـەی ئیمـامی عـەلی سوتاندنی دەیانگوت کەوابوو تەنها وتنی بە زمان بەس نییە بۆ پاراستنی خوێن و ماڵ

گومانی یازدەهەم : ئەڵێن : داوای کۆمەکی کردن لە جگـە لـە خـوا هاوبەشـدانان نییـە بـە بەڵگـەی ئـەوەی داوای کۆمەکی کردن لە پێغەمبەران لە دواڕۆژدا دروستە .

وەڵام : دانەر ئەمەی ڕونکردەوە کە ئەمە دوو شتی جیاوازە لە یەکتر بەڵام ئەوان نەفامن .

گومانی دوازدەهەم : داوای کۆمەکی کردن لە مردوان و نادیاران شیرك نییە و دروستە بە بەڵگـەی ئـەوەی جبریـل داوای لە پێغەمبەر ئیبراهیم کردووە کە یارمەتی بدات* .

وەڵام : ئاشکرایە ئەم داوای کۆمەکی کردنە لە پیاوچاکان شتێکی ترە و ئەوەی دەیکەنە بەڵگە شتێکی ترە هەر کەس بەیەکیان بزانێت دوو شتی لەیەکجیاوازی بە یەك شت داناوە .

نووسینی : محمد عبد الرحمن قاسم

٢٤ / ٤ / ١٤١٧ هـ

وەرگێڕانی : خليل أحمد

١٤ / ١٠ / ١٤٢٨ هـ

* وەك لە پێشەوە ڕوونـمان کردەوە ئەم بەڵگەیە لاوازە و سەلمێنراو نییە بۆیە نابێت بکرێت بـە بەڵگـە ، بڕوانـە پـەراوێزی ژمـارە : (٨٧) لـەم کتێبـەدا .

سەرچاوەکان

بۆ لە سەر نووسینی ئەم کتێبە زیاتر سوود لەم سەرچاوانە بینراوە :

١ ـ القرآن الكريـــم .
٢ ـ شرح كشف الشبهات للشيخ محمد بن إبراهيم آل الشيخ رحمه الله .
٣ ـ شرح كشف الشبهات للشيخ محمد بن صالــح العثيمين رحمه الله .
٤ ـ شرح كشف الشبهات للشيخ صالــح بن فوزان الفوزان حفظهُ الله .
٥ ـ شرح كشف الشبهات للشيخ صالــح آل الشيخ حفظهُ الله .
٦ ـ شرح ثلاثة الأصول للشيخ عبد العزيز ابن باز رحمهُ الله .
٧ ـ القول المفيد على كتاب التوحيد للشيخ محمد بن صالــح العثيمين رحمه الله .
٨ ـ مجموع الفتاوى لشيخ الإسلام ابن تيمية رحمهُ الله .
٩ ـ اقتضاء الصراط الــمستقيم لشيخ الإسلام ابن تيمية رحمهُ الله .
١٠ ـ تفسير تسير الكريم الرحمن للشيخ عبد الرحمن السعدي رحمه الله .
١١ ـ تفسير القرآن العظيم للحافظ ابن كثير رحمه الله .
١٢ ـ الــجامع لأحكام القرآن للقرطبي رحمه الله .
١٣ ـ صحيح البخاري للإمام محمد بن إسماعيل البخاري رحمه الله .
١٤ ـ صحيح مسلم للإمام مسلم بن حجاج رحمه الله .
١٥ ـ سلسلة الأحاديث الصحيحة للشيخ محمد ناصر الدين الألبانــي رحمه الله .
١٦ ـ فتح الباري شرح صحيح البخاري للحافظ ابن حجر العسقلانِي رحمه الله .

*** هەروەها چەندین سەرچاوەی تریش کە لە پەراوێزەکاندا ئاماژەیان بۆ کراوە .**

=====================================

لەبڵاوکراوەکانی

سایتی بەهەشت

www.ba8.org

islam_kurd_ba8@yahoo.com

07701517378

عێراق - کوردستان - کەلار

هەمیشە لەگەڵمان بن بۆ بەرهەمی نوێ